

Βιβλιοθήκη.

ΟΙ ΑΣΤΕΓΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Μετέχουσα Σπουδάστρια

Καψάλη Ευγενία

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός *

Γεωργίου Κωνσταντίνα

Πτυχιακή για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας

Πάτρα, Μάϊος 1999

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 3104

Η τριμελής επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ -----	
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ -----	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι -----	1
<i>ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ</i> -----	1
Α΄ ΜΕΡΟΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ -----	3
<i>ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ</i> -----	3
<i>ΦΤΩΧΕΙΑ</i> -----	7
<i>Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ</i> -----	9
<i>ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ</i> -----	14
<i>ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ</i> -----	17
<i>ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ</i> -----	18
<i>ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΑ ΜΕΣΑ</i> <i>ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ</i> -----	20
<i>ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ</i> -----	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ -----	27
<i>ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ</i> -----	27
<i>ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ</i> -----	28
<i>ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ</i> -----	31
<i>ΦΟΡΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ</i> -----	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV -----	37
<i>ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ</i> -----	37
<i>ΟΡΙΣΜΟΙ</i> -----	37
<i>ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ</i> -----	38
<i>ΓΕΝΙΚΑ</i> -----	40
Β΄ ΜΕΡΟΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V -----	43
<i>ΟΙ ΑΣΤΕΓΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ</i> -----	43
<i>ΟΡΙΣΜΟΙ</i> -----	43
<i>ΧΡΟΝΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΑΣΤΕΓΩΝ</i> -----	44
<i>ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΤΕΓΩΝ</i> -----	50
<i>ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΣΤΕΓΩΝ</i> -----	50
<i>ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ</i> -----	52
<i>ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΘΕΥΝΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ</i> <i>ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ</i> -----	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI -----	57
<i>ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΑΣΤΕΓΩΝ</i> -----	57
<i>ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ</i> -----	65
<i>ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ</i> -----	65
<i>Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ</i> -----	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII -----	73

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ-----	73
ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΔΡΟΜΟΥ-----	78
ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΤΥΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΔΡΟΜΟΥ-----	79
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΡΟΜΟΥ-----	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII-----	83
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΑΣΤΕΓΟΥΣ-----	83
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΠΩΦΕΛΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΑΡΧΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ-----	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ-----	90
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ-----	90
ΑΡΣΙΣ-----	90
ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ-----	95
ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ ΤΟΥ Δ. ΑΘΗΝΑΙΩΝ-----	100
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ < ΑΡΤΟΣ- ΔΡΑΣΗ >-----	106
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ-----	114
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ-----	114
1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ-----	114
2. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ-----	115
Α ΔΕΙΓΜΑ-----	115
Β ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ-----	115
Γ ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ-----	116
Δ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ-----	116
3. ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ-----	117
4. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ-----	118
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ-----	122
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-----	122
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-----	126
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-----	131

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η εργασία αυτή έγινε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πατρών για τη λήψη πτυχίου.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τους γονείς μου, Ευαγγελία και Περικλή Καψάλη, την κα Βάλια και τον κο Μάνθο Παρτσάλη, την κα Κική και τον κο Νίκο Ραγκούση γιατί χωρίς αυτούς δεν θα ολοκλήρωνα ποτέ τις σπουδές μου, ιδιαίτερα μετά τη διακοπή λίγων χρόνων που μεσολάβησε μετά την 6μηνη πρακτική άσκηση μέχρι τη λήψη πτυχίου.

Επίσης, την καθηγήτριά μου κ.Κωνσταντίνα Γεωργίου για τη συμβολή της στην ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το πρόβλημα των αστέγων είναι ένα πρόσφατο,σχετικά, φαινόμενο στον ελληνικό χώρο και ανεξερεύνητο ακόμα.Θέλοντας , λοιπόν, να το εξετάσουμε όσο το δυνατό πιο σφαιρικά, θεωρήσαμε σκόπιμο να ξεκινήσουμε, στο πρώτο μέρος της εργασίας, με μια αναφορά στο τί είναι κοινωνικό πρόβλημα και τί σημαίνει φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός.Το πρόβλημα των αστέγων συνιστά κοινωνικό πρόβλημα,η φτώχεια είναι δυνατό να οδηγήσει σε έλλειψη στέγης και οι άστεγοι εμπίπτουν στις κατηγορίες των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων.

Στη συνέχεια,μια συνοπτική αναφορά στην ιστορική εξέλιξη και τα προγράμματα της κοινωνικής πρόνοιας για την ανακούφιση κοινωνικών ομάδων καθώς και μια αναφορά στη συμβολή της κοινωνικής εργασίας.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η κατάσταση όπως έχει αυτή τη στιγμή στη χώρα μας.Δίνεται ο ορισμός των αστέγων και στοιχεία που αφορούν τη χρονική εμφάνιση του προβλήματος,τα αίτια που το προκάλεσαν, τα χαρακτηριστικά των αστέγων και το θεσμικό πλαίσιο για τα δικαιώματά τους.

Γίνεται αναφορά στην έλλειψη στέγης και στο ρόλο που παίζει η οικογένεια στην ελληνική κοινωνία.

Δίνουμε κάποια στοιχεία για την κατάσταση στην Ευρώπη και για τα περιοδικά που εκδίδονται για τους άστεγους.

Στη συνέχεια ακολουθεί η παρουσίαση έξι (6) οργανώσεων για άστεγους και επιχηρείται μια αξιολόγηση για το σύνολο των παρεχόμενων υπηρεσιών προς αυτούς.

Τελειώνοντας, παραθέτουμε τη μεθοδολογία της έρευνας και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, καταλήγουμε σε συμπεράσματα και εκθέτουμε τις προτάσεις μας.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Ι

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η προσπάθεια ν' "ανιχνεύσουμε" την ύπαρξη ή όχι προβλήματος αστέγων και στη συνέχεια να ερευνήσουμε την κατάσταση αυτή στη σημερινή Ελληνική πραγματικότητα.

Οι επιμέρους στόχοι μας είναι οι εξής:

- να εντοπίσουμε τους παράγοντες εκείνους που οδήγησαν στην εμφάνιση και συντελούν στην ύπαρξη των άστεγων ανθρώπων
- να καταγράψουμε την υπάρχουσα κατάσταση, δηλαδή, τί συμβαίνει στη χώρα μας
- να ανακαλύψουμε ποιοί και με ποιό τρόπο (οργανώσεις δηλαδή, και προγράμματα) ασχολούνται με αστέγους, αν όχι αποκλειστικά (όπως αποδείχτηκε), τουλάχιστον σ' ένα μεγάλο βαθμό.

Η προσέγγιση του θέματος έγινε με:

- τη μελέτη της υπάρχουσας ελληνικής βιβλιογραφίας (η οποία δυστυχώς είναι ανύπαρκτη σε ό,τι αφορά αποκλειστικά και μόνο αστέγους)
- τη μελέτη ετήσιων εκθέσεων για την έλλειψη στέγης, που είναι και τα μόνο επίσημα στοιχεία για την Ελλάδα, αλλά που, ωστόσο, αδυνατούν να καταγράψουν την πλήρη και ακριβή κατάσταση του φαινομένου

- τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με την ύπαρξη αστέγων μέσω πηγών, όπως υπουργείο, διεθνείς οργανισμοί, οργανώσεις
- προέρευνα που περιελάμβανε επαφές και συζητήσεις με ειδικούς σε κοινωνικά θέματα
- συνεντεύξεις με επαγγελματίες που ασχολούνται με αστέγους είτε σε επαγγελματική βάση είτε ορμώμενοι από διάθεση για εθελοντική προσφορά.

Ελπίζουμε μ' αυτή την εργασία να συμβάλλουμε στην πληροφόρηση για τον άστεγο πληθυσμό της Ελλάδας και να δώσουμε τα ερεθίσματα για μία περαιτέρω ερεύνηση του θέματος μέσα από διαφορετικές κάθε φορά παραμέτρους.

Α΄ Μ Ε Ρ Ο Σ .

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ι

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Κοινωνικό πρόβλημα είναι μία κατάσταση που αναγνωρίζεται, μετά από επιστημονική έρευνα, σαν επιζήμια για την ευημερία της ανθρώπινης κοινότητας.

Το κοινωνικό πρόβλημα ξεπερνά το στενό ατομικό περιβάλλον και για την επίλυσή του απαιτούνται συλλογικά μέτρα.

Υπάρχουν αναγνωρισμένα κοινωνικά προβλήματα και άλλα που δεν τα έχει συνειδητοποιήσει σαν τέτοια το πλατύ κοινό. Το φανερό κοινωνικό πρόβλημα έχει αναγνωριστεί σαν απειλή ενάντια στις κύριες κοινωνικές αξίες, οι οποίες κάνουν δυνατή την κοινωνική συμβίωση και επιτρέπουν στο άτομο να εξελιχθεί ανάλογα με τις δυνατότητές του. Ένα πρόβλημα που δεν έχει αναγνωρισθεί ακόμα μπορεί ξαφνικά να πάρει μεγάλες διαστάσεις.

Η ύπαρξη μιας κοινωνιολογικής κατάταξης των κοινωνικών προβλημάτων σε βασικά, δευτερογενή και τριτογενή, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη.

~ Βασικά, είναι εκείνα που έχουν πολλαπλές βλαβερές επιπτώσεις στη ζωή του κοινωνικού συνόλου. Σαν τέτοια αναφέρονται : η φτώχεια, ο πόλεμος, οι διακρίσεις (ρατσισμός, διακρίσεις κοινωνικές, φύλου).

~ Δευτερογενή, είναι εκείνες οι βλαβερές καταστάσεις που απορρέουν από τις επιπτώσεις πιο βασικών προβλημάτων.

~ Τριτογενή, είναι άλλες επιζήμιες καταστάσεις, πηγή των οποίων είναι τα δευτερογενή κοινωνικά προβλήματα.

Για να είναι ο άνθρωπος ικανοποιημένος από τη στάθμη της ζωής του προσωπικά, κοινωνικά και οικονομικά και ν' αναπτύξει όλες του τις δυνατότητες για παραγωγική ζωή, πρέπει να καλύψει πρώτα τις βασικές του σωματικές, συναισθηματικές και πνευματικές ανάγκες καθώς και ν' αποκτήσει και διατηρήσει ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στο άμεσό του περιβάλλον. Στην προσπάθεια αυτή, ο άνθρωπος μπορεί να συναντήσει εμπόδια και δυσκολίες. Η πηγή αυτών των δυσκολιών μπορεί να είναι ατομικές του δυσκολίες μπορεί όμως να είναι και τα πλατειά κοινωνικά προβλήματα στο βαθμό που αυτά επηρέασαν τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του και τις συνθήκες του περιβάλλοντος στο οποίο ζει.

ΒΑΣΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΕΣ
	Άθλιες στεγαστικές συνθήκες	Αντικοινωνικές τάσεις και τρόποι συμπεριφοράς. Καταχρήσεις (αλκοόλ - ναρκωτικών)
Φ		
Γ	Εγκατάλειψη	Οικονομική ε-
Ω	Οικογενειακής στέγης	ξάρτηση Οικογένειες ή έναν γονέα

X		Ασθένεια
	Κακή Διατροφή	Νοητική καθυστέρηση
E		Γεννητικές ανωμαλίες
		Απάθεια
I	-----	
A	Ανεπαρκής Εκπαίδευση	Έλλειψη προετοιμασίας για βιοποριστικό επάγγελμα. Έλλειψη προετοιμασίας για υπεύθυνη κοινωνική συμμετοχή.

(Θ.Παπαφλέσσα,1984,σελ.2-5)

Ο Ρόμπερτ Μέρτον κατατάσσει τα κοινωνικά προβλήματα σε δύο μεγάλες κατηγορίες,την ΕΚΤΡΟΠΗ ή έκτροπη κοινωνική συμπεριφορά και την ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ (Δ.Γ.Τσαούσης,1989,σελ.151).

Οι συγγραφείς W.Jones και Freeman H.δίνουν έμφαση στην κοινωνική παρέμβαση χωρίς όμως να παραγνωρίζουν την ατομοκεντρική αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων.Χρησιμοποιούν δύο κατηγορίες για την ταξινόμηση των κοινωνικών προβλημάτων.

Στην πρώτη και σημαντικότερη κατηγορία κατατάσσουν κοινωνικά προβλήματα τα οποία έχουν τις ρίζες τους και την γέννεσή τους στην κοινωνική δομή. Τέτοια προβλήματα είναι κατά τους συγγραφείς τα εξής: Φτώχεια - Ανεργεία - Φυλετικές Διακρίσεις.

Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται προβλήματα τα οποία σχετίζονται με την ηλικία και τον κύκλο ζωής του ατόμου.Αναγνωρίζουν ότι η ηλικία είναι ένα σημαντικό σημείο αναφοράς σχετικά με τους ρόλους,τις προσδοκίες και τις υποχρεώσεις του ατόμου.Παράλληλα, οι κοινωνικές υπηρεσίες,με τα διάφορα προγράμματα,αποβλέπουν στην παρέμβαση με τρόπο ώστε να βοηθούν τα άτομα στην ομαλή λειτουργία τους ανάλογα με το στάδιο του κύκλου ζωής στο οποίο βρίσκονται.

Αυτή η θεώρηση των κοινωνικών προβλημάτων από τους συγγραφείς είναι χρήσιμη γιατί συνδέει άμεσα τα κοινωνικά προβλήματα με την κοινωνική πρόνοια (Π.Σταθόπουλος, 1995, σελ.77).

Φ Τ Ω Χ Ε Ι Α

Ο Ρ Ι Σ Μ Ο Ι

~ '' Φτωχά είναι εκείνα τα άτομα, οι οικογένειες και οι ομάδες του πληθυσμού των οποίων τα αγαθά επιβίωσής τους (υλικά, πνευματικά και κοινωνικά) είναι τόσο περιορισμένα που να τα αποκλείουν από τον ελάχιστο αποδεκτό τρόπο ζωής στο μέλος κράτος της Κοινότητας στο οποίο ζουν '' (Απόφαση Συμβουλίου, 85/8/EEC, Άρθρο 1.2).

Ο ορισμός αυτός υιοθετήθηκε από την Κοινότητα στα πλαίσια του Δεύτερου Προγράμματος για την Καταπολέμηση της Φτώχειας, ενώ ο ορισμός που εγκρίθηκε στην τελική έκθεση για το Πρώτο Πρόγραμμα είναι ο ακόλουθος.

~ '' Θεωρούνται φτωχά τα άτομα που έχουν εισόδημα μικρότερο από το ήμισυ του μέσου εισοδήματος που αντιστοιχεί ανά κάτοικο στη χώρα τους ''.(Πρόταση για μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοουμένων ομάδων, Απόφαση 18/7/89 (89/457 /ΕΟΚ).

~ '' Φτώχεια σημαίνει να μην ελέγχεις τις πηγές που παράγουν έσοδα '', επίσης , '' φτώχεια σημαίνει κοινωνική απομόνωση, κακή στέγαση, ανεπαρκή τροφή κακής ποιότητας, δυσμένεια απέναντι στο εκπαιδευτικό σύστημα, διάλυση των οικογενειακών σχέσεων, ξεσπίτωμα και κακή υγεία. Η φτώχεια προσφέρει γόνιμο έδαφος για ρατσιστικές και φασιστικές στάσεις ''.(Επιτροπή Σύνδεσης Κοινωνικών Λειτουργιών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 1984).

Για τους ανθρώπους που πλήττονται από την φτώχεια, αυτή μπορεί να σημαίνει και τα εξής:

~ '' Η φτώχεια δεν σημαίνει μόνο υλικές ανάγκες και κοινωνική από-

μόνωση.Σημαίνει και να μην μπορείς να προγραμματίσεις τη ζωή σου,σημαίνει να μην μπορείς να αλλάξεις τη δομή της ζωής σου και μην υπάρχει μέλλον στο οποίο να προσβλέπεις ''.

~ Από μία άλλη άποψη, '' φτώχεια σημαίνει να κάνεις ατελείωτες ουρές στις δημόσιες υπηρεσίες,να σου δίνουν παραπλανητικές πληροφορίες,να σε στέλνει η γραφειοκρατία από το ένα γραφείο στο άλλο.Θίγεται η αξιοπρέπεια των ανθρώπων '' . (ΕΚΛΟΓΗ, αρ.83/84, σελ.225).

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί της ΕΟΚ δίνουν τον δικό τους ορισμό για την φτώχεια:

~ '' Η φτώχεια είναι μια κατάσταση ή συνθήκη αποκλεισμού,όπου ορισμένα άτομα,οικογένειες,ομάδες ή περιοχές αποκλείονται από το φυσιολογικό βιοτικό επίπεδο και από έναν τρόπο ζωής,που είναι κοινός και τον απολαμβάνει η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων ''.

Αυτός ο αποκλεισμός προέρχεται, κυρίως, από την έλλειψη εμπορεύσιμων πηγών.Στενά συνδεδεμένος μ' αυτή την υλική φτώχεια είναι η σχεδόν παντελής έλλειψη ελέγχου πάνω στις δυνάμεις που διαμορφώνουν τη ζωή και η απορρέουσα απώλεια αξιοπρέπειας. (Επιτροπή Σύνδεσης Κοινωνικών Λειτουργών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα,1984).

(Πηγή: ΕΚΛΟΓΗ, Η φτώχεια στην Ευρώπη και στην Ελλάδα,1989-1990, αρ.83/84, σελ.188,213,224,225,228,237).

Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η φτώχεια είναι ένα πολυσύνθετο κοινωνικό φαινόμενο το οποίο έχει τόσο οικονομικές όσο και μη οικονομικές διαστάσεις. Αυτό είναι προφανές γιατί οι ανθρώπινες ανάγκες δεν περιορίζονται στην κατανάλωση υλικών και μόνο αγαθών και επομένως η εισοδηματική κατάσταση των φτωχών και το καταναλωτικό τους πρότυπο δεν επαρκούν για μια αξιόπιστη περιγραφή του φαινομένου. Η διαπίστωση αυτή, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '60' οδήγησε στη διεύρυνση της έννοιας της φτώχειας έτσι ώστε να προσδιορίζεται από την μη ικανοποίηση ολόενα και περισσότερων ανθρωπίνων αναγκών, οι οποίες δεν μπορούν να καλυφθούν πάντα με τη διάθεση απλά κάποιων χρηματικών πόρων....

Από την άλλη μεριά η αναζήτηση των αιτιακών παραγόντων της φτώχειας, πέρα από την οικονομική συγκυρία, και η εισαγωγή της πολυδιάστατης προσέγγισης στη διερεύνηση του φαινομένου μπορεί να οδηγήσει όχι μόνο σε καλύτερη περιγραφή αλλά και σε καλύτερη ερμηνεία του. Αυτό μπορεί να γίνει με βάση την υπόθεση ότι *''η φτώχεια αποτελεί συνθετική έκφραση ευρύτερων αιτιακών διεργασιών και παραγόντων που δρουν σωρευτικά προκαλώντας τη γέννηση αλλά και τη συντήρηση του πολύπλοκου αυτού φαινομένου ''*.

Σύμφωνα μ' αυτή την υπόθεση η φτώχεια δεν προσδιορίζεται μόνο από την έλλειψη εισοδήματος, αλλά, συνδέεται στενά και με το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, το χαμηλό επίπεδο υγείας, τις ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης και εργασίας, την ακατάλληλη ή ανεπαρκή κατοικία, την εργασιακή ανασφάλεια, την κοινωνική απομόνωση, την πολιτική αποξένωση και μια σειρά άλλους κοινωνικούς, οικονο-

μικούς, γεωγραφικούς, δημοσιογραφικούς κ.α. παράγοντες. Οι κοινωνικές ανισότητες σε καθένα από τους παραπάνω τομείς και ιδιαίτερα η σώρευση των ανισοτήτων αυτών συντελεί στην εμφάνιση και συντήρηση της φτώχειας.(Μ.Χρυσάκης, 1990, σελ.254).

Οι διάφορες έρευνες για τη φτώχεια συναντούν μια σειρά προβλημάτων που ξεκινούν από την διατύπωση του ορισμού της (φτώχεια: απόλυτη και σχετική, αντικειμενική και υποκειμενική, παραδοσιακή και νέα, κ.α.) και επιπλέον είναι δύσκολο να γίνουν οποιεσδήποτε έγκυρες παρατηρήσεις για την έκταση και τα σχήματα φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), λαμβανομένης υπ' όψη της άνισης φύσης των στατιστικών στοιχείων που υπάρχουν για τις χώρες της Ε.Ε. Από τις στατιστικές παρατηρήσεις απουσιάζει ένα σημαντικό ποσοστό *''κρυμμένων φτωχών''*, είναι αυτοί που η φύση του προβλήματός τους τους κάνει να μην θέλουν τη δημοσιότητα με αποτέλεσμα να μην κάνουν και χρήση των παροχών κοινωνικής πρόνοιας που δικαιούνται αφού η λήψη κοινωνικής βοήθειας συνεπάγεται με στίγμα.Επίσης, όπως σημειώνει ο Καραντινός (1987, σελ.1-2) *''συχνά εξαιρούνται από τις έρευνες τα στοιχεία για κοινωνικό-οικονομικές ομάδες πληθυσμού για τις οποίες υπάρχει βάσιμος λόγος ότι βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας,(π.χ. παλλινοστούντες μετανάστες,πολιτικοί πρόσφυγες και το παράνομο αλλοδαπό εργατικό δυναμικό) ''*(G.Room,1989,σελ.191).

Ωστόσο,παρά τις ευνοϊκές μακροοικονομικές εξελίξεις,ο αριθμός των φτωχών άρχισε ν' αυξάνεται από την δεκαετία του '70' και ύστερα στα κράτη της Ε.Ε.Εντυπωσιακές όμως υπήρξαν και οι ποιοτικές αλλαγές που συνέβησαν: η φύση και οι προσδιοριστικοί παράγοντες της φτώχειας μεταβλήθηκαν σε βάθος...(ΕΚΛΟΓΗ,1989-90,αρ.83/84,σελ.212-213).

Αν και οι συνθήκες επιβίωσης των φτωχών υπήρξαν πάντα οι ίδιες - έλλειψη πόρων, κοινωνικός αποκλεισμός, απομόνωση....., δικαιολογείται πλέον να διαχωρίζεται η "νέα φτώχεια" από τις "παραδοσιακές μορφές φτώχειας". Η ονομασία αυτή, που μερικές φορές αμφισβητείται, δικαιολογείται για δύο λόγους:

~ ποσοτικά, επειδή το φαινόμενο αγγίζει πλέον πολύ ευρύτερα στρώματα πληθυσμού απ' ό,τι κατά το παρελθόν, όσον αφορά τον αριθμό, τις τάξεις ηλικίας, το φύλο, τις κοινωνικοοικονομικές κατηγορίες, την εθνική προέλευση ή τον γεωγραφικό εντοπισμό.

~ ποιοτικά, επειδή δεν περιορίζεται σε μικρές μειονότητες ή σε γεωγραφικές ζώνες σαφώς καθορισμένες, αλλά μπορεί να απειλεί άτομα που κατέχουν σταθερή θέση απασχόλησης, τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές περιοχές. (το ίδιο, σελ. 213).

Παρά την τεράστια αύξηση του συνολικού παγκόσμιου πλούτου, 1,3 δισεκατομμύρια άνθρωποι, το ¼ του πληθυσμού του πλανήτη ζουν σε συνθήκες απόλυτης ένδειας. Και κάθε χρόνο οι φτωχοί αυξάνονται κατά 25 ακόμη εκατομμύρια. (ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ, τ.2, 1998, σελ.31).

Σε γενικές γραμμές, η σημερινή κατάσταση της φτώχειας στην Ευρώπη και τον κόσμο, αριθμητικά (οι αριθμοί δεν είναι δυνατό να είναι σταθεροί) είναι η εξής:

Περισσότερα από 52 εκατομμύρια άτομα με χαμηλό εισόδημα, 3-5 εκατομμύρια περίπου άστεγοι ή κάτω από κακές στεγαστικές συνθήκες, 17 εκατομμύρια άνεργοι, εκ των οποίων οι μισοί εδώ και πάνω από ένα έτος.... Αυτά τα στοιχεία είναι απολύτως ενδεικτικά αλλά αρκούν για να υπογραμμίσουν το εύρος των καταστάσεων φτώχειας και αποκλεισμού μέσα στην Ε. Ένωση (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1995).

Σήμερα, ανάλογα με τους συντελεστές και τον υπολογισμό, εκτιμάται ότι ο αριθμός των φτωχών στην Ε.Ε. μπορεί να φθάσει μέχρι και τα 59 εκατομμύρια (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 17-10-'98).

Στην Ελλάδα, ειδικότερα, η φτώχεια σήμερα αυξάνεται με γοργούς ρυθμούς και πλήττει συνεχώς καινούριες κατηγορίες και ομάδες του πληθυσμού. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ε.Ε. (EUROSTAT) στο τέλος της δεκαετίας του '80 το 21% των Ελλήνων ζούσαν ήδη σε συνθήκες φτώχειας, ενώ το 1993 το ποσοστό αυξήθηκε στο 22% που σημαίνει ότι 2.255.000 Έλληνες ζούσαν το '93 κάτω από το ανεκτό επίπεδο διαβίωσης. Σήμερα υπολογίζεται ότι το ποσοστό αυτό έχει φθάσει το 24%.

“Η φτώχεια στην Ευρώπη εξαπλώνεται και επιδεινώνεται”, διατυπώνει ρητά σε έγγραφη γνωμοδότησή της η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ) της Ε.Ε. Πρόκειται για κείμενο όπου αναλύονται και επεξηγούνται στατιστικά στοιχεία, προερχόμενα κυρίως από έρευνα για τη φτώχεια που διεξήγαγε η Eurostat το 1993. Το κείμενο, που περιλαμβάνει σε συνολικό επίπεδο τα πλέον έγκυρα στοιχεία που έχει αυτή τη στιγμή στη διάθεσή της η Ε.Ε., ψηφίστηκε από την ΟΚΕ στις 2 Ιουλίου '98 και δημοσιεύτηκε στο φύλλο της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1998 της Επίσημης Εφημερίδας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Στην Ελλάδα δημοσιοποιήθηκε μέσω του γραφείου του ευρωβουλευτή του ΣΥΝ Α.Αλαβάνου, εν όψει της Παγκόσμιας Ημέρας Καταπολέμησης της φτώχειας (17 Οκτωβρίου).

Σύμφωνα με την έρευνα αυτή στην Ε.Ε. των 12 υπήρχαν 57 εκατομμύρια φτωχοί το 1993 (τα σκήπτρα της φτώχειας κρατά η Πορτογαλία (29%) και αμέσως μετά ακολουθεί η Ελλάδα (24%), ενώ

Τώρα " ο αριθμός των φτωχών στα 15 πλέον κράτη-μέλη μπορεί να είναι γύρω στα 59 ή στα 39,5 εκατομμύρια ανάλογα με τη μέθοδο του υπολογισμού, δηλαδή ένας κάτοικος στους 5 6 ή ένας στους 9 ".

Στο ίδιο κείμενο της ΟΚΕ οι φτωχοί προσδιορίζονται ως, κυρίως, ανειδίκευτοι άνεργοι, πολύτεκνοι ή ηλικιωμένοι. Την ίδια ημέρα της δημοσίευσης της πρώτης έρευνας, στις 14 Σεπτεμβρίου, η Eurostat ανάγγειλε τα αποτελέσματα μιας νέας έρευνας για τη φτώχεια που μοιράστηκε στα γραφεία των ευρωβουλευτών στις 21 του ίδιου μήνα. Βασισμένη σε δείγμα 60.000 νοικοκυριών σε 13 από τις 15 χώρες της Ε.Ε. (πλην Σουηδίας και Φιλανδίας) η έρευνα υπολογίζει ότι το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού σ' αυτές τις χώρες διαθέτει το 24% του συνολικού εισοδήματος, ενώ το φτωχότερο 10% μόλις το 2,6 %, σχεδόν το ένα δέκατο. (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 17-10-'98).

Αναφορικά με το ενδεχόμενο μείωσης ή και εξάλειψης της φτώχειας, παρά τις δυσοίωνες κατά καιρούς προβλέψεις και εκτιμήσεις, είχε προταθεί το 1972 από τον νομπελίστα οικονομολόγο Τζέιμς Τόμπιν, η επιβολή, παγκοσμίως, ενός φόρου επί των συναλλαγών που γίνονται κάθε μέρα στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος.

Σήμερα, η οργάνωση ΑΤΤΑC (τ' αρχικά παραπέμπουν στη γαλλική λέξη επίθεση) που συστάθηκε από εκπροσώπους της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής στη Γαλλία και με την πρωτοβουλία της διεθνούς εφημερίδας "Le Monde Diplomatique ", επαναφέρει την πρόταση.

Σύμφωνα με υπολογισμού της UNESCO, η επιβολή ενός φόρου σε ποσοστό 0,1% θα απέφερε έσοδα ικανά να εξαλείψουν τα φαινόμενα φτώχειας και εξαθλίωσης απ' όλο τον πλανήτη σε 5 χρόνια. (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, 14-6-'98).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού (Α.Κ.) εισήχθη επίσημα από τον Πρόεδρο της Κοινότητας J.Delors το 1993.Όπως αναφέρεται όμως από τον Bruto da Costa (1994), *''πριν ακόμα εισαχθεί η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, ο αποκλεισμός ήταν μια από τις έννοιες του προγράμματος καθώς η επίλυση των προβλημάτων που επρόκειτο να επιχειρηθεί ήταν μέσα από τη διαδικασία της ένταξης (η οποία είναι το αντίθετο του αποκλεισμού)''*.(Δ.Κογκίδου,1996,σελ.565).

Αν και ο όρος Κ.Α. ήταν άγνωστος μέχρι πριν από λίγα χρόνια σήμερα, ωστόσο, χρησιμοποιείται ευρύτατα όχι μόνο σε συνέδρια ή συσκέψεις όπου εξετάζονται πτυχές της κοινωνικής πολιτικής αλλά και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.Η εντυπωσιακή ταχεία διάδοση του όρου οφείλεται στην υιοθέτησή του από την Ευρωπαϊκή Ένωση,στην τοποθέτηση του στόχου της καταπολέμησής του ανάμεσα στις προτεραιότητες της κοινωνικής πολιτικής,καθώς και στη διάθεση σημαντικών κοινοτικών πόρων για την εφαρμογή σχετικών προγραμμάτων.Αλλά,αν και ο όρος *''κοινωνικός αποκλεισμός''* έχει γίνει πια γνώριμος,το περιεχόμενό του παραμένει ασαφές.Αυτό ισχύει ακόμα και για τα κείμενα της Ε.Ε.,παρά το γεγονός ότι η τελευταία έχει παίξει τόσο σημαντικό ρόλο στη διάδοση του όρου.(Τζ.Καβουνίδη,1996,σελ.365).

Τα διάφορα προβλήματα που γεννούν κοινωνικό αποκλεισμό,η ιστορία των οποίων παραπέμπει,στην πλειονότητά τους,σε μεγάλο ιστορικό βάθος,δεν είναι δυνατόν να προσεγγισθούν στα πλαίσια της ίδιας θεωρητικής επεξεργασίας ούτε ν' αποτελέσουν υπο-έννοιες του ίδιου εννοιολογικού συστήματος.Έτσι,ο Κ.Α. έχει εν τέλει περιορισμένη ευριστική νόμιμο ποίηση και δέχεται σοβαρές κριτικές,χωρίς παρ' όλα αυτά να εγκαταλείπεται.

Η θεωρητική ασάφεια του όρου δεν αποδίδεται στην ελλιπή του θεωρητικοποίηση αλλά στο ίδιο το αντικείμενο, αυτό που περιγράφεται ως κοινωνικός αποκλεισμός. (Γ.Πετράκη, 1996,σελ. 19,20).

Ο όρος έχει συνδεθεί κυρίως με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών και την αποστέρησή τους απ' αυτά.Επίσης,χρησιμοποιείται ως συνώνυμο της φτώχειας,της ανεργίας,των διακρίσεων,του ρατσισμού.Η υιοθέτηση και αναπαραγωγή του από τα μέσα ενημέρωσης τον έφερε στην καθημερινή χρήση χωρίς όμως να υπάρχει η βεβαιότητα για το τι ακριβώς εννοεί κάποιος που τον χρησιμοποιεί.

Ίσως γι' αυτό και ο καθηγητής Γ.Τσιάκαλος τονίζει χαρακτηριστικά: *''Αρνούμαι ν' απαντήσω τι είναι και προτιμώ ν' απαντώ τι εννοώ εγώ όταν χρησιμοποιώ τον όρο κοινωνικός αποκλεισμός''*(ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ,τ.7,1999,σελ.10).

Ο Ρ Ι Σ Μ Ο Ι

Οι εμπειρογνώμονες του Παρατηρητηρίου για τον κοινωνικό αποκλεισμό (1991) ορίζουν πρωτίστως τον κοινωνικό αποκλεισμό σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών,δηλαδή ότι ο κάθε πολίτης έχει δικαίωμα σ' ένα συγκεκριμένο βιοτικό επίπεδο και να συμμετέχει στους κύριους κοινωνικούς και εργασιακούς θεσμούς στην κοινωνία.(Δ.Κογκίδου,1996,σελ.565).

Στο πλαίσιο του προγράμματος Φτώχεια 3 ο Κ.Α. ορίστηκε κυρίως από τις επιπτώσεις του ως αποκλεισμός από τη χρήση κοινωνικών υποδομών (παιδεία,υγεία, διασκέδαση,δίκτυα,κατοικία, ασφάλιση) θεωρώντας ότι προκαλείται με την ανισοκατανομή των διαθέσιμων πόρων για τις λεγόμενες *'' κοινωνικές ''* δαπάνες,με τη μείωση το σχετικού ποσοστού του ΑΕΠ που κατανέμεται στις δρα-

στηριότητες στο γενικό πλαίσιο κατανομής της χώρας ενισχύοντας τις χωρικές ανισότητες και με τη μεταφορά *''αρμοδιοτήτων''* από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα που προκαλεί την αδυναμία απορρόφησης κοινωνικών πόρων από ομάδες του πληθυσμού. Ομάδες του πληθυσμού που *''αποκλείονται''* πέφτουν σε κατάσταση φτώχειας αδυνατώντας να απορροφήσουν κοινωνικά αγαθά. (Θ.Χατζηπαντελής,1996,σελ.266).

Ο G.Room προσδιορίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό *''σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών (...ως έλλειψη) ενός ελαχίστου επιπέδου ζωής και της πρόσβασης στις μείζονες κοινωνικές και επαγγελματικές ευκαιρίες της κοινωνίας''*, μ' άλλα λόγια,ως ατελή εφαρμογή δικαιωμάτων. Η αντίληψη αυτή ουσιαστικά διαπερνά και τα περισσότερα κείμενα της Ε.Ε. (Γ.Αμίτσης,1996, Σελ.57).

Παρόμοιες θέσεις προτείνονται και από άλλους ερευνητές.

Ως κοινωνικός αποκλεισμός καθορίζεται η ιδιόμορφη διεργασία περιθώριο ποίησης κοινωνικών ομάδων και ατόμων,επειδή καθίσταται εξαιρετικά δυσχερής η πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και επομένως στα δημόσια αγαθά που η αντίληψη των σημερινών κοινωνιών προσγράφει στην αξιοπρέπεια του εργαζόμενου πολίτη. (Π.Νούτσος,1996,σελ.87).

Συμπερασματικά,μπορεί να λεχθεί ότι : *'' ο Κ.Α. είναι η έννοια μέσω της οποίας περιγράφονται,ορίζονται και ερμηνεύονται σήμερα τα κοινωνικά προβλήματα... Μ' άλλα λόγια,ο '' κοινωνικός αποκλεισμός '' στην ακραιφνή του εκδοχή είναι το εργαλείο περιγραφής και' ορισμού της '' εξόδου '' από την κοινωνική κανονικότητα πληθυσμών που στην προηγούμενή τους κατάσταση διέθεταν δυναμικό κοινωνικής ενσωμάτωσης ''*. (Γ.Πετράκη, 1996,)

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Στα αίτια των σημερινών μορφών Κ.Α. είναι κυρίως:

- 1) η εξέλιξη της αγοράς απασχόλησης, και ιδιαίτερα η ανάπτυξη της μακρόχρονης ανεργίας και των εφήμερων μορφών απασχόλησης
- 2) η μεταβολή των οικογενειακών δομών και ιδιαίτερα η αύξηση του αριθμού των μοναχικών και των μονογονεϊκών οικογενειών
- 3) ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνική πολιτική (και γενικότερα η δράση των δημοσίων αρχών) προσαρμόζεται στις εξελίξεις και μεταβολές αυτές. (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 4/1992, σελ.3,4).

Η εμφάνιση νέων φαινομένων,περισσότερο ορατών και πολυάριθμων απ' ότι στο παρελθόν,τα οποία και τροφοδότησαν τη μετατροπή των συζητήσεων σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό,αποτελούν επίσης αίτια που οδηγούν σε Κ.Α.:

- η κρίση των προαστίων
  - ο αυξανόμενος αριθμός των αστέγων
  - οι εντάσεις μεταξύ εθνοτήτων
  - η περιθωριοποίηση των νέων οι οποίοι δεν κατόρθωσαν ποτέ να ενταχθούν στην αγορά εργασίας
  - η εμμονή της φτώχειας σ' ορισμένες αγροτικές περιοχές
  - η οικονομική εξάντληση των υπερ-χρεωμένων νοικοκυριών, κ.α.
- (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,τελική έκθεση για το Φτώχεια 3,1995,σελ.4).

Μια εκτενέστερη παρουσίαση των προβλημάτων που γεννούν κοινωνικό αποκλεισμό έχει ως εξής:

- η ανεργία και κυρίως η ανεργία μακράς διάρκειας
- η μετανάστευση

- η παλλινόστηση
- ο αναλφαβητισμός
- η σχολική αποτυχία
- τα γηρατειά
- η μονογονεϊκή οικογένεια
- η πολιτισμική ή θρησκευτική ιδιαιτερότητα
- η απομόνωση ορεινών πληθυσμών
- η υποβαθμισμένη γειτονιά της πόλης
- η ανισότητα των φύλων
- η κοινωνική παραβατικότητα
- οι θρησκευτικές μειονότητες
- η σωματική ή διανοητική δυσμορφία.(Γ.Πετράκη,1996,σελ.19).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ

Τις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού αποτελούν:

- Τοξικομανείς
- Πρόσφυγες
- Μετανάστες
- Τσιγγάνοι (ΕΚΚΕ,Λ.Μαράτου-Αλιμπράντη,1988),επίσης
- Άνεργοι
- Άστεγοι ή οι διαβιούντες σε άθλιες συνθήκες στέγασης
- Παραβάτες
- Φυλακισμένοι (ΑΡΣΙΣ, Α.Πούτου,1988),ενώ ένας πιο ελαστικός κατάλογος περιλαμβάνει ακόμα:
- Άτομα με ψυχολογικές διαταραχές
- Αλκοολικοί
- Κουρελίδες

- Ηλικιωμένοι
- Μειονότητες ή ημειδικευμένα τμήματα των εργαζομένων (Π.Νούτσος,1996,σελ.87).

Επί μέρους κοινωνικές κατηγορίες που βρίσκονται σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού (αλλά και φτώχειας) είναι:

- Φτωχοί
- Πληθυσμός των περιοχών σε κρίση και οικονομική παρακμή
- Λειτουργικά αναλφάβητοι
- Μειονεκτούντα ή και άτομα με ειδικές ανάγκες
- Μονογονεϊκές οικογένειες (Δ.Μπαλούρδος,1995,σελ.86).

Ο JEAN MAISONDIEU είπε κάποτε πως *'' οι αποκλεισμένοι τοποθετούνται ανάμεσα στην ντροπή και την περιφρόνηση ''*. Σήμερα, **οι διαταραχές αποκλεισμού** κατατάσσονται ως ακολούθως:

- Θλίψη
- Άγχος
- Ντροπή
- Επιθετικότητα
- Αδιαφορία (Χ.Βελισσαρόπουλος,1988).

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Στην αποκαλούμενη *''εποχή της πληροφόρησης και της επικοινωνίας''* τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαμεσολαβούν όλο και περισσότερο μεταξύ των ανθρώπων και της πραγματικότητας.

Από τα αθλητικά έως τα τηλεπαιχνίδια, τις αστυνομικές και αισθηματικές σειρές ως τις πολιτικές αναλύσεις και τις διαφημίσεις, τα ΜΜΕ δείχνουν καθημερινά την *''πιο πρόσφατη εκδοχή των κοινωνικών σχέσεων και των πολιτισμικών αντιλήψεων''*.

Η τηλεόραση θεωρείται σήμερα το κυρίαρχο μέσο πληροφόρησης για την πλειοψηφία στην κοινωνία μας, ο ρόλος των ειδήσεων στην αντίληψη που σχηματίζουν οι άνθρωποι για τον εγγύς αλλά και τον ευρύτερο κοινωνικό κόσμο αναδεικνύεται όλο και πιο σημαντικός.

Στις *''media''* - κρατούμενες κοινωνίες, η ανάλυση των ειδήσεων προσφέρει ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον υλικό για τη μελέτη των γεγονότων και των καταστάσεων που θεωρούνται ως *''οι προτεραιότητες της κοινωνίας αναφορικά με τα προβλήματα και τους στόχους της''*.

Το καλοκαίρι του 1996 μια έρευνα εμπειρογνομόνων θέλησε να διερευνήσει αν και πώς οι ειδήσεις *''διαχειρίζονται''* - ερμηνεύουν το πρόβλημα των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, μια και, όπως είναι μάλλον προφανές, ο αποκλεισμένος από το κοινωνικό γίνεσθαι είναι και αποκλεισμένος από οποιοδήποτε δημόσιο λόγο.

Το ενδιαφέρον των μελετητών επικεντρώθηκε στις κατηγορίες ατόμων, των οποίων ο αποκλεισμός από το κοινωνικό γίνεσθαι σχετίζεται περισσότερο με το οικονομικό-κοινωνικό περιβάλλον παρά με λόγους όπως οργανικές παθήσεις-αρρώστιες.

Λόγω της περιορισμένης έκτασης του υλικού προς ανάλυση, τ' αποτελέσματα της μελέτης δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ενδείξεις στον τρόπο που οι ειδήσεις διαχειρίζονται το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού στη χώρα μας.

Συμπερασματικά, η έρευνα καταλήγει στις εξής παρατηρήσεις:

1. Τα δελτία ειδήσεων περιλαμβάνουν ελάχιστες ειδήσεις που αναφέρονται σε άτομα ή ομάδες που βρίσκονται κοινωνικά αποκλεισμένα ή απειλούνται με περιθωριοποίηση. Επί πλέον, οι μειονεκτούσες ομάδες γίνονται είδηση μετά από πράξεις διαμαρτυρίας ή επειδή απασχολούν τις αστυνομικές-δικαστικές αρχές.
2. Το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον γι' αυτά τα γεγονότα επικεντρώνεται στα *''θεαματικά στοιχεία''* της *''προσωπικής ιστορίας''*, στο *''προσωπικό δράμα''*, που εμφανίζεται αποκομμένο από το κοινωνικό περιβάλλον. Διαπιστώνεται, επίσης, η σαφής *''πριμοδότηση''* ειδήσεων με σκανδαλοθηρική και συγκινησιακή διάσταση.
3. Ταυτόχρονα, απουσιάζει οποιαδήποτε άποψη ξεφεύγει από το πλαίσιο της δραματικής διαπίστωσης του γεγονότος ή λόγος που θέτει υπό αμφισβήτηση τον *''περιθωριακό''* χαρακτήρα των πρωταγωνιστών. Ο τρόπος παρουσίασης των ειδήσεων που αφορούν τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα μετατρέπεται έτσι σ' ένα λόγο που δικαιολογεί εμμέσως τον κοινωνικό αποκλεισμό τους, αποδίδοντάς τον σε προσωπικά χαρακτηριστικά και στάσεις.
4. Τέλος, μέσα από τις ειδήσεις προβάλλεται ότι οι προοπτικές για ένα καλύτερο μέλλον γι' αυτά τα άτομα δεν μπορούν να προέρχονται από το κράτος, που παρουσιάζεται ανίκανο να δράσει αποτελεσματικά, αλλά μέσα από ατομικές πρωτοβουλίες

φιλεύσπλαχνων και ευαισθητοποιημένων πολιτών. Παράλληλα, απουσιάζει τελείως η δυνατότητα συλλογικής δράσης. (Πηγή: Χρ. Παϊδούση, 1996).

Σε ανάλογες παρατηρήσεις καταλήγει και μια δημοσιογραφική έρευνα στην οποία διαφαίνεται καθαρά ότι ο τρόπος με τον οποίο καλύπτονται τα λεγόμενα " κοινωνικά θέματα " αποδυναμώνει την ίδια την αληθινά κοινωνική τους διάσταση και δίνει υπερβολική έμφαση σε μεμονωμένες ανθρώπινες ιστορίες, αμφισβητούμενης μάλιστα γενικότερης απήχησης. (ΕΨΙΛΟΝ, 13-12-'98).

Δεν θα επιχειρηθεί μια εκτενέστερη αναφορά στα ΜΜΕ και της αντιμετώπισης που χρήζουν απ' αυτά οι κοινωνικά αποκλεισμένοι δεν είναι αυτό το ζητούμενο κι' επί πλέον το θέμα μπορεί ν'αποτελέσει από μόνο του το υλικό για ξεχωριστή εργασία. Θεωρήθηκε όμως σκόπιμο να συμπεριληφθεί και αυτό το κεφάλαιο αφού η σχέση που έχουν οι πολίτες και η πληροφόρηση που παίρνουν από τα ΜΜΕ και ιδιαίτερα την τηλεόραση, αποτελούν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της πραγματικότητας που καθημερινά ζουν

ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Στη δεκαετία του '90, ο όρος *''κοινωνικός αποκλεισμός''* χρησιμοποιείται για να περιγράψει επί μέρους πτυχές του φαινομένου της φτώχειας κι' έχει επίσης χρησιμοποιηθεί για ν'αναλύσει και να εξηγήσει την αύξηση της φτώχειας και τα φαινόμενα περιθωριοποίησης αρκετών κοινωνικών ομάδων σε προηγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες τα τελευταία χρόνια.

Ωστόσο, στο ερώτημα για το αν πρέπει ή αν μπορεί να ταυτισθεί η έννοια της φτώχειας μ' αυτήν του Κ.Α. οι απόψεις δίστανται.

Σύμφωνα με μια πρώτη άποψη *''δεν θα πρέπει να υπάρξει συσχέτιση μεταξύ φτώχειας και Κ.Α. όπως, επίσης, μεταξύ Κ.Α. και περιθωριοποίησης μια και ο Κ.Α. έρχεται ν' απαντήσει σε μια πλειάδα παραμέτρων του προβλήματος της φτώχειας''* (Α.Πούτου,1998).

Ο Room (1992,σελ.14,16) σημειώνει ότι ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός, ανακριβής και αμφιλεγόμενος, διακρίνεται από τις έννοιες της φτώχειας και της περιθωριοποίησης και προσδιορίζεται εμπειρικά σε σχέση μ' άλλους κοινωνικούς δείκτες και σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών, όπως π.χ. το δικαίωμα για απασχόληση, υγεία, κατοικία κ.λ.π.

Η άποψη αυτή στηρίζεται στο ότι η μη ένταξη ή η απομάκρυνση ενός ατόμου από την αγορά εργασίας και επομένως η απουσία εισοδήματος από εργασία, αν και συχνά αρκεί να οδηγήσει σε κατάσταση φτώχειας, δεν επαρκεί για να κατατάξει το άτομο στους κοινωνικά αποκλεισμένους.Όταν όμως (σύμφωνα με Karantino, Koniorodo,Tinio,1990) η φτώχεια (λόγω μακράς ανεργείας) συνδυάζεται με την απουσία ή την ασθενή παρουσία *''κοινωνικών*

μέσων '' από το κράτος (π.χ. μη παροχή ή παροχή εξαιρετικά χαμηλών επιδομάτων ανεργίας) και από έλλειψη οικονομικής και ηθικής στήριξης από την οικογένεια, συγγενείς και φίλους, οδηγεί σε ανεπάρκεια όχι μόνο ''χρηματικού'' αλλά και ''κοινωνικού'' εισοδήματος και επομένως σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού.(Χ.Συμεωνίδου, 1996,σελ.348).

Σε μια άλλη άποψη αναφέρεται ότι αν και δεν υπάρχει πλήρης ταύτιση, η φτώχεια έχει υψηλό βαθμό συσχέτισης με τον κοινωνικό αποκλεισμό.Η ανεργία, για παράδειγμα, που μπορεί να πλήττει ένα άτομο, σηματοδοτεί την έλλειψη εισοδήματος από απασχόληση και σε περίπτωση που δεν υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι εξασφάλισης εισοδήματος το άτομο αυτό κατατάσσεται ως φτωχό.Ο κοινωνικός αποκλεισμός επί πλέον χαρακτηρίζεται και από την έλλειψη πόρων λόγω της μη συμμετοχής του ατόμου αυτού σ' άλλους πιθανούς μηχανισμούς διανομής του εισοδήματος όπως είναι η υποστήριξη από την οικογένεια και την κοινωνική πρόνοια (Δ.Μπαλούρδος,1995,σελ.85).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο επισημαίνεται:η φτώχεια δεν είναι πλέον δυνατόν να θεωρείται, σήμερα, κατάλοιπο, απλή κληρονομιά του παρελθόντος η οποία θα εξαφανισθεί οπωσδήποτε με την οικονομική πρόοδο και ανάπτυξη.Εξάλλου, η φτώχεια δεν μπορεί πλέον να θεωρείται μόνο ως έλλειψη ή ανεπάρκεια οικονομικών πόρων που πλήττει μεμονωμένα άτομα.Πρέπει, αντιθέτως, να αναγνωρισθεί ο διορθωτικός χαρακτήρας της φτώχειας καθώς και των μηχανισμών που παράγουν τα φαινόμενα αυτά.Πρέπει επίσης ν' αναγνωρισθεί ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των διαδικασιών μέσω των οποίων αποκλείονται άτομα, ομάδες και μερικές φορές αστικές ή αγροτικές περιοχές, από τις ανταλλαγές, τις κοινωνικές πρακτικές και δικαιώ-

ματα, τα οποία συνιστούν την οικονομική και κοινωνική ένταξη.

Αυτό εκφράζεται με την αυξανόμενη χρησιμοποίηση της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού που τείνει ν' αντικαταστήσει, στα περισσότερα κράτη-μέλη και σε κοινοτικό επίπεδο, την έννοια της φτώχειας. (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1995, σελ.4).

Σε μια δημοσκόπηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαφαίνεται ότι η φτώχεια και ο Κ.Α. στην Ευρώπη έχουν πάρει τέτοιες διαστάσεις που δεν μπορούν ν' αντιμετωπισθούν πλέον με τις *''φιλανθρωπικές''* χειρονομίες του μισού ευρωπαϊκού πληθυσμού, που προσφέρει τακτικά χρήματα για τους φτωχούς και απόκληρους της ηπείρου.

Η δημοσκόπηση που χρησιμοποίησε δείγμα 12.800 Ευρωπαίων, δείχνει ότι: το 13 % νιώθει αποκλεισμένο από την κοινωνία όπου ζει, με κύρια αιτία αποκλεισμού την μακροχρόνια ανεργία. Η πλειοψηφία των Ευρωπαίων θεωρεί ότι το χάσμα πλουσίων και φτωχών και οι κοινωνικές ανισότητες θα συνεχίζουν να οξύνονται και στον επόμενο αιώνα, ενώ ένα 40% υποδεικνύει την διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ως υπαίτια αυτού του εκφυλιστικού φαινομένου. Η Ευρωπαίοι σε ποσοστό 80% απαιτούν την παρέμβαση των πολιτικών εξουσιών και καταγγέλλουν, σε ποσοστό 70% ότι ελάχιστα μέτρα έχουν υιοθετηθεί ώστε να εξαλειφθούν αυτά τα φαινόμενα.

Παρά την απαισιοδοξία, υπάρχει κι ένα καθοριστικά σημαντικό στοιχείο: ενισχύεται η διάθεση αυτόνομης δράσης και ανάληψης πρωτοβουλιών των Ευρωπαίων για να σταθούν αλληλέγγυοι στους συμπολίτες τους και να βρουν τρόπους επίλυσης των προβλημάτων τους. Το 67% του ευρωπαϊκού πληθυσμού δηλώνει έτοιμο ν' αναλάβει δράση για την καταπολέμηση της φτώχειας σε μια Ένωση

που τους είχε υποσχεθεί οράματα και όχι εφιάλτες. (ΕΘΝΟΣ,5-7-1995).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Ι Ι Ι

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Υπό ευρεία έννοια, ο όρος κοινωνική πρόνοια περιλαμβάνει το σύνολο της κοινωνικής προστασίας, δηλαδή το σύνολο των παρεμβάσεων στην κοινωνική ζωή από την πολιτεία και άλλους φορείς που έχουν ως σκοπό τη βελτίωση των σταθμητών όρων διαβίωσης των μελών των κοινωνικών ομάδων και ιδίως των οικονομικά και κοινωνικά ασθενεστερών. (ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΙΚΑ, Τ.51,σελ.11).

Αναλυτικότερα, κοινωνική πρόνοια είναι η εκ μέρους του κράτους ή άλλων δημοσίων ή εποπτευομένων από το κράτος ιδιωτικών οργανισμών ή υπηρεσιών προσφοράς παροχών σε χρήμα (π.χ. επιδόματα, βοηθήματα κ.α.) ή σε είδος (π.χ. ιματισμός, τρόφιμα, φάρμακα κ.α.) ή υπηρεσιών σε μεμονωμένα άτομα (π.χ.απροστάτευτοι ανήλικοι ή γέροντες, ανάπηροι κ.α.) ή κατηγορίες ατόμων (π.χ.πρόσφυγες) που δεν μπορούν ν' αντιμετωπίσουν με δικά τους μέσα τις βασικές βιοτικές τους ανάγκες και δεν καλύπτονται από κάποιον ασφαλιστικό οργανισμό. (Δ.Γ.Τσαούσης, 1989, σελ.147).

Πιο συνοπτικά, η κοινωνική πρόνοια ορίζεται, σε θεσμικό επίπεδο, ως η απόκριση της κοινωνίας στις ανάγκες των αναξιοπαθούντων όπως και αν ορίζονται αυτές κι αυτοί, σε κάθε εποχή. Σε ατομικό επίπεδο είναι η έκφραση του συναισθήματος του αλτρουισμού, που βρίσκεται σε κάθε άνθρωπο, ανάλογα με την καλλιέργειά του και τις κοινωνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει. (Π. Σταθόπουλος, 1995, σελ.303).

Η κοινωνική πρόνοια δεν θα πρέπει να συγχέεται με την ΦΙΛΑΝ-

ΘΡΩΠΙΑ, διότι ασκείται από δημόσιες υπηρεσίες ή εποπτευόμενους ιδιωτικούς οργανισμούς που χρησιμοποιούν ειδικό προσωπικό και εφαρμόζουν γενικά κριτήρια για την παροχή του αναγκαίου είδους περίθαλψης και αρωγής για κάθε κατηγορία προσώπων .Σε αντίθεση προς την φιλανθρωπία,η κοινωνική πρόνοια στηρίζεται στην αντίληψη ότι ο λήπτης της παροχής ή της υπηρεσίας έχει δικαίωμα προστασίας από το κράτος και γενικότερα το οργανωμένο κοινωνικό σύνολο.(Δ.Γ.Τσαούσης,1989,σελ.147).

Η Κοινωνική Πρόνοια ως κοσμοθεωρία στηρίζεται στο ελληνοχριστιανικό πνεύμα, στη θεωρία του Πλάτωνα περί του ανθρώπου ως αξίας αιώνιας και στην διδασκαλία της χριστιανικής θρησκείας η οποία επιβάλλει θυσίες για την βοήθεια προς τον *''εν ανάγκη''* ευρισκόμενο συνάνθρωπο.Όλα τα κράτη του λεγόμενου δυτικού πολιτισμού καλλιέργησαν την θεωρία της πρόνοιας, δημιουργώντας στους λαούς τους συνείδηση για την ανάγκη οργάνωσης της προστασίας του αδυνάμου.....(ΝΕΩΤΕΡΟΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ *''* ΗΛΙΟΥ *''*, Τ.ΙΣΤ,σελ.411).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η κοινωνική πρόνοια αναζητούμενη στα χρόνια της πρωτόγονης ακόμα περιόδου της ανθρωπότητας,βρίσκεται αρχικά ως εκδήλωση αλληλοβοήθειας των πρώτων ανθρώπινων συμβιώσεων (φατρία-curia) προς αντιμετώπιση των κινδύνων της ζωής, ως αμοιβαία συνδρομή,περίθαλψη των διαρκώς περιοδευόντων επαιτών και ως παροχή φιλοξενίας στους διερχόμενους ξένους.

Στην αρχαία Ελλάδα, όπου η πόλις ήταν διαιρεμένη στις τάξεις των πολιτών και των δούλων, η πρόνοια εκδηλωνόταν ως ένδειξη α-

ρωγής προς τους πένητες, κυρίως για λόγους κοινωνικής σκοπιμότητας, δηλαδή προς αποτροπή κοινωνικών αναταραχών (Αριστοτέλους : Πολιτικά 1955 β 10) παρά ως κοινωνικό χρέος των πολιτειών.

Στη Σπάρτη σημειώθηκε με τη νομοθεσία του Λυκούργου (800 π.Χ) η πλέον ριζοσπαστική κοινωνική μεταβολή και μοναδική για όλους τους αιώνες. Καθιερώθηκε η ισότητα των τάξεων, η διανομή της γης σε ίσους κλήρους, η κατάργηση του νομίσματος και η διατροφή των πολιτών με συσσίτια (Πλουτάρχου Παράλληλοι Βίοι Β-16). Έτσι καταργήθηκε η τάξη των δουλοπάροικων, των οποίων η τύχη μέχρι τότε βρισκόταν στη διάθεση των γαιοκτημόνων.

Οι Ρωμαϊκοί χρόνοι χαρακτηρίστηκαν από τη γενική σχεδόν κατάπτωση στους ανθρωπιστικούς τομείς, ενώ, οι μετέπειτα χρόνοι του Μεσαίωνα και ιδιαίτερα της Βυζαντινής περιόδου, βαθύτατα επηρεασμένοι από τα περί αγάπης και φιλαλληλίας κηρύγματα του Χριστού, άλλαξαν τη βάση της ζωής των ανθρώπων και θεμελίωσαν τους θεσμούς της πρόνοιας και αντιλήψεως σε νέες κατευθύνσεις.

Στην Ελλάδα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η κοινωνική πρόνοια λειτούργησε υπό την καθοδήγηση της Εκκλησίας, η οποία επωφελούμενη τα προνόμια που της παραχωρήθηκαν, εξασφάλισε την προστασία και την περίθαλψη των πασχόντων. Με περιφερειακά όργανά της τους επισκόπους, τους ιερείς, τα συμβούλια των προεστών και τις δημογεροντίες οργάνωσε κατά τόπους επιτροπές τοπικής αυτοδιοικήσεως, οι οποίες κατέστησαν οι πραγματικοί φορείς κοινωνικής πρόνοιας.

Παράλληλα με το έργο της Εκκλησίας, δεν θα πρέπει βέβαια να παραληφθεί και το τεράστιο έργο των εθνικών ευεργετών.

(Πηγή: ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Συμπλήρωμα Τόμος Δ').

Μετά την απελευθέρωση του έθνους ήταν άμεση η ανάγκη προστασίας για τις χήρες, τα ορφανά και τους αναπήρους του απελευθερωτικού αγώνα. Το κράτος δεν είχε τα μέσα ν' αντιμετωπίσει τα τεράστια κοινωνικά προβλήματα. Οι ξενητεμένοι πλούσιοι Έλληνες της διασποράς, η Ιδιωτική Φιλανθρωπία και η Εκκλησία έδωσαν το παρόν, ιδιαίτερα μέχρι την Μικρασιατική καταστροφή, στην κάλυψη των κοινωνικών αναγκών των εύπαθών ομάδων του πληθυσμού. Η Μικρασιατική καταστροφή (1922) όμως έκανε αναγκαία την κρατική παρέμβαση στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας.

Ο Σταθόπουλος θεωρεί (1995) ότι *''πρέπει ν' αναγνωρίσουμε τη μεγάλη σημασία και το σπουδαίο ρόλο που έπαιξαν οι πόλεμοι στη διαμόρφωση της κοινωνικής πρόνοιας στη χώρα μας ''*. Το κράτος εξαναγκάστηκε να παρέμβει στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής, αφού τόσο η εκκλησία όσο και η ιδιωτική φιλανθρωπική δραστηριότητα των μεγάλων ευεργετών και των κοινωφελών οργανώσεων δεν ήταν σε θέση ν' αντιμετωπίσουν τα κοινωνικά προβλήματα. Συνεπικουροι στην προσπάθεια του κράτους ήλθαν και ξένες εκκλησιαστικές οργανώσεις και διεθνείς οργανισμοί οι οποίοι, μαζί με την οικονομική ενίσχυση, έφεραν και τη σχετική τεχνογνωσία (που δεν ήταν πάντα πρόσφορη στις δικές μας συνήθειες και παραδόσεις).

Οι μεγάλες ανάγκες και τα προβλήματα που δημιούργησε ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος έκαναν επιτακτική την ανάγκη για την εκπαίδευση στελεχών πρόνοιας, ιδιαίτερα κοινωνικών λειτουργών, επισκεπτριών υγείας και νηπιαγωγών. Η εκπαίδευση των στελεχών αυτών άρχισε από τον εθελοντικό τομέα με τη συμπαράσταση και αργότερα την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας. Από το 1983 οι σχολές αυτές εντάχθηκαν στην αρμοδιότητα του Υπουργείου

Εθνικής Παιδείας.

Στη διάρκεια του 20ου αι.η κοινωνική πρόνοια ως θεσμός εδραιώθηκε και βρήκε την πλήρη έκφρασή της στην ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας.Ανάλογα με τις οικονομίες,πολιτικές και ιστορικές συνθήκες κάθε χώρας διαμορφώθηκε η μορφή και η έκταση της ευθύνης του κράτους στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών.Συνεπώς, δεν υπήρξε ένα μονολιθικό και πανομοιότυπο κράτος πρόνοιας σ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.Στις Λατινογενείς χώρες του Νότου και στην Ελλάδα δεν έχει ακόμη θεσμοθετηθεί πλήρως το κράτος πρόνοιας.Η κάλυψη των αναγκών είναι επιλεκτική.Σημαντικό ρόλο παίζει η οικογένεια και η κοινότητα στην κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού.

Το Εθνικό Σύστημα Υγείας (Ε.Σ.Υ.) που θεσμοθετήθηκε το 1981 με στόχο την πλήρη υγειονομική κάλυψη όλου του πληθυσμού μπορεί να χαρακτηριστεί ως η κύρια και ουσιαστική προσπάθεια για την διάρθρωση ενός κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα.

(Πηγή: Π.Σταθόπουλος,ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ,1995).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Τα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας αποτελούν την πρακτική εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής ενός κράτους, που αφορά σε ορισμένες κατηγορίες πολιτών που έχουν ανάγκη ιδιαίτερης μέριμνας για να μπορέσουν ν' αξιοποιήσουν τις ικανότητές τους έτσι ώστε να πετύχουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ένταξης στο κοινωνικό τους περιβάλλον.(Θ.Παπαφλέσσα,1984,σελ.11).

Το πρώτο μέτρο κοινωνικής πρόνοιας σ' ολόκληρο τον κόσμο,που έλαβε μορφή νομοθετήματος,είναι ο υπό της Βασιλίσσης της Αγγλίας εκδοθείς το 1601 νόμος "περί φιλανθρωπικών σκοπών"

(Poor Law), με τον οποίο, αρχικά, προβλέφθηκε φορολογία για τη βοήθεια των πτωχών, καθιερώθηκαν κριτήρια ενιαίας και ομοιόμορφης ενίσχυσης και, στην συνέχεια, επιτεύχθηκε η διάκριση των ενδεών σε ανίκανους για εργασία, αέργους, ανέργους και ανηλίκους. (ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Συμπλήρωμα, Τόμος Δ, σελ. 267).

Στην Ελλάδα, ως πρώτο νομοθέτημα πρόνοιας σημειώνεται το β.δ. του 1833, με το οποίο καθιερώθηκε ως αρχή ότι, ο δήμος υποχρεούται να παρέχει αρωγή σε κάθε περίπτωση ένδειας ή αποδεδειγμένης ανικανότητας, ακολούθησε ο νόμος του 1861, με τον οποίο καθιερώθηκε η ασφάλεια των ναυτικών, όπως και σειρά άλλων νόμων με τους οποίους πλαισιώθηκε η προστασία των απόρων και των εργαζομένων. (το ίδιο).

Στην Ελλάδα, η παροχή υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Το σύνταγμα της χώρας κάνει ρητή αναφορά στην προστασία από το κράτος του γάμου, της μητρότητας, του παιδιού, των αναπήρων. Τα κριτήρια επιλεξιμότητας όμως, οι προϋποθέσεις για παροχή βοήθειας, το ύψος, η διάρκεια και η μορφή των επιδομάτων αποφασίζονται με νομοθετικές ρυθμίσεις από τον υπουργό υγείας - πρόνοιας, στο πλαίσιο της κυβερνητικής πολιτικής.

Το Υπουργείο Υγείας - Πρόνοιας είναι ο κύριος δημόσιος φορέας διαμόρφωσης της κοινωνικής πολιτικής και εφαρμογής των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας. Το υπουργείο έχει την ευθύνη για τη διαμόρφωση του νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής και την εξειδίκευση των προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας. Συνήθως, υπάρχει καθ' ύλην αρμόδιος υφυπουργός, ο οποίος μαζί με τον Γενικό Γραμματέα Κοινωνικής Πρόνοιας, έχουν την πολιτική ευθύνη για τον σχεδιασμό,

τη χρηματοδότηση, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των προγραμμάτων του τομέα της κοινωνικής πρόνοιας.

Ο βασικός πυρήνας των προγραμμάτων της κοινωνικής πρόνοιας συνήθως περιλαμβάνει την προστασία της οικογένειας, την παιδική προστασία, τα επιδόματα για διάφορες κατηγορίες μειονεκτούντων ατόμων και γενικά ατόμων με ειδικές ανάγκες λόγω σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής αναπηρίας. Για διάφορους επιστημονικούς και προγραμματικούς λόγους οι περισσότεροι φορείς προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας διαμορφώνουν τις δραστηριότητές τους ανάλογα με την ηλικία των ατόμων που εξυπηρετούν.

Στη χώρα μας, η κοινωνική πρόνοια περιορίζεται κυρίως σε προγράμματα κοινωνικής προστασίας με τη στενή έννοια του όρου. Η τάση, εν τούτοις, είναι η επέκταση των κοινωνικών παραδοσιακών υπηρεσιών ώστε να καλύψουν ολόκληρο τον πληθυσμό. (Π. Σταθόπουλος, 1995, σελ. 24, 199).

ΦΟΡΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Τους πρώτους φορείς της κοινωνικής πρόνοιας οργάνωσαν στη χώρα μας : α) η Εκκλησία της Ελλάδας, β) η Ελληνική Πολιτεία, γ) η Βασιλική Οικογένεια της Ελλάδας και δ) οι τοπικοί και εθνικοί ευεργέτες.

Στην εποχή μας οι βασικοί τομείς παροχής υπηρεσιών είναι :

1.-Δημόσιος Τομέας

Στο Δημόσιο περιλαμβάνονται οι κρατικές υπηρεσίες, ιδίως εκείνες του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας, τόσο σε Κεντρικό όσο και σε Περιφερειακό και Νομαρχιακό επίπεδο. Ακόμη, στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι κοινωνικές υπηρεσίες τις οποίες παρέχουν Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και φορείς του πρώτου και δεύτερου βαθμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

2.- Ιδιωτικός Κερδοσκοπικός Τομέας

Χαρακτηριστικά παραδείγματα φορέων πρόνοιας στον ιδιωτικό Κερδοσκοπικό τομέα είναι οι βρεφικοί και παιδικοί σταθμοί, οι οίκοι ευγηρίας, τα ιδρύματα κλειστής περίθαλψης, οι παιδικές κατασκηνώσεις κ.α. Είναι προφανές ότι αντίστοιχα προγράμματα λειτουργούν στα πλαίσια του Δημοσίου και του Εθελοντικού μη κερδοσκοπικού φορέα, για όσους δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να πληρώσουν για τις υπηρεσίες αυτές.

Η επέκταση του ιδιωτικού τομέα στο χώρο της κοινωνικής πρόνοιας ευνοείται στο πλαίσιο της επιχειρούμενης συρρίκνωσης του ρόλου του κράτους.

3.- Εθελοντικός Μη - Κερδοσκοπικός Τομέας.

Εδώ ανήκουν φορείς μη κυβερνητικοί όπως είναι η Εκκλησία, οι Εθελοντικές Οργανώσεις και τα Φιλανθρωπικά σωματεία. Πρόκειται, κατά κανόνα, για Νομικά πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι δεν αποτελούν δημόσιες υπηρεσίες.

''Ο εθελοντισμός αποτελεί μορφή ενεργού συμμετοχής του πολίτη στα κοινά, με την συμβολή του στην αντιμετώπιση αναγκών της καθημερινής ζωής που δεν μπορούν να καλυφθούν από το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο. Αποτελεί έτσι ένα τρόπο αντενέργειας και, με την έννοια αυτή, άσκηση ατομικού πολιτικού δικαιώματος '', (Δ. Τσαούσης, 1989, σελ. 74).

Ανεξάρτητα από την κριτική που μπορεί ν' ασκήσει στον εθελοντικό τομέα, είναι γεγονός ότι η ανάπτυξη των εθελοντικών οργανώσεων αλληλοβοήθειας θεωρείται ως αντίβαρο στη γραφειοκρατική δυσκαμψία των προνοιακών φορέων του δημοσίου τομέα. Οι εθελοντικές οργανώσεις δείχνουν περισσότερη ευαισθησία στις ανάγκες των ανθρώπων και γίνονται εναλλακτικοί φορείς κάλυψης αναγκών, σε αντίθεση με τους λιγότερο ευαίσθητους φορείς

του δημοσίου.

4.- Δίκτυα Άτυπης Φροντίδας

Εντάσσονται εδώ οι φορείς αυτοβοήθειας και τα δίκτυα άτυπης φροντίδας. Η κατηγορία αυτή χαρακτηρίζεται από τον ανεπίσημο τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας.

Η Στασινοπούλου (1992:113) δίνει τον εξής ορισμό και την περιγραφή των μορφών της άτυπης φροντίδας: *''Η ανεπίσημη φροντίδα είναι η βοήθεια και η στήριξη που προσφέρουν τα λεγόμενα '' άτυπα δίκτυα '', δηλαδή τα οικογενειακά σχήματα, οι συγγενείς, οι φίλοι, οι γείτονες, οι συνάδελφοι στο χώρο εργασίας''*. Βασικός φορέας άτυπης φροντίδας είναι η οικογένεια και ακολουθούν οι συγγενείς, οι φίλοι, οι γείτονες. *'' Η οικογένεια θεωρείται το πιο σημαντικό άτυπο κοινωνικό δίκτυο όπως προκύπτει από διάφορες έρευνες, τόσο στη χώρα μας όσο και στις χώρες με διευρυμένα συστήματα κράτους πρόνοιας''*.

Το βασικό κίνητρο στη λειτουργία των άτυπων δικτύων είναι η αυτοβοήθεια και το ενδιαφέρον για εξυπηρέτηση ατόμων με παρόμοιες ανάγκες και προβλήματα.

Η εκδήλωση της εθελοντικής προσφοράς μέσα από τις άτυπες ομάδες αυτοβοήθειας, όπως επισημαίνει η Καλούτση (1989:7), *''δείχνει ότι ο άνθρωπος έχει τη δύναμη και την εφευρετικότητα που είναι απαραίτητες για την επιβίωση μέσα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες ζωής, χωρίς να στηρίζεται μόνο στο κράτος ή στην οργανωμένη παροχή υπηρεσιών, κερδοσκοπική ή εθελοντική''*.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

Συχνά στις συζητήσεις για την έκταση και τη μορφή της ανεπίσημης φροντίδας γίνεται αναφορά στην έμφαση που δίνεται τελευταία στην παροχή υπηρεσιών μέσα στην κοινότητα και από

την ίδια την τοπική κοινότητα.

Η φροντίδα μέσα στην κοινότητα, όπως επισημαίνει η Στασινοπούλου (1992:114), αναφέρεται *“στη δημιουργία εξωϊδρυματικών αλλά κυρίως επίσημων μορφών (φροντίδας) με ενδιαφέρον για την ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινότητας”*. Η φροντίδα από την κοινότητα *“αφορά κατά κύριο λόγο τη λειτουργία άτυπων δικτύων”* κυρίως από την οικογένεια, τους συγγενείς, τους φίλους και, κυρίως, τις γυναίκες.

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί ότι στις σύγχρονες κοινωνίες η αποτελεσματική κάλυψη των κοινωνικο-προνοιακών αναγκών ατόμων και ομάδων πληθυσμού απαιτεί τη στενή και συντονισμένη συνεργασία των τεσσάρων τομέων. Άλλωστε τα όρια και η σχέση μεταξύ των τομέων της επίσημης και ανεπίσημης φροντίδας δεν είναι πάντα σαφή, αφού στην πράξη υπάρχει αλληλεπίδραση και επικάλυψη μεταξύ τους.

(Πηγή: Π. Σταθόπουλος, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ, 1995, σελ. 155-173).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Ι V

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο πρώτος ορισμός της κοινωνικής εργασίας δόθηκε από τη Mary Richmond το 1922. Σύμφωνα μ' αυτόν, *'' η κοινωνική εργασία αφορά τις διεργασίες οι οποίες οδηγούν στην ανάπτυξη της προσωπικότητας μέσω προσαρμογών που είναι απόρροια συνειδητών πράξεων από ένα άτομο σε άλλο άτομο, μεταξύ ατόμων και κοινωνικού περιβάλλοντος''*. (Richmond,1922,98).

Ο πρώτος γενικός ορισμός της κοινωνικής εργασίας διατυπώθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) το 1950. Σύμφωνα μ' αυτόν η κοινωνική εργασία:

- Είναι ενέργειες σχεδιασμένες να προσφέρουν βοήθεια σε προβλήματα που εμποδίζουν άτομα, οικογένειες και ομάδες να επιτύχουν ένα ελάχιστο επιθυμητό κριτήριο-επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας.
- Είναι μια κοινωνική ενέργεια που δεν συντελείται από ιδιώτες για προσωπικό όφελος, αλλά από κυβερνητικές ή μη οργανώσεις που έχουν συσταθεί προς όφελος των μελών της κοινότητας τα οποία θεωρούνται ότι έχουν ανάγκη.
- Είναι μια διασυνδεδετική ενέργεια μέσω της οποίας μειονεκτούντα άτομα, οικογένειες και ομάδες βοηθούνται να εντοπίσουν όλες τις πηγές της κοινότητας που είναι διαθέσιμες για τις ανάγκες τους (ΟΗΕ,1950).

Ένας ευρύτατα αποδεκτός ορισμός της κοινωνικής εργασίας ως επαγγέλματος είναι αυτός του Werner Boehm *'' η κοινωνική εργασία επιδιώκει να ενισχύσει τη λειτουργική ικανότητα των ατό-*

μων, μεμονωμένα και σε ομάδες, μέσω ενεργειών οι οποίες εστιάζουν στις σχέσεις όπως αυτές διαμορφώνονται από την αλληλεπίδραση ατόμου-περιβάλλοντος”.

Οι ενέργειες αυτές μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις λειτουργίες: στην αποκατάσταση της ικανότητας που έχει τρωθεί, στην ενίσχυση των ατομικών και των κοινωνικών πηγών βοήθειας και στην πρόληψη της κοινωνικής δυσλειτουργίας (Boehm, 1959, 54).

Η Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών έχει ορίσει την κοινωνική εργασία ως *“την εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, η οποία προήλθε από την κοινωνική πρόνοια ως ένας μηχανισμός που συστάθηκε για να διασφαλίσει την κάλυψη των βασικών βιοτικών αναγκών των αδυνάτων που δημιουργήθηκαν από τη βιομηχανική ανάπτυξη, και που καλείται να χειριστεί τις διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες και να αποτρέψει ή να βελτιώσει τα ατομικά, ομαδικά και κοινοτικά προβλήματα που προκύπτουν από τη δυσλειτουργία των ατομικών αναγκών και των κοινωνικών θεσμών”*. (Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών, 1985, 48).

Τέλος, ένας γενικός ορισμός της κοινωνικής εργασίας ως επαγγέλματος θα μπορούσε να είναι σύμφωνα με την Θ. Καλλινικάκη ο ακόλουθος: *“ η κοινωνική εργασία είναι μια υπηρεσία η οποία παρέχεται από έναν άνθρωπο, τον κοινωνικό λειτουργό, προς ένα ή περισσότερα άτομα προκειμένου να αντιμετωπίσουν ικανοποιητικά τις δυσκολίες που συναντούν στα πλαίσια της ατομικής ή της συλλογικής τους ζωής”* (Καλλινικάκη, 1998, 50).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Πρόπλασμα της κοινωνικής εργασίας υπήρξε η πρωτοβουλία της οργανωμένης φιλανθρωπίας για να βοηθηθούν οι έχοντες άμεση α-

μεση ανάγκη. Η ιστορία της αποτελεί κομμάτι της ιστορίας της κοινωνικής πρόνοιας. Κοινή αφετηρία και των δύο υπήρξε η θεσμοθέτηση της υποχρέωσης του κοινωνικού συνόλου να καταβάλλει φόρους με σκοπό την παροχή βοήθειας στους φτωχούς. Νόμοι υπέρ των φτωχών υπήρχαν στη Γερμανία ήδη από το 1529 και στα Πρωσικά κράτη από το 1794.

Τα πρώτα ίχνη της κοινωνικής εργασίας ανιχνεύονται στους αποκαλούμενους " *Νόμους της Φτώχειας* " (Poor Laws) που είχαν θεσπιστεί στην Αγγλία την περίοδο μεταξύ 1601 και 1834.

Προπομποί των κοινωνικών εργατών - των πρώτων που απασχολήθηκαν με την κοινωνική εργασία - ήταν οι φιλικοί επισκέπτες (Afriendly visitors). Επρόκειτο για γυναίκες της μεσαίας τάξης της Αγγλίας, οι οποίες στις αρχές του 1800 επισκέπτονταν και προσέφεραν εθελοντικά υλική βοήθεια στις άπορες οικογένειες. Το 1840 οι γυναίκες αυτές συγκρότησαν οργανωμένες ενώσεις για την αντιμετώπιση της φτώχειας και λίγα χρόνια αργότερα, το 1870, δημιούργησαν τις φιλανθρωπικές οργανώσεις (charity organization societies) (Brieland ,1995,2247).

Η κοινωνική εργασία γνώρισε σημαντική και ταχεία ανάπτυξη τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη. Η επέκταση του κράτους πρόνοιας και η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάπτυξή της.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί ήταν οι επαγγελματίες που κλήθηκαν να υλοποιήσουν τους στόχους του κράτους πρόνοιας και να επιφέρουν τις απαραίτητες κοινωνικές αλλαγές. Η παροχή βοήθειας στους έχοντες ανάγκη από προϊόν φιλανθρωπικής διάθεσης του παρέχοντος κατέληξε σε μια επιστημονικά τεκμηριωμένη διαδικασία

παροχής βοήθειας.

ΓΕΝΙΚΑ

Η κοινωνική εργασία αναγνωρίστηκε διεθνώς ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη στις αρχές του 20ου αι. Με σχετική απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, η κοινωνική εργασία ασκείται από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες, τους κοινωνικούς λειτουργούς (ΟΗΕ, 1952).

Αξίζει ν' αναφερθεί ότι είναι εμφανείς οι ελλείψεις επαγγελματικών κοινωνικών λειτουργών στις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας στη χώρα μας όπως επίσης, ελλείψεις υπάρχουν στα κτίρια και στις εγκαταστάσεις (Π. Σταθόπουλος, 1995, σελ. 196).

Με βάση στατιστικά στοιχεία του 1983 που αφορούσαν εκτίμηση αναγκών σε κοινωνικούς λειτουργούς για τις κρατικές υπηρεσίες τα στοιχεία έδειχναν ότι αναλογούσε 1 Κοινωνικός Λειτουργός σε 10.000 κατοίκους στην περιοχή της πρωτεύουσας (Αθήνα-Πειραιάς) και 1 Κ.Λ. σε 5.000 κατοίκους στην περιφέρεια Πελοποννήσου (7 νομοί), στην περιοχή Θράκης (3 νομοί) και στους νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, αντίστοιχα (Έκθεση ομάδας εργασίας για την εκτίμηση αναγκών σε κοινωνικούς λειτουργούς, Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Διεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας, Αθήνα, 1983).

Ανεξάρτητα των ελλείψεων, η κοινωνική εργασία ασκείται σε φορείς κοινωνικής πολιτικής - κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες και σε ειδικευμένες κοινωνικές υπηρεσίες για ειδικές κατηγορίες του πληθυσμού.

Οι υπηρεσίες αυτές λειτουργούν σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό ή διεθνές επίπεδο (Καλούτση, 1982, 75).

Σε ότι αφορά το έργο της, συνοπτικά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί (Καλλινικάκη, 1988, 55) ότι αυτό καθοδηγείται από δύο βασικά ερωτήματα στα οποία και προσπαθεί να δώσει απάντηση:

(α) πώς ζουν οι άνθρωποι από βιοποριστική άποψη (εισόδημα, στέγαση, σίτιση, ένδυση, υγεία, απασχόληση),

και (β) πώς ζουν από ψυχοκοινωνική άποψη (διαπροσωπικές σχέσεις, εκπαίδευση, ψυχαγωγία).

Στο πρώτο θέμα η κοινωνική εργασία ανταποκρίνεται με παροχές (π.χ. μηνιαία οικονομική ενίσχυση) και διευκολύνσεις (π.χ. εργατική κατοικία) στο δεύτερο με συμβουλές, υποστήριξη ή και παρέμβαση (π.χ. τοποθέτηση παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια).

Οι **πληθυσμιακές ομάδες** (άτομα, οικογένειες, ομάδες ατόμων ή κοινότητες) στις οποίες παρεμβαίνουν οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι διάφορες. Συνήθως πρόκειται για άτομα ή ομάδες που:

1. Αντιμετωπίζουν μια αιφνίδια και οξεία κατάσταση κρίσης, όπως η ξαφνική εκδήλωση σοβαρής ασθένειας, η ανεργία, η εγκατάλειψη βρέφους κ.α.
2. Ζουν κάτω από το επίπεδο φτώχειας, όπως ορίζεται κάθε εποχή σε κάθε χώρα.
3. Έχουν βιώσει σοβαρές περιβαλλοντικές καταστροφές, όπως οι σεισμοί, οι πλημμύρες κ.α.
4. Κατοικούν σε κοινωνικά και πολιτιστικά υποβαθμισμένες περιοχές ή σε γειτονίες που χαρακτηρίζονται από άθλιες συνθήκες υγιεινής ασφάλειας και διαβίωσης.
5. Αντιμετωπίζουν ψυχοπιεστικές συνθήκες (στρές) λόγω παροδικής ή μόνιμης απουσίας ενός μέλους, διαταραγμένης διαπροσωπικής ή ενδοοικογενειακής επικοινωνίας ή εξελικτικών-αναπτυξιακών

αλλαγών (απόκτηση παιδιού, είσοδος στην εφηβία, το πέρασμα στην κλιμακτήριο κ.λ.π.).

6. Ζουν υπό συνθήκες όπου έχουν αυξημένη πιθανότητα εκδήλωσης άγχους (θετή, ανάδοχη οικογένεια κ.α.).
7. Αντιμετωπίζουν μια πολυπροβληματική κατάσταση (ένας άστεγος, άνεργος, με πρόβλημα υγείας ο ίδιος και με παιδί στην εφηβεία που είναι χρήστης ουσιών). (Θ. Καλλινικάκη, 1988, σελ.54,55).

Β ' Μ Ε Ρ Ο Σ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   V

ΟΙ ΑΣΤΕΓΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΟΡΙΣΜΟΙ

Μια ασάφεια περιβάλλει τον ορισμό της *''έλλειψης στέγης''* που επισκιάζει το γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός ατόμων, παρά το ότι δεν βρίσκεται κυριολεκτικά στο *''δρόμο''*, δεν έχει πρόσβαση σε κατοικία που να καλύπτει τις στοιχειώδεις του ανάγκες και να εξασφαλίζει κάποια αστάθεια και σταθερότητα. Για το λόγο αυτό *''είναι σκόπιμο να θεωρηθούν''* άστεγοι *''τα άτομα που είναι αποκλεισμένα από κατοικία - ιδιόκτητη είτε ενοικιαζόμενη - που να καλύπτει τις βασικές τους ανάγκες και να εξασφαλίζει ένα στοιχειωδώς αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης''*. (Α.Σαπουνάκης,1996, σελ.4).

Την απομάκρυνση από την στενή έννοια *''σπίτι''* και *''έλλειψη''* αυτού υιοθετεί και η Κ.Στρατουδάκη, σύμφωνα με την οποία: *''το να είσαι άστεγος δεν σημαίνει μόνο στέρηση των υλικών αγαθών αλλά και απώλεια της θέσης σου στην κοινωνία, της αίσθησης της ταυτότητός σου και του ότι ανήκεις κάπου.Κι' αυτό γιατί το σπίτι δεν εκφράζει μόνο μια *''στέγη''*, εκφράζει και την ιδέα της οικογένειας, καλές διαπροσωπικές σχέσεις και μια θέση στην κοινωνία''*. (Καγαν,1997,Νο 2).

Επομένως, συμπληρώνει η Α.Καλαβάνου: *''άστεγοι δεν θεωρούνται όσοι δεν έχουν κάποιο κεραμίδι πάνω στο κεφάλι τους αλλά και όσοι δεν έχουν καμμία πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες και ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες διαβίωσης''*.(ΤΑ ΝΕΑ, 13-1-1993).

Μια ευρύτερη διατύπωση του ορισμού δίνεται από την ΑΡΣΗ (Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων) εδώ άστεγοι θεωρούνται και όσοι (αναφέρονται σε νέους κυρίως):

- Έχουν απομακρυνθεί από το ακατάλληλο οικογενειακό τους περιβάλλον και περιφέρονται σε συγγενείς και φίλους, σε ξενώνες, σε ιδρύματα
- δεν έχουν οικογένεια ή κατάλληλο συγγενικό περιβάλλον
- έχουν εγκλεισθεί σε φυλακές και ιδρύματα αγωγής και δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στα οικεία περιβάλλοντα που τους ώθησαν στο περιθώριο
- έχουν βρεθεί στη δίνη των ναρκωτικών και κρύβονται από τον εαυτό τους και τους δικούς τους
- διαφεύγουν από το σπίτι για ν' αποφύγουν συγκρούσεις, ανελευθερία και έλλειψη φροντίδας.

ΧΡΟΝΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΑΣΤΕΓΩΝ

Στη χώρα μας άρχισαν ν' ασχολούνται με τα προβλήματα των αστέγων τα τελευταία 5 χρόνια (από το 1995), αντίθετα μ' άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή την Αμερική (όπως προκύπτει από εθνικές εκθέσεις και έρευνες όσων ασχολούνται με το θέμα αυτό).

Υποστηρίζεται ότι οι Αλβανοί και οι Πόντιοι έδειξαν ότι υπάρχει θέμα στέγης και άστεγοι στη χώρα.(Α.Σαπουνάκης,1996).

Και σήμερα, όμως, η μεγάλη πλειοψηφία του κόσμου δεν έχει συνειδητοποιήσει ότι το πρόβλημα αφορά ένα σημαντικό κομμάτι πληθυσμού και συνδυάζεται με αρκετά από τα υπόλοιπα προβλήματα που απασχολούν την κοινωνία μας. Κι αυτό, διότι άστεγοι δεν είναι

μόνο τα άτομα που "φαίνονται" στους δρόμους και τις πλατείες. Είναι, ακόμη, τα χιλιάδες άτομα που ζουν σε πρόχειρα καταλύματα, σε χώρους φιλοξενίας, σε ιδρύματα ή σε προβληματικό περιβάλλον. (ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ, 1988, τεύχος 1).

Στο Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για θέματα αστέγων, υποστήριξαν μέχρι τώρα ότι, σε επίπεδο κράτους στην Ελλάδα δεν υπάρχει επίσημος φορέας για το θέμα, τα στοιχεία που θα έπρεπε να υπάρχουν για τους ανθρώπους αυτούς απλά δεν υπάρχουν και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι έτσι όπως έχει η κατάσταση είναι αδύνατο να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα στοιχεία. (Σαπουνάκης, 1996).

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τις αρχές της δεκαετίας του '90, η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που εργάζονται με τους Άστεγους (FEANTSA) έθεσε σ' εφαρμογή ένα πρόγραμμα δράσης με στόχο την ενίσχυση των πολιτικών στήριξης των αστέγων αλλά και την ευαισθητοποίηση του κοινού και των κυβερνήσεων γύρω από το θέμα και τις διαστάσεις του προβλήματος έλλειψης στέγης.

Με ετήσιες εθνικές εκθέσεις (Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο), έρευνες, εκδόσεις, συναντήσεις, διεθνή συνέδρια, εκδηλώσεις και προτάσεις προς τους πολιτικούς, η FEANTSA ενισχύει ένα κίνημα που εξαπλώνεται σ' όλη την ήπειρο. Ένα κίνημα που δυναμώνει μέσα από εφημερίδες δρόμου, εκδηλώσεις και διαμαρτυρίες για τα δικαιώματα των αστέγων. (Ανακοινώσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΤΕΓΩΝ

Την περιθωριακή ομάδα που έχει έλλειψη στέγης απαρτίζουν κα-

τά κύριο λόγο άστεγοι, άποροι, ανασφάλιστοι και οικονομικοί/πολιτικοί πρόσφυγες.Είναί στην πλειονότητά τους Έλληνες αλλά υπάρχει, ωστόσο, κι ένας μεγάλος αριθμός ξένων μεταναστών (Αλβανοί,Κούρδοι κ.α.) που αντιμετωπίζουν πρόβλημα στέγης.

Μία ομάδα ερευνητών του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου (Ε.Π.) έχει καταγράψει την ποικιλία του πληθυσμού αυτού η καταγραφή, όμως, αυτή δεν έγινε με επιτόπια έρευνα στους δρόμους, γιατί αυτό ήταν πραγματικά αδύνατο, αλλά βάσει εκτιμήσεων και στοιχείων που πήραν από διάφορες υπηρεσίες και ιδρύματα.

Βάσει, λοιπόν, αυτών των στοιχείων η κατηγοριοποίηση των αστέγων έχει ως εξής:

1. Όσοι δεν έχουν καθόλου στέγη και κυκλοφορούν στους δρόμους, στις πλατείες, στους σταθμούς.Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, στην πλειοψηφία τους οι χρόνια άστεγοι στην Ελλάδα είναι άτομα ηλικιωμένα, αποδιοργανωμένα και ανίκανα να εργασθούν.
2. Όσοι στεγάζονται σε ξενώνες.Υπάρχουν τρεις τέτοιοι ξενώνες του υπουργείου Πρόνοιας σ' όλη την Ελλάδα και είναι στην Αθήνα.
3. Όσοι εργάζονται σε ξενώνες του εθελοντικού τομέα.Είναί καταρχήν ξενώνες που συντηρούνται με έξοδα της Εκκλησίας, ξενώνες διαφόρων ιδρυμάτων ή ιδιωτών που πολύ συχνά οργανώνονται ανάλογα με την καταγωγή (π.χ. στέγη Αρμενίων, Κωνσταντινουπολιτών κ.α.).
4. Όσοι εξυπηρετούνται σε καταβλισμούς, σε οργανωμένα καταλύματα προσφύγων, ξεκινώντας από προγράμματα του ΕΙΥΑΠΟΕ για τους Πόντιους που μεριμνά για το 1|10 περίπου των Ποντίων και τους πρόσφυγες του Λαυρίου κ.α.

5. Άτομα που βγαίνουν από ιδρύματα, ψυχιατρεία, φυλακές, αναμορφωτήρια κ.α., και είναι στο στάδιο της από-ιδρυματοποίησης.
6. Μερικοί άνθρωποι που ζουν σε ξενοδοχεία κοντά στην Ομόνοια ή σε άλλα κεντρικά μέρη, οι οποίοι θεωρούνται άστεγοι γενικά αλλά είναι πολύ δύσκολο να καταγραφούν.
7. Όσοι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να συγκατοικήσουν, στοιβαγμένοι (π.χ. Πόντιοι).
8. Μονογονεϊκές οικογένειες και νεαρά άτομα που από-ιδρυματοποιούνται. Νεαρά άτομα που βγαίνουν από ιδρύματα για ανηλίκους ή σωφρονιστήρια. Ανύπανδρες μητέρες ή γυναίκες που εγκατέλειψαν το συζυγικό σπίτι λόγω σοβαρών προβλημάτων.
9. Τέλος, είναι η μεγάλη κατηγορία των ανθρώπων οι οποίοι είναι κακά στεγασμένοι (δηλαδή, να μένει ο άνθρωπος σε τέντα ή τσίγγινο παράπηγμα ή σε container). Οι κακά στεγασμένοι θεωρούνται και αυτοί άστεγοι από τους Ευρωπαίους. (Σαπουνάκης 1996| Πρακτικά Νυχτερίδας " ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΣΤΕΓΗ " , 1995).

Η προηγούμενη κατηγοριοποίηση αστέγων είναι η μόνη επίσημη που υπάρχει για την κατάσταση στην Ελλάδα (αφού προέρχεται από το Ε.Π.) και η πιο ολοκληρωμένη.

Επιμέρους, όμως, κατηγορίες αστέγων δίνονται από φορείς και οργανώσεις, από στοιχεία που προκύπτουν αποκλειστικά και μόνο από τους ανθρώπους στους οποίους παρέχουν υπηρεσίες.

Ο Δήμος Αθηναίων αναφέρει δύο ακόμη κατηγορίες αστέγων:

- Οι καταληψίες, εκείνοι δηλαδή που στεγάζονται μόνιμα ή προσωρινά σε ιδιοκτησία πάνω στην οποία δεν έχουν κανένα νόμιμο δικαίωμα. Για το σκοπό αυτό ο καταληψίας-άστεγος δίνεται να χρησιμοποιήσει κάποια εγκαταλελειμμένη αυλή, ακατοίκητο παλιό ή εγκαταλελειμμένο σπίτι ή ακόμα και παράνο-

μη χρήση δημοσίων ή δημοτικών κτηρίων (π.χ.Β΄Γυμνάσιο Αρρέων , Αχαρνών και Χέϋδεν).

- Εκείνοι οι οποίοι μη έχοντας πρόσβαση σε άλλο κατάλυμα συστεγάζονται αναγκαστικά με γνωστούς ή συγγενείς.

Το φαινόμενο της αναγκαστικής συγκατοίκησης οδηγεί σ' αυτό που στην Ευρώπη λέγεται "κρυφός άστεγος πληθυσμός" .(Δ.Αθηναίων, 1996).

Μια πιο συνοπτική κατάταξη αστέγων περιλαμβάνει

1. Μοναχικούς τύπους,οι οποίοι είναι κυρίως ηλικιωμένοι
2. Ναρκωμανείς, αλκοολικούς, άτομα με AIDS κ.α.
3. Οικονομικούς μετανάστες, οι οποίοι παραμένουν, συνήθως, προσωρινά στην Ελλάδα.
4. Έλληνες Μουσουλμάνοι από τη Θράκη εγκαταστημένοι στο Γκάζι.
5. Όσους έχουν επηρεαστεί από την οικονομική ύφεση,οι οποίοι αντιστοιχούν σ' ένα διαρκώς αυξανόμενο ποσοστό.(Πανελλήνιο Φιλανθρωπικό Σωματείο "ΑΡΤΟΣ-ΔΡΑΣΗ",1988).

Ως άστεγοι ή με πρόβλημα στέγης "φωτογραφίζονται", επίσης,

- οι άποροι
- οι ανασφάλιστοι, και
- οι έφηβοι, που περνούν τις νύχτες τους στους σιδηροδρομικούς σταθμούς,στο Λυκαβηττό, στους λόφους Στρέφη και Σκουζέ και σε πάρκα της Αθήνας.(ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ,1988).

Πρέπει να σημειωθεί εδώ η διάκριση επίσης μεταξύ των χρόνια αστέγων και των προσωρινά αστέγων.

- Οι χρόνια άστεγοι (οι οποίοι υπολογίζονται από τον Α.Σαπουνάκη ενδεικτικά στους 350) έχουν μικρές πιθανότητες επανένταξης στην αγορά εργασίας, τουλάχιστον

σε βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη βάση.

- Οι προσωρινά άστεγοι αποτελούν τον άμεσο στόχο της προσπάθειας επανένταξης, έτσι ώστε ν' αποφευχθεί η μετάβασή τους στο στάδιο του χρόνια αστέγου.(Φ.Παπαγεωργίου,1998 σελ.12).

Από τις προαναφερθείσες κατηγορίες αστέγων παρατηρείται η απουσία μιας μεγάλης πληθυσμιακής ομάδας, αυτής των Αλβανών.Συζητείται αν μπορούν να θεωρηθούν άστεγοι ή όχι κι αυτό συμβαίνει επειδή διάφοροι μελετητές λαμβάνουν υπόψη τους ότι:

''αυτοί έχουν σπίτι αλλού και πιστεύεται ότι η κατάστασή τους οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε δική τους επιλογή,είτε επειδή εγκατέλειψαν τα σπίτια τους αναζητώντας οικονομικά οφέλη σε μια ξένη χώρα, ή γιατί επέλεξαν ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής.Η περίπτωση τους παρουσιάζει επιμέρους υπο-περιπτώσεις και γεννά ποικίλα ερωτήματα.Το ζήτημα, ωστόσο, με τους Αλβανούς είναι και θέμα εξωτερικής πολιτικής επειδή είναι πολύ πιθανό ν' αλλάξει τελείως η εικόνα, είτε από άποψη ενσωμάτωσης, είτε από άποψη παραμονής τους στη χώρα''.(Πρακτικά Νυχτερίδας *''ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΣΤΕΓΗ''*, 1995/ Σαπουνάκης,1996).

Παρατηρείται, επίσης, η απουσία αναφοράς και στα λεγόμενα *''παιδιά των φαναριών ''*, τα παιδιά αυτά που βρίσκονται καθημερινά - κυρίως τα 2 τελευταία χρόνια - στους δρόμους της Αθήνας.Αμφισβητείται κι εδώ το αν θα πρέπει να θεωρηθούν άστεγα αφού πιστεύεται ότι και στέγη έχουν, ακόμα και κάτω από άθλιες συνθήκες, αλλά και γονείς ή προστάτες.Επί πλέον, μόλις πρόσφατα (Νοέμβριος 1988) ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας και το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, η λήψη μέτρων για την

προστασία αυτών των παιδιών, με τα οποία (μέτρα),όπως τονίστηκε, δεν επιθυμούν και δεν θα έχουν τη μορφή ιδρυματικής περίθαλψης.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΣΤΕΓΩΝ

Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε., οι άστεγοι και τα περιθωριοποιημένα άτομα της Αθήνας υπολογίζονται στις 10.000.Μια μελέτη του ευρωβουλευτή του ΣΥΝ Α.Αλαβάνου αναφέρει ότι οι άστεγοι φθάνουν τους 15.000 (ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ, 1988,τ.1).

Στις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την Έλλειψη Στέγης οι αριθμοί που παρουσιάζονται εξετάζονται αναφορικά με τον τύπο του καταλύματος.Εδώ η εικόνα των αστέγων αριθμητικά εμφανίζεται να είναι η εξής :

1. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ειδικών που ασχολούνται με αστέγους οι άνθρωποι που κοιμούνται στο δρόμο είναι περίπου 350“απ’ αυτούς 150 βρίσκονται στην Αθήνα και τα περίχωρά της, 120 στον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη και οι υπόλοιποι σ’ άλλες αστικές περιοχές της χώρας.Φυσικά, ο αριθμός αυτός δεν είναι σταθερός.(Σαπουνάκης, 1995).
2. Σ’ αυτούς θα πρέπει, επίσης, να προστεθούν άτομα που μένουν στους 3 κοινωνικούς ξενώνες του Υπουργείου Πρόνοιας οι οποίοι στεγάζουν περίπου 50-60 άτομα κάθε φορά, καθώς κι ένα ποσοστό ατόμων που ζουν σε κατειλημμένα σπίτια ή φθηνά ξενοδοχεία.Κατά προσέγγιση υπάρχουν στην Ελλάδα περίπου 1.000 άτομα που ζουν χωρίς καμμία στέγη, πολλοί από τους οποίους μπορούν να θεωρηθούν σαν χρόνια άστεγοι.(Σαπουνάκης,1996).

4. Στα οργανωμένα καταλύματα προσφύγων υπολογίζονται περίπου 5.500 άνθρωποι. Το νούμερο αλλάζει κι εδώ και είναι σε μια διαδικασία ν' αποκτήσουν κατοικία. (Σαπουνάκης, 1994).
5. Σε ξενώνες και άλλα ιδρύματα μη κερδοσκοπικών φορέων υπολογίζεται ότι φιλοξενούνται συνολικά περίπου 2.500 άτομα. (Το ίδιο).
6. Τα άτομα διαφόρων ηλικιών που βγαίνουν από ψυχιατρεία, φυλακές, αναμορφωτήρια κ.α. και βρίσκονται στο στάδιο της απο-ιδρυματοποίησης υπολογίζονται σε περίπου 3.000. (Σαπουνάκης, 1995).

Σύμφωνα με τους παραπάνω αριθμούς υπολογίζεται ότι στην Ελλάδα σήμερα υπάρχουν 15.000 άστεγοι, αλλά όπως συμπληρώνει ο Σαπουνάκης:

''ο αριθμός αυτός δεν περιλαμβάνει άτομα που κινδυνεύουν άμεσα από εξώσεις ή έχουν άλλα προβλήματα σχετικά με την ιδιοκτησία των ακινήτων τους, αυτούς που στεγάζονται με άλλους λόγω έλλειψης δικής τους κατοικίας, τσιγγάνους που ζουν σε καταυλισμούς ή άτομα σε υποβαθμισμένες συνθήκες στέγασης. Δεν περιλαμβάνονται, επίσης, οι έως και 100.000 άστεγοι οικονομικοί προσφυγες, οι οποίοι όμως δεν θεωρούνται επίσημα άστεγοι '', και καταλήγει σημειώνοντας

ότι: *''ο αριθμός των ατόμων αυτών μεταβάλλεται συνεχώς και είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια''*. (Σαπουνάκης, 1996, σελ.19).

Είναι φανερό, επομένως, ότι δεν μπορεί να δοθεί ένας ακριβής

αριθμός των αστέγων γι' αυτό και η απόκλειση που σημειώνεται στην αριθμητική καταγραφή τους από τις διάφορες οργανώσεις ποικίλει από 350-400 άστεγους σύμφωνα με τον Δήμο Αθηναίων που κινούνται στα όρια του Δήμου και σε 800 συνολικά για όλη την περιφέρεια του νομού Αττικής (Δ.Αθηναίων, 1988), αυξάνεται σε 7.000-8.000 περίπου άστεγους στην Αττική και άλλους 1.000 περίπου στη Θεσσαλονίκη (Πανελλήνιο Φιλανθρωπικό Σωματείο "ΑΡΤΟΣ-ΔΡΑΣΗ", 1988) και φτάνει μέχρι και τον αριθμό των 300.000 περίπου ατόμων που χρειάζονται, σύμφωνα με τον Θ.Ρόζενμπεργκ, άμεση βοήθεια στην Αθήνα. (Πρακτικά Συνεδρίου των ΓΙΑΤΡΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, 1988).

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ

Αναφέρθηκε προηγούμενα ότι δεν είναι δυνατό να οριστεί ο ακριβής αριθμός των αστέγων πόσο μάλλον να γίνει ο σχεδιασμός του προφίλ τους. Η επίσημη και ακριβέστερη εικόνα ως προς τα χαρακτηριστικά των αστέγων παρουσιάζεται από την εταιρεία PRISMA (Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών) μετά από επεξεργασία των στοιχείων που αφορούν τα άτομα που φιλοξενήθηκαν στον Δημοτικό Ξενώνα του Δ.Αθηναίων και τα άτομα που χρησιμοποίησαν τις υπηρεσίες του Σαράφειου κολυμβητηρίου.

Ως αποτέλεσμα, το προφίλ του συνολικού πληθυσμού των 335 αστέγων που χρησιμοποίησαν τις υπηρεσίες του Σαράφειου από τον Οκτώβριο του 1996 έως το τέλος του 1997 είναι συνοπτικά το εξής:
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΣΤΕΓΩΝ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΣΤΟ
ΣΑΡΑΦΕΙΟ : 335

Έχουν κάνει αίτηση για στέγαση στον δημοτικό ξενώνα: 140.

- ΦΥΛΟ:** 261 άντρες-74 γυναίκες (7:2)
- ΗΛΙΚΙΑ:** Από 19-84 ετών.Το 56,7% κυμαίνεται μεταξύ 19-50 ετών
- ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ:** κυρίως Έλληνες (92,2%)
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:** 46% αγράμματοι ή επίπεδο δημοτικού σχολείου
11,3% επίπεδο γυμνασίου
- ΣΤΕΓΑΣΗ:** 11,3% δημόσιος χώρος/δρόμος
46,2% ξενοδοχείο/κοινωνικός ξενώνας/φιλοξενία από φίλους ή συγγενείς/μη κανονική κατοικία/υπό έξωση
- ΙΔΡΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ:**10,8% έχουν φιλοξενηθεί σε ιδρύματα στο παρελθόν
- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ:** 81,8% ανύπαντροι ή χωρισμένοι
18,2% παντρεμένοι ή χήροι
- ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ:** 88,7% δεν λαμβάνουν υποστήριξη από συγγενείς
- ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ:** 44,3% άνεργοι για περισσότερο από 1 έτος
20% ανίκανοι να εργαστούν λόγω κακής υγείας
7,2% ανίκανοι να εργαστούν λόγω ηλικίας
24% περιπτωσιακά εργαζόμενοι.

Σημειώνεται, επίσης, ότι σημαντικό ποσοστό των αστέγων έχει προβλήματα ψυχικής υγείας (από ελαφράς μορφής έως πολύ σοβαρά),σημαντικό ποσοστό είναι χρήστες ουσιών και ακόμη ένα σημαντικό ποσοστό έχουν ιστορικό αποασυλοποίησης ή αποφυλάκισης.

(Πηγή: PRISMA,1988 / Φ.Παπαγεωργίου,1988).

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΟΞΥΝΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ

Οι λόγοι που συντέμνουν στην έκταση του φαινομένου αυτού είναι ποικίλοι. Λόγω παντελούς έλλειψης ερευνητικού έργου στον τομέα αυτό, οι ειδικοί μπορούν να συνάγουν μόνο έμμεσα τους παράγοντες που οδήγησαν στην όξυνση του προβλήματος. Αυτοί περιλαμβάνουν:

- Την χαλάρωση των δεσμών της οικογένειας η οποία παραδοσιακά προσέφερε υποστήριξη για την κάλυψη των στεγαστικών αναγκών των μελών της, τόσο των νεότερων όσο και των γηραιότερων.
- Την αύξηση της ανεργίας, ιδιαίτερα της μακροχρόνιας ανεργίας, η οποία σε συνάρτηση με τα παρεχόμενα από την πολιτεία χαμηλά επιδόματα για σύντομο χρονικό διάστημα δημιουργεί καταστάσεις φτώχειας και ανέχειας.
- Την αύξηση της χρήσης ουσιών (ναρκωτικών και αλκοόλ) η οποία περιθωριοποιεί τα άτομα αυτά και διαρρηγνύει τους δεσμούς τους με την οικογένεια και το κοινωνικό τους περιβάλλον, τόσο τους συναισθηματικούς όσο και τους οικονομικούς
- Την αύξηση των ατόμων που αποδεσμεύονται από ιδρύματα (κυρίως ψυχιατρικά) και δεν είναι αποδεκτά στις οικογένειές τους ή δεν έχουν οικογένειες. Ανάλογο φαινόμενο παρατηρείται με τους πάσχοντες από χρόνιες ή λοιμώδεις νόσους (π.χ. AIDS).
- Την έλλειψη στεγαστικής πολιτικής η οποία θα παρέχει προστασία σε άτομα που αδυνατούν να εργασθούν ή να ενταχθούν σε ισχύοντα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Η ισχύουσα πολιτική παροχής στέγης, επιδοτούμενων στεγαστικών δανείων ή επιδότησης ενοικίου συναρτάται κατά κανόνα με συγκεκριμένη

διάρκεια ασφάλισης στο εθνικό σύστημα (ΙΚΑ), γεγονός που αποκλείει όσους έχουν περιθωριακή ή σύντομη παρουσία στην αγορά εργασίας.

- Την έλλειψη πολιτικής ολοκληρωμένης προνοιακής φροντίδας ατόμων που έχουν τον κίνδυνο να μείνουν άστεγα, με στόχο την πρόληψη ή έγκαιρη θεραπεία της κατάστασης που οδηγεί στην απώλεια στέγης.
- Τις αυξημένες πιέσεις που ασκούνται στο χώρο της ενοικιαζόμενης κατοικίας χαμηλού κόστους από την αθρόα εισροή μεταναστών, με αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών των ενοικίων και την επιδείνωση της αβεβαιότητας στέγης για πολλούς Έλληνες ενοικιαστές.
- Τη ριζική αναμόρφωση της αγοράς εργασίας ως αποτέλεσμα της μαζικής εισροής μεταναστών, ιδιαίτερα των μη νόμιμων.
(Φ. Παπαγεωργίου, 1988, σελ. 3).

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, η FEANTSA υποστηρίζει ότι υπάρχουν πολλοί λόγοι για την ύπαρξη των αστέγων. Οι σπουδαιότεροι είναι:

- Ο αποκλεισμός, για διάφορους λόγους, ατόμων από την αγορά εργασίας,
- Η απουσία υποστήριξης από την οικογένεια και
- Οι καταχρήσεις ναρκωτικά και φάρμακα.

Ειδικότερα, για τους άστεγους νέους στην Ε.Ε., με μια έκθεση που δημοσίευσε η FEANTSA το καλοκαίρι του '98 δίνει μια συνολική εικόνα της κατάστασης. Η γενική διαπίστωση της μελέτης είναι ότι το πρόβλημα των άστεγων νέων είναι σύνθετο ενώ ειδικότερα περιλαμβάνονται τα εξής:

1. Τα αίτια για την έλλειψη στέγης ανάμεσα στους νέους εντοπίζονται στο πεδίο της παραμέλησης, των προβληματικών οι-

κογενειακών σχέσεων, της εγκατάλειψης του σχολείου, της παρατεταμένης αποχής από την εκπαίδευση και την εργασία, της έλλειψης προσόντων, της μεγάλης φτώχειας, της παραβατικότητας κ.α.

2. Μεγάλος αριθμός άστεγων νέων ανήκουν σε μειονότητες ή προσφυγικές ομάδες που δεν μπορούν να τους προσφέρουν την ασφάλεια της κατοικίας.
3. Αρκετοί άστεγοι νέοι είναι ψυχικά ασθενείς, αλκοολικοί ή χρήστες ναρκωτικών ουσιών και χρειάζονται ειδική φροντίδα ή θεραπεία. (Ανακοινώσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο VI

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ

Το ισχύον Σύνταγμα του 1975 δεν περιέχει στις διατάξεις του ειδική ρύθμιση για τα δικαιώματα των αστέγων και δεν προχωρεί σε οποιονδήποτε ορισμό τη έννοιας του αστέγου.

Περιλαμβάνει όμως συγκεκριμένες διατάξεις που ερμηνευτικά αντιστοιχούν στην κατοχύρωση του δικαιώματος για την κάλυψη των στεγαστικών αναγκών του ατόμου που δεν μπορεί να τις καλύψει με τα δικά του μέσα. Η κυριότερη απ' αυτές τις διατάξεις εντοπίζεται στο Άρθρο 21 παρ.4: *''Η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που την στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του Κράτους ''*.

Το άρθρο 138 παρ.2 β' του Π.Δ. 138/1992, που αναφέρεται στις αρμοδιότητες του Τμήματος Κοινωνικής Κατοικίας της Διεύθυνσης Υπουργείου Υγείας, διακρίνει ρητώς μεταξύ των ατόμων χωρίς στέγη και των ατόμων που διαβιούν σε δυσμενείς συνθήκες, κατοχυρώνοντας την διαφοροποίηση μεταξύ κατηγοριών αστέγων αλλά υπάγοντας την μεταχείρησή τους σ' ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Από κανονιστική άποψη, οι αρμοδιότητες χάραξης πολιτικής για την κοινωνική προστασία των αστέγων στην Ελλάδα ανήκουν στο

Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας, το οποίο εφαρμόζει σε τοπικό επίπεδο διάφορα προγράμματα που απορρέουν από δύο κύριες κατηγορίες πολιτικών των, τις "σύνθετες" και τις "αυτοτελείς" :

Στην πρώτη κατηγορία (σύνθετες πολιτικές) εντάσσονται οι πολιτικές που προσανατολίζονται στην ολοκληρωμένη κάλυψη των αναγκών των παραδοσιακών αστέγων μέσω της παροχής ενός ευρύτερου πλέγματος υπηρεσιών που περιλαμβάνουν :

- Την εξασφάλιση ενός εξιοπροπούς επιπέδου διαβίωσης
- Την επανένταξη στην αγορά εργασίας
- Την εξασφάλιση κατοικίας
- Την ψυχολογική υποστήριξη
- Την ενημέρωση και τη νομική συνδρομή για την ορθολογική άσκηση άλλων δικαιωμάτων.

Σ' αυτή την κατηγορία υπάγονται τα Προγράμματα Λαϊκής Κατοικίας. Οι δικαιούχοι είναι οικογένειες που ζουν σε ακατάλληλες στεγαστικές συνθήκες, δεν διαθέτουν άλλη ιδιόκτητη κατοικία και αδυνατούν να αποκτήσουν κατάλληλη με τους δικούς τους πόρους.

Στην δεύτερη κατηγορία (αυτοτελών πολιτικών) υπάγονται οι πολιτικές που κατευθύνονται στην κάλυψη των αναγκών στέγασης συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν γενικότερα μόνιμα ή έκτακτα προβλήματα βιοπορισμού.

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται τα ακόλουθα προγράμματα:

α. Το πρόγραμμα στεγαστικής συνδρομής σε ανασφάλιστα και οικονομικά αδύνατα μοναχικά άτομα 65 ετών και άνω που αποδεδειγμένα στερούνται στέγης και σε άτομα 65 ετών και άνω που βρίσκονται σε κατάσταση οικονομικής αδυναμίας και αδυνατούν να καλύψουν τις στεγαστικές τους ανάγκες με δικά τους μέσα.

β. Το πρόγραμμα κοινωνικών ξενώνων που υλοποιείται από ΝΠΔΔ,

υπαγόμενα στην εποπτεία του Υπουργείου. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται από το 1994 με την ίδρυση των πρώτων Κοινωνικών Ξενώνων στη περιφέρεια της Αθήνας. Σήμερα λειτουργούν τρεις ξενώνες με τη μορφή Ν.Π.Δ.Δ.

γ. Το πρόγραμμα Κάλυψης Εκτάκτων Κοινωνικών Αναγκών που υλοποιείται από τον Λογαριασμό Πρώτων Κοινωνικών Βοηθειών κάθε Νομαρχίας (θεομηνία, ατύχημα, ασθένεια κ.α.).

Άλλα παραδείγματα κάλυψης στέγασης συγκεκριμένων ομάδων περιλαμβάνουν:

- Το πρόγραμμα του Κέντρου Βρεφών "Μητέρα" για την στέγαση και ενίσχυση των άγαμων μητέρων
- Το πρόγραμμα του ΠΙΚΠΑ για την φιλοξενία απροστάτευτων παιδιών
- Το πρόγραμμα του Οργανισμού Καταπολέμησης των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) και των διαφόρων θεραπευτικών Κοινοτήτων για την απεξάρτηση των χρηστών ναρκωτικών ουσιών
- Το πρόγραμμα του Υπουργείου Υγείας για την ολοκλήρωση της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης και της αποασυλοποίησης των ατόμων με ψυχικές παθήσεις
- Τα προγράμματα του Ελληνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Ομογενών (ΕΙΥΑΠΟΕ) που εκτός των άλλων περιλαμβάνουν και την διαμονή των ομογενών σε κέντρα πρόσκαιρης φιλοξενίας και σε οικισμούς υποδοχής
- Τα προγράμματα φιλοξενίας των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων, που παρέχουν υπηρεσίες στέγασης και κοινωνικής υποστήριξης σε ανήλικους με συμπτώματα παραβατικής συμπεριφοράς

- Τα προγράμματα του Υπουργείου Υγείας για την κλειστή και ανοικτή περίθαλψη των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Θεραπευτήρια χρονίων παθήσεων,Στέγες Αυτόνομης Διαβίωσης κ.α.).

Πέρα από την όποια δράση του Υπουργείου Πρόνοιας ξεχωριστή σημασία αποκτά και η παρέμβαση,στο πεδίο των αστέγων,των φορέων της αποκεντρωμένης και της τοπικής αυτοδιοίκησης δηλαδή της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄βαθμού.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΣΤΕΓΟΥΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

α.Οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις ασκούν από το 1994 και μετά (με την ψήφιση του Νόμου 2218/94) τις αρμοδιότητες των Νομαρχιακών Υπηρεσιών Πρόνοιας, δηλαδή των αποκεντρωμένων υπηρεσιών του Υπουργείου Υγείας-Πρόνοιας (Διευθύνσεις Προνοίας και αντίστοιχα Τμήματα,Διευθύνσεις Υγείας και Πρόνοιας, Περιφερειακά Γραφεία Πρόνοιας).Οι σχετικές αρμοδιότητες υλοποιούνται από υπηρεσιακές μονάδες κάθε Αυτοδιοίκησης και περιλαμβάνουν την κάλυψη των περιπτώσεων εκείνων που συνήθως υπάγονται σε προγράμματα εθνικής εφαρμογής σχεδιασμένα από το Υπουργείο Υγείας.

β.Οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις έχουν πλέον την αρμοδιότητα ίδρυσης αυτοτελών κέντρων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών με την μορφή Δημοσίων Ιδρυμάτων Προνοιακού Τύπου (Ν.Π.Δ.Δ.).

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση έχει επομένως την αρμοδιότητα σύστασης και λειτουργίας ειδικών υπηρεσιών για τους αστέγους,που θα έχουν είτε την μορφή υπηρεσιακής μονάδας στα

πλαίσια της Νομαρχιακής Επιτροπής είτε την μορφή αυτόνομου οργανισμού με ξεχωριστή νομική προσωπικότητα (π.χ. ένα Κέντρο Περίθαλψης Αστεγών). *''Από τα διαθέσιμα στοιχεία, πάντως, φαίνεται ότι μέχρι σήμερα οι σχετικές αρμοδιότητες δεν έχουν ενεργοποιηθεί από καμιά Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση ''*, σχολιάζει η Φ.Παπαγεωργίου (Παπαγεωργίου, 1988,σελ.7).

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΣΤΕΓΟΥΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Οι πολιτικές προστασίας των αστεγών που μπορούν να αναπτυχθούν από τους Δήμους και τις Κοινότητες εντάσσονται στις γενικότερες αρμοδιότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ βαθμού στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας.

Οι ΟΤΑ έχουν αρμοδιότητα παρέμβασης στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας των αστεγών.Οι παρεμβάσεις αυτές τυποποιούνται στις ακόλουθες ενέργειες:

- Ίδρυση και λειτουργία παιδικών,βρεφικών,βρεφονηπιακών σταθμών και νηπιαγωγείων, κέντρων ψυχαγωγίας και αναψυχής ηλικιωμένων,φρεφοκομείων, ορφανοτροφείων, ΚΑΠΗ και κέντρων υποστήριξης και αποκατάστασης ατόμων με ειδικές ανάγκες και μελέτη και εφαρμογή κοινωνικών προγραμμάτων.
- Εξασφάλιση στέγης και δημιουργία θερέτρων
- Προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος
- Προστασία της ζωής και της υγείας των κατοίκων και κατάρτιση ειδικών προγραμμάτων πρόληψης, άμεσης βοήθειας και θεραπείας.

Οι αρμοδιότητες που αναφέρθηκαν υλοποιούνται μέσω διαφορετικών μηχανισμών που ποικίλουν ανάλογα με τους στόχους και τις επιδιώξεις των προβλεπομένων δραστηριοτήτων.

Οι κυριότεροι πάντως μηχανισμοί καταγράφονται ως εξής:

1. Εκποίηση οικοπέδων σε άστεγους δημότες
2. Παραχώρηση της χρήσης κατοικιών σε άστεγους και οικονομικά αδύνατους δημότες
3. Χορήγηση ειδών διαβίωσης και περίθαλψης ή χρηματικών βοηθημάτων σε οικονομικά αδύνατους κατοίκους για την αντιμετώπιση έκτακτης και σοβαρής ανάγκης
4. Σύσταση ειδικής υπηρεσίας για την περίθαλψη των αστέγων στα πλαίσια λειτουργίας της Κοινωνικής Υπηρεσίας κάποιου ΟΤΑ
5. Ίδρυση Αυτοτελούς Οργανισμού για την κοινωνική προστασία των αστέγων με τη μορφή Δημοτικού ή Κοινοτικού Ιδρύματος.

Το τελευταίο αποτελεί πρωτοβουλία που έχει μέχρι στιγμής αναληφθεί μόνο από το Δήμο Αθηναίων.

Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο επιτρέπει την παρέμβαση των φορέων του εθελοντικού τομέα για τη δημιουργία ειδικών υπηρεσιών προς τους αστέγους. Από κανονιστική άποψη οι σχετικές πρωτοβουλίες μπορούν να αναληφθούν από:

- Σωματεία
- Σωματεία Ειδικώς Αναγνωρισμένα ως Φιλανθρωπικά (σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.Δ.1111/1972).
- Κοινωφελή Ιδρύματα
- Αστικές μη κερδοσκοπικές Εταιρείες

- Παραρτήματα Διεθνών Οργανισμών στην Ελλάδα
- Εκκλησιαστικούς φορείς.

Υπάρχουν συγκεκριμένοι φορείς που αναπτύσσουν ποικίλες δραστηριότητες για τους άστεγους, ανάμεσα σ' αυτούς περιλαμβάνονται:

** Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία (Στέγες Ηλικιωμένων)

** Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (προγράμματα έκτακτης ενίσχυσης των αστέγων κατά τις περιόδους των Χριστουγέννων σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και λειτουργία Ξενώνα Λαυρίου)

** Η CARITAS Ελλάδας (Ξενώνας προσφύγων γυναικών Αδελφής Τερέζας)

** Η Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (Ξενώνας Ηλιούπολης)

** Ο Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων ΟΝΗΣΙΜΟΣ

** Η Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία ΑΡΣΙΣ,σε συνεργασία με το Σύλλογο Μέριμνας Ανηλίκων.

''Οι ξενώνες που αναφέρθησαν και λειτουργούν στην Αθήνα,(εκτός των γηροκομείων) διαθέτουν 388 κλίνες από τις οποίες 229 είναι κατειλημμένες (ποσοστό 59%) ''. (Φ.Παπαγεωργίου,1988,σελ.9).

Κατά κανόνα οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί που δραστηριοποιούνται στο χώρο της κοινωνικής προστασίας των αστέγων επιδοτούνται κατά ένα ποσοστό από το Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας ή άλλο κυβερνητικό φορέα, από δωρεές ιδιωτών, πόρους του ίδιου του φορέα (π.χ.ΕΕΣ,Κάριτας), Ευρωπαϊκά Προγράμματα ή σε πολύ μικρό ποσοστό από εισφορές των ίδιων των φιλοξενούμενων.

''...οι εθελοντικοί φορείς που αναφέραμε είναι απλώς ενδεικτικοί των διαφορετικών τύπων υπηρεσιών που προσφέρουν στέγη σε αστέ-

γους στην περιοχή της Αθήνας. Μπορεί να παρατηρήσει κανείς πως στην πλειοψηφία τους οι υπηρεσίες αυτές δεν καταγράφονται επίσημα ως υπηρεσίες που έχουν τους αστέγους ως ομάδα-στόχο.

Απευθύνονται πρωταρχικά σε κοινωνικές ομάδες που αντιμετωπίζουν άλλα κοινωνικά ή προσωπικά προβλήματα, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την έλλειψη στέγης". (Σαπουνάκης, 1996, σελ.10).

ΚΑΤΟΙΚΙΑ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Στα Κοινωνικά Δικαιώματα προς εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου ζωής αναφέρεται ότι:

“ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ συνίσταται στην αξίωση του ανθρώπου έναντι του Κράτους να του παράσχει την δυνατότητα ν’ αποκτήσει κατοικία, κατάλληλη και άνετη που να πληρεί όλους τους όρους υγιεινής αφού, όπως είναι γενικά αποδεκτό, η διασφάλιση αυτού του δικαιώματος εγγυάται την πραγματική ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των λαών κάθε κράτους. Διότι δεν είναι δυνατόν να νοηθεί σήμερα ευημερία ενός λαού, συνείδηση της υπάρξεώς του κ.α.τη στιγμή που οι άνθρωποι ζουν σε ανήλιες τρώγλες, σε ξύλινα παραπήγματα, σε ανθυγιεινές κατοικίες και πολυμελείς οικογένειες να στεγάζονται σ’ ένα δωμάτιο”. (Ε.Γ.Θωμόπουλος, 1977,σελ.196).

Σήμερα,στο όρο κατοικία περικλύονται πια πολλαπλές σημασίες και ποιότητες αναγκών,ποικίλες δραστηριότητες,σχέσεις (ατομικού-συλλογικού).Πρόκειται στην ουσία - παράλληλα με τη δημιουργία του ιδιωτικού χώρου - και για το πρόβλημα της ενσωμάτωσης του ατόμου ή της οικογένειας σ’ένα ευρύτερο και ιδιαίτερο,συγχρόνως, κοινωνικό πλαίσιο σ’ επίπεδο γειτονιάς.Άρα, δεν είναι στενά και μονοσήμαντα πρόβλημα στέγης αλλά, πρόβλημα κατοίκησης, δηλαδή, κοινωνικών σχέσεων και μέσα από τη δομή του χώρου.(Βρυχέα,1996,σελ.761).

“ Η κατοικία πρέπει να ειδωθεί από μία ευρύτερη κοινωνική σκοπιά και όχι μόνο σαν “ τούβλα και τσιμέντο ”. Έχει να κάνει με

τον τρόπο ζωής, με το γενικότερο κοινωνικό γίνεσθαι, την κοινωνική αλληλεγγύη. Με λίγα λόγια είναι ο πυρήνας όπου γύρω του οργανώνεται η ζωή του κάθε πολίτη'', συμπληρώνει με τη σειρά της η Κ.Στρατουδάκη.(Καράνα,1997,Νο 2).

''Η κατοικία δεν αποτελεί απλά μια από τις τέσσερες πτυχές στη διαδικασία περιθωριοποίησης αλλά, συγκροτεί μαζί με την εργασία/ανεργία/κατοικία το δίπολο ενός φαύλου κύκλου,ένα ξεκίνημα χωρίς επιστροφή''.(Α.Βρυχέα,1996,σελ.756).

Έχει αποδειχτεί ότι η κατοικία παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία περιθωριοποίησης όμως,ο αποκλεισμός και οι αποκλεισμένοι αφορούν τις υπηρεσίες πρόνοιας, τις '' Κοινωνικές Υποθέσεις'', ενώ τα ζητήματα κατοικίας,απονευροποιημένα από τε μερτικό τους στην αναπαραγωγή της περιθωριοποίησης,ακολουθούν τη λογική της εμπορευματοποίησης, κύρια από τη δεκαετία του '80 και μετά, ακόμα και στις χώρες με ιστορία και παράδοση ''Κοινωνικής Κατοικίας''.Είναι χαρακτηριστικό ,για την Ελλάδα, ότι οι διαμάχες ιδιωκτητών/ενοικιαστών και οι αυξήσεις των ενοικίων ανήκουν στις αρμοδιότητες του υπουργείου εμπορίου.

Λέγεται, ότι και το 19^ο αι.αλλά και στη δεκαετία του '50 υπήρχε μια αντικειμενική έλλειψη κατοικιών στις μεγάλες πόλεις και ότι σήμερα οι στρατιές των αστέγων και των κακώς στεγασμένων αυξάνουν,παρόλο, που οι πόλεις είναι ''υπερ-οικοδομημένες'' με πλεονάσματα πολλών τετραγωνικών μέτρων κατοικήσιμης επιφάνειας.(Βρυχέα,1996,σελ.757).

Σήμερα, τα κράτη κυρίως από τη δεκαετία του '80, στα πλαίσια της γενικότερης υποχώρησης της λογικής του κράτους πρόνοιας όχι μόνο δεν αυξάνουν τα αποθέματα σε ''κοινωνική κατοικία''αλλά έχουν αρχίσει να ''πουλούν'' τα ήδη υπάρχοντα αποθέματα (Αγγλία,

Ιταλία). (Πρακτικά Νυχτερίδας ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΣΤΕΓΗ, 1995/Βρυχέα, 1996,σελ.758).

Η κρίση στέγης σήμερα δεν πλήττει μόνο κάποιες περιθωριακές ομάδες.Ένα πλήθος στοιχείων συγκροτούν το μέγεθος της κρίσης: Η αβεβαιότητα στην εργασία,η χαλάρωση των οικογενειακών δεσμών,η αύξηση των μονογονεϊκών νοικοκυριών,οι μεγάλες μετακινήσεις των πληθυσμών σε συνδυασμό με την αποδέσμευση του κράτους πρόνοιας,που στο επίπεδο της κατοικίας σημαίνει σταμάτημα στο χτίσιμο νέων κατοικιών,αλλά και καμμιά μέριμνα αναβάθμισης των υπάρχόντων και παράλληλα η συνεχής αύξηση των ενοικίων.(Σαπουνάκης,1996/Βρυχέα,1996).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα, καθώς επίσης και σε άλλες Μεσογειακές χώρες, η αδυναμία απόκτησης κανονικής κατοικίας έγινε αισθητή σαν κοινωνικό πρόβλημα αρκετά αργότερα απ'ότι στην υπόλοιπη Ευρώπη. Το γεγονός ότι η εικόνα ανθρώπων που κοιμούνται στους δρόμους των αστικών κέντρων είναι σχετικά πρόσφατη, και το ευρύ κοινό δεν είναι εξοικειωμένο με το πρόβλημα καθώς επίσης τα υψηλά ποσοστά *''ιδιοκατοίκησης''* των στατιστικών και η ραγδαία βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών κατά την μεταπολεμική περίοδο, αυτά δημιούργησαν το μύθο, την ψευδή συνείδηση ότι *''στην Ελλάδα δεν έχουμε πρόβλημα κατοικίας''* ή ότι *''έχουμε επάρκεια κατοικιών στην Ελλάδα''*.

Αυτή η ψευδής συνείδηση δημιούργησε το άλλοθι για την απουσία πολιτικών σε διάφορα επίπεδα και, το σοβαρότερο, εμπόδισε την ολοκληρωμένη γνώση πάνω στα προβλήματα. Επίσης, αυτή την εσφαλμένη εντύπωση για το αν υπάρχει ή όχι κρίση κατοικίας στη χώρα μας καθώς και για τον μικρό αριθμό των αστέγων, διατύπωσαν μέχρι πρόσφατα ακόμα και εκπρόσωποι δημοσίων φορέων αρμοδίων για θέματα κοινωνικής πρόνοιας *''απαντώντας έτσι στο γιατί δεν έχουν παρθεί μέτρα ή, ακόμα χειρότερα, στο γιατί ορισμένοι δεν δείχνουν ν' ανησυχούν''*. (Σαπουνάκης 1996 (Βρυχέα, 1996).

Τα προβλήματα όμως υπάρχουν. Από μια απλή αλληλοσυσχέτιση στοιχείων, παρουσιάζεται μια πραγματικότητα που διαγράφει άκρως ανησυχητικές προοπτικές αν δεν αντιστραφούν οι μέχρι σήμερα πολιτικές.

Τα στοιχεία, λοιπόν, δείχνουν ότι στη χώρα μας υπάρχουν:

1. *''Κακώς στεγασμένοι/ες '' σε καθεστώς ιδιοκατοίκησης*
2. *Φαινόμενα πυκνοκατοίκησης στις ''κανονικές κατοικίες ''*
3. *Γειτονιές σε κρίση σε όλη την Ελλάδα*
4. *Παλιές και νέες κοινωνικές ομάδες αναζητούν κατοικία*
5. *Αλλαγές στην οικογενειακή και κοινωνική δομή*
6. *Άστεγοι/ες.*

Το φαινόμενο, κατά συνέπεια, των αστέγων,παρ' όλη την ανεπάρκεια των στοιχείων,είναι ορατό πια και δια γυμνού οφθαλμού και στον ελλαδικό χώρο.(Βρυχέα,1996,σελ.763.764).

Η νέα,επομένως, πραγματικότητα στον ελλαδικό χώρο εμφανίζεται να είναι άλλη απ' αυτήν που εκφράζουν οι πανηγυρισμοί *''ότι δεν έχουμε πρόβλημα κατοικίας,μιας κι έχουμε τόσο μεγάλο ποσοστό ιδιοκατοίκησης ''*.Συνοψίζοντας, λοιπόν, και χωρίς συνολικά νούμερα (πρόκειται για απλή περιγραφή του προβλήματος) η σημερινή πραγματικότητα σκιαγραφείται ως εξής:

- *Τουλάχιστον το 65% των νοικοκυριών που ζουν σε καθεστώς ιδιοκατοίκησης είναι κακώς στεγασμένοι.*
- *Από τα νοικοκυριά που ζουν σε κανονικές κατοικίες, το 1/3 σχεδόν ζουν σε κατάσταση πυκνοκατοίκησης.*
- *Όλοι/ες που ζουν σε παλιούς προσφυγικούς συνοικισμούς,οικισμούς εργατικής κατοικίας,παλιές γειτονιές.στα κέντρα κ.λ.ζουν σε γειτονιές που αναπαράγεται η υποβάθμιση.*
- *Οι νέοι/ες πρόσφυγες, οι μετανάστες, οι παλιννοστούντες,μερίδα νέων μονογονεικών οικογενειών κ.λ. αναζητούν στέγη.*
- *Οι άστεγοι.(το ίδιο,σελ.764).*

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει ακόμα ενιαίος φορέας,κοινωφελής οργανισμός ή δημόσια αρχή που να ασχολείται με τους άστεγους σαν ξεχωριστή κοινωνική ομάδα με ειδικά προβλήματα.

Η παρέμβαση του ελληνικού κράτους στα στεγαστικά ζητήματα υπήρξε πάντοτε πολύ περιορισμένη σε σχέση με το φάσμα των αναγκών.

Η παροχή κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα, αν και σημαντική για πολλά άτομα με χαμηλά εισοδήματα, όχι μόνο δεν συνδέεται με υπηρεσίες παροχής άμεσης ή μεταβατικής κατοικίας σε αστέγους αλλά ουσιαστικά δεν αφορά τελικά τις περισσότερες κατηγορίες αστέγων. Αντίθετα απευθύνεται σε ορισμένους δικαιούχους, κυρίως χαμηλόμισθους εργατοϋπαλλήλους που πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Οι άστεγοι που αποτελούν το φτωχότερο και πιο εξαθλιωμένο στρώμα του πληθυσμού και οι οποίοι θα είχαν την μεγαλύτερη ανάγκη για κοινωνική κατοικία ή επιδότηση ενοικίου δεν έχουν πρόσβαση σε τέτοιες κοινωνικές παροχές καθώς δεν πληρούν τις προϋποθέσεις που θα τους καθιστούσαν δικαιούχους. Τα ισχύοντα κριτήρια λοιπόν για πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές ως προς τη στέγαση στην Ελλάδα δε λαμβάνουν υπ' όψιν επαρκώς τις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες και ανάγκες και τα πιο πρόσφατα χαρακτηριστικά της έλλειψης στέγης, όπως τη συνύπαρξή της με την ανεργία. (Σαπουνάκης, 1996, σελ. 3, 4, 20).

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η Ελλάδα έχει ακολουθήσει το πρότυπο άλλων Νοτιοευρωπαϊκών χωρών ως προς το ότι θέματα κοινωνικής μέριμνας υπήρξαν πάντα κατά κύριο λόγο ευθύνη της οικογένειας και όχι της πολιτείας. Η οικογενειακή αλληλεγγύη παραδοσιακά κάλυπτε και καλύπτει τα κενά και την ανεπάρκεια της κρατικής μέριμνας καθώς η αντιμετώπιση στεγαστικών προβλημάτων από την

οικογένεια είναι ένα διαδεδομένο όσο και αποδεκτό χαρακτηριστικό της Ελληνικής κοινωνίας. Κατά συνέπεια, η εξάρτηση από υπηρεσίες πρόνοιας αποτελεί συνήθως το τελευταίο καταφύγιο για τα άτομα εκείνα που δεν έχουν οικογενειακή υποστήριξη.

Η οικογενειακή αλληλεγγύη εκφράζεται συχνά με τη μορφή οικονομικής ενίσχυσης (συχνά σταθερής) στα μέλη εκείνα που αντιμετωπίζουν οικονομικά και κατ' επέκταση στεγαστικά προβλήματα, όπως νιόπαντρα ζευγάρια, ηλικιωμένοι κ.α. Η πιο συνηθισμένη μορφή στεγαστικής βοήθειας είναι η προίκα. Ο θεσμός της προίκας, παρά το γεγονός ότι με τη νομική έννοια έχει πλέον καταργηθεί, εν τούτοις παραμένει.

Η συγκατοίκηση γονέων με ενήλικα παιδιά, καθώς επίσης και μεταξύ άλλων συγγενών, είναι επίσης συνηθισμένη στις Ελληνικές οικογένειες. Τα αίτια αυτού του φαινομένου είναι και οικονομικά αλλά σε κάποιο βαθμό σχετίζονται και με τους στενούς δεσμούς που διατηρούνται ακόμα στις περισσότερες Ελληνικές οικογένειες.

Στην εποχή μας, όμως, μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι οι αλλαγές στην κοινωνική δομή και η βαθμιαία χαλάρωση των οικογενειακών δεσμών μπορεί να οδηγήσουν σε μια σχετική μείωση της σημασίας της οικογενειακής αλληλεγγύης στην Ελληνική κοινωνία στο μέλλον. (Σαπουνάκης, 1996, σελ. 3, 6).

Για τη σπουδαιότητα του ρόλου της οικογένειας στην ελληνική κοινωνία η Στασινοπούλου (1992:113) αναφέρει ότι αυτή είναι ο βασικός φορέας άτυπης φροντίδας και ακολουθούν οι συγγενείς, φίλοι, γείτονες.

“ Η οικογένεια θεωρείται το πιο σημαντικό άτυπο κοινωνικό δίκτυο όπως προκύπτει από διάφορες έρευνες, τόσο στη χώρα μας όσο και στις χώρες με διευρυμένα συστήματα κράτους πρό-

νοιας '' (Σταθόπουλος,1995,σελ.164).

Η Κατάκη (1984:40) αναλύει και ερμηνεύει τη σημασία που δίνουν οι Έλληνες στις υποχρεώσεις τους προς τους άλλους.Ο βαθμός συμπαράστασης εξαρτάται από το πόσο ο άλλος εντάσσεται στον κύκλο των δικών μας.Πιο συγκεκριμένα η συγγραφέας τονίζει:

''Βασικό κριτήριο για την ένταξη του Έλληνα ή την αποπομπή του από τον κύκλο δικών είναι το πόσο νοιάζεται για τους δικούς.Αυτή η αντίληψη των στενών ανθρώπινων σχέσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί μας δίνει την ευελιξία να συμπεριλάβουμε στον κύκλο των δικών τα συγκεκριμένα πρόσωπα που δεν καθορίζονται απαραίτητα από το βαθμό συγγένειας,αλλά από τη δύναμη της αλληλεξάρτησης που βοηθάει την υποστήριξη και τη συμπαράσταση του ενός από τον άλλο''. (Σταθόπουλος,1995,σελ.165).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   V I I

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90, η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που Εργάζονται με τους Άστεγους (FEANTSA) έθεσε σ' εφαρμογή ένα πρόγραμμα δράσης με στόχο την ενίσχυση των πολιτικών στήριξης των αστέγων αλλά και την ευαισθητοποίηση του κοινού και των κυβερνήσεων γύρω από το θέμα και τις διαστάσεις του προβλήματος έλλειψης στέγης. Η FEANTSA εκπροσωπεί ομάδες δράσης στις χώρες - μέλη της Ε. Ένωσης.

Σύμφωνα με έκθεση της FEANTSA που δημοσιεύθηκε στα τέλη Σεπτεμβρίου 1993, περίπου 2,5-5 εκατομμύρια άτομα, υπήκοοι χωρών της Ε.Ε. καταγράφηκαν ως άστεγοι. Όπως χαρακτηριστικά ειπώθηκε *''ο υψηλός αριθμός των αστέγων ξεπερνά κάθε προηγούμενο υπολογισμό''*.

Από τα στοιχεία της συγκεκριμένης έκθεσης, σήμερα, αναφορικά με τους άστεγους στην Κοινότητα, πρέπει να έχει κάποιος κατά νου τρεις μεγάλες κατηγορίες:

Π ρ ώ τ ο ν, τους πολλούς άστεγους. Τις ευρωπαϊκές χώρες, δηλαδή, με τους μεγαλύτερους αριθμούς και ποσοστά. Στη Γερμανία, Αγγλία και Γαλλία το ποσοστό είναι 8 άτομα σε 1.000 κατοίκους.

Δ ε ύ τ ε ρ ο ν, τις μεσαίες κατηγορίες με ποσοστό 1 ή 2 άστεγους σε 1.000 κατοίκους σε χώρες όπως είναι το Βέλγιο, Ιταλία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο και Ιρλανδία.

Τ ρ ί τ ο ν, τις χώρες με το μικρότερο σε ένταση πρόβλημα, Δανία,

Πορτογαλία,Ισπανία και Ελλάδα.

Η FEANTSA εκτιμά ότι οι πραγματικοί αριθμοί μπορεί να είναι κατά τι παραπλανητικοί κι αυτό επειδή η έρευνα υπολόγισε μόνο τους άστεγους που αναζητούν στέγη ή τροφή από τους οργανισμούς που παρέχουν βοήθεια και δεν είναι σε θέση να μετρήσει τους "κρυφούς" άστεγους. Συγκεκριμένα, στα 2,5 εκατομμύρια (ξεκινώντας από την ελάχιστη βάση των δεδομένων) δεν περιλαμβάνονται:

- Οι άστεγοι που δεν έχουν στεγασθεί από κάποιον επίσημο κρατικό ή μη (φιλανθρωπικό) οργανισμό,αλλά που έχουν απευθυνθεί κάπου
- Οι άστεγοι που δεν έχουν βγει από ψυχιατρικά και άλλα παρόμοια ιδρύματα,αλλά που θα βγουν σύντομα και δεν έχουν πού να κοιμηθούν εκτός από το ύπαιθρο
- Οι υπό έξωση άστεγοι που δεν έχουν τη δυνατότητα να μπουν σε άλλη στέγη μόλις αναγκασθούν να φύγουν από την τωρινή τους. Στις 3 μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες (Γερμανία-Αγγλία-Γαλλία) όπου σαφώς το πρόβλημα είναι ορατό και μεγάλο και όπου οι κοινωνικές υπηρεσίες προς αστέγους είναι οργανωμένες σε κάποιο επίπεδο, παρατηρούνται μεγαλύτεροι αριθμοί οι οποίοι επιπλέον ευνοούνται ανοδικά. Αυτό, όπως επισημαίνουν οι αρμόδιοι εμπειρογνώμονες στις Βρυξέλλες από τη FEANTSA , οφείλεται ατο ότι ακόμη και σ' αυτές τις χώρες οι υπηρεσίες και η προσφορά τους πάντα υπολείπεται της ζήτησης.

Από την άλλη πλευρά, τα χαμηλά ποσοστά αστέγων που καταγράφηκαν στις νότιες χώρες της Ε.Ε. ίσως να οφείλονται, όπως δήλωσε η επικεφαλής της έκθεσης, στο ότι οι υπηρεσίες καταγραφής διαφόρων στοιχείων, μεταξύ των οποίων

και ο αριθμός των αστέγων, είναι αρτιότερες στις κυβερνήσεις των βορείων χωρών της Γηραιάς Ηπείρου απ' ότι σ' αυτές που βρίσκονται στη νότια πλευρά της.

Το προφίλ των αστέγων της Ενιαίας Ευρώπης, όπως καθορίζεται από στοιχεία που έχει στη διάθεσή της η FEANTSA , έχει ως εξής:

Στη δεκαετία του '90 οι άστεγοι σε ποσοστό 70% είναι κάτω των 40 ετών ενώ σε ορισμένες χώρες οι άστεγοι κάτω των 30 ετών έχουν διπλασιασθεί μέσα στα τελευταία 3 χρόνια.Επομένως,το κλισέ του γέρου ή της γριάς που δεν έχει σπίτι είναι πλέον μόνο κλισέ και τίποτα παραπάνω.(Ο Σαπουνάκης ,1995,καταλήγει στην ίδια διαπίστωση για τον Έλληνα άστεγο).

Παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των αστέγων γυναικών και παιδιών και η τάση σ' αυτούς τους δύο είναι έντονα ανοδική τα τελευταία χρόνια,(στην Ελλάδα μιλάμε για άστεγους, κυρίως, άντρες).

Οι άστεγοι είναι κατά κύριο λόγο άγαμοι και γονείς που δεν ζουν με τα παιδιά τους.

Οι άντρες,συνήθως, γίνονται άστεγοι δημόσια και ορατά σε όλους λόγω υλικών δυσχερειών (απώλεια δουλειάς, εισοδήματος, σπιτιού), ενώ οι γυναίκες οδηγούνται στην ίδια κατάσταση λόγω δυσκολιών στις ανθρώπινες σχέσεις τους (διαφωνίες/σύγκρουση με την οικογένεια,διαζύγιο,βία).

Οι παράγοντες που οδηγούν στη δημιουργία αστέγων σήμερα,είναι κυρίως η ανεργία των νέων,η έλλειψη ανεξάρτητης στέγης και η μετανάστευση ή,καλύτερα,οι νέες τάσεις του φαινομένου της μετανάστευσης.

Τα στοιχεία δείχνουν ότι το 1/5 των αστέγων είναι μετανάστες

από χώρες εκτός E.E., το άλλο 1/5 είναι άτομα που έχουν ζήσει σε φυλακές ή σε ψυχιατρικά ιδρύματα ή κάτι παρεμφερή.

Οι περισσότεροι άστεγοι είναι πολύ χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, κατά συνέπεια οι επαγγελματικές τους προοπτικές δεν είναι καλύτερες από τις στεγαστικές τους. Οι περισσότεροι δουλεύουν κατά καιρούς σε προσωρινές θέσεις με πολύ χαμηλή αμοιβή ή στην παραοικονομία.

Η έλλειψη ουσιαστικών μέτρων για την αντιμετώπιση κοινωνικά αποκλεισμένων πληθυσμών, τα κενά (ελλείψεις στην στεγαστική πολιτική, η κατάφορη ανισότητα πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες, η ανεπάρκεια του ορισμού άστεγος στο να καταγράψει όλες τις μορφές του πληθυσμού αυτού και η αδυναμία καταμέτρησης του πραγματικού αριθμού αστέγων "όλα αυτά είναι γεγονός ακόμα και σε χώρες πιο πλούσιες οικονομικά και πιο οργανωμένες κοινωνικά από τη δική μας.

Στη FEANTSA παραδέχονται ότι *"ακόμη ξέρουμε λίγα για την κατάσταση του να είναι κανείς άστεγος, καθώς το φαινόμενο από τη φύση του είναι σχεδόν κρυμμένο, εύκολο ν' αγνοηθεί και συγχρόνως προσφέρεται για δραματοποίηση και σπασμωδικές ευκαιριακές αντιδράσεις"*.

Αν και το βαθύτατο κοινωνικό πρόβλημα των αστέγων δεν έχει τη θέση που του αναλογεί στην κοινοτική και εθνική νομοθεσία και συνείδηση, παρά ταύτα, γίνονται κάποιες θετικές ενέργειες στην Ευρώπη για την υπόθεση αυτή. Τέτοια παραδείγματα είναι:

- Στη Δανία, έχει βρεθεί ένας μηχανισμός πρόωρης προειδοποίησης, όπου οι τοπικές αρχές μαθαίνουν εκ των προτέρων ότι μια οικογένεια πρόκειται ή απειλείται να χάσει

τη στέγη της.

- Στη Γαλλία, ο συνεταιρισμός μεταξύ των τοπικών και των κεντρικών, στον χειρισμό του προβλήματος, με τις ομοσπονδίες των ιδιοκτητών και των ενοικιαστών όπως, επίσης, και με τους επίσημους και εθελοντικούς οργανισμούς.
- Η νομοθετική διαδικασία των δανέζικων αρχών να καταλαμβάνει το κάθε τέταρτο σπίτι που μένει άδειο.
- Η ολοκληρωμένη σχεδίαση γαλλική πολιτική, που συνδυάζει τη λύση του προβλήματος της στέγης με την επαγγελματική επανένταξη του ατόμου.
- Στη Μαδρίτη, το Δημοτικό Κέντρο Αστεγών παρέχει δωρεάν εισιτήρια για μέσα μεταφοράς. Η πόλη αυτή έχει εγκαινιάσει την *“δημοτική εκστρατεία κατά του κρύου”* : τις πολύ κρύες νύχτες του χειμώνα, ορισμένοι σταθμοί στο μετρό μένουν ανοιχτοί για τους αστέγους, ενώ λειτουργεί και μονάδα για την αντιμετώπιση των εκτάκτων περιστατικών.
- Στη Μασσαλία περίπου 1.000 άστεγοι-νέοι κυρίως- έχουν απευθυνθεί στο πρόγραμμα της πόλης *“Mission local”* που λειτουργεί από το 1992. Το 30% απ’ αυτούς έχει βρει εργασία μέσω του προγράμματος.
- Στο Εδιμβούργο, δημιουργείται, μεταξύ άλλων, υπηρεσία εθελοντών για την παροχή βοήθειας στην εξεύρεση εργασίας.
- Στη Μ.Βρετανία, μια από τις κυριότερες δραστηριότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι η παροχή δημοτικής κατοικίας. Οι δήμοι παρέχουν δημοτικά διαμερίσματα με πολύ χαμηλό ενοίκιο σε άπορους δημότες ή δημότες με πολύ χαμηλό εισόδημα.

(Πηγή: Ετήσιες Εκθέσεις της FEANTSA/Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1988/Συνέδριο ΓΙΑΤΡΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, 1988).

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΔΡΟΜΟΥ

Στις ευρωπαϊκές πόλεις κυκλοφορούν περίπου 60 περιοδικά δρόμου, ενώ συνολικά σ' όλο τον κόσμο ξεπερνούν τα 100.

Ο αριθμός των περιοδικών δρόμου στην Ευρώπη άρχισε ν' αυξάνεται σημαντικά στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν τα προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού άρχισαν να παίρνουν μεγάλες διαστάσεις στις μεγαλουπόλεις.

Το Big Issue,* το πρώτο περιοδικό δρόμου εκδίδεται στην Αγγλία από το 1991 και η επιτυχία του σε παγκόσμια κλίμακα έχει δημιουργήσει "αλυσίδα" περιοδικών δρόμου με την επωνυμία του σε πολλές πόλεις του κόσμου.

Τα περιοδικά δρόμου ως βήμα έκφρασης και κοινωνικής αλληλεγγύης γεννήθηκαν με τη φιλοδοξία να παρέμβουν ουσιαστικά σαν καθημερινότητα του πολίτη και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη αστικής συνείδησης. Τις περισσότερες φορές πετυχαίνουν τον στόχο τους ενώ δεν έχουν λείψει και τα "παρατράγουδα". Το 1994 στο Παρίσι κυκλοφορούσαν τουλάχιστον πέντε περιοδικά δρόμου, την εκδοτική επιτυχία ακολούθησαν μεγάλα οικονομικά κέρδη και ο πόλεμος μεταξύ των περιοδικών του δρόμου. Πολλές από τις εκδοτικές επιχειρήσεις που τα εξέδιδαν κατηγορήθηκαν στη συνέχεια για έλλειψη οικονομικής διαφάνειας και για δημιουργία υπερ-κερδών από δήθεν φιλανθρωπική δράση. Παράλληλα με τις δικαστικές περιπέτειες ξέσπασαν και έριδες στο εσωτερικό των περι-

*Βραβεύτηκε το '95 ως το καλύτερο περιοδικό στην καμπάνια για τη Φυλετική Ισότητα στο πλαίσιο του διαγωνισμού των βραβείων των MEDIA και κέρδισε το πρώτο βραβείο έκδοσης το '93 από τον βρετανικό σύλλογο των εκδοτικών περιοδικών.

οδικών που κατέληξαν σε αποχωρήσεις, αλλαγές στη διεύθυνση ή ακόμα και σε κλείσιμο κάποιων από αυτά. Σήμερα, ειδικά στη Γαλλία, "η μόδα" των περιοδικών δρόμου έχει μετριαστεί και η καχυποψία έχει αντικαταστήσει τον ενθουσιασμό που άλλοτε εκδηλωνόταν για κάθε καινούρια έκδοση παρόμοιου εντύπου.

Μετά από αυτές τις εμπειρίες, το έργο και η ευθύνη των περιοδικών δρόμου, όπως και πολλών μη κυβερνητικών οργανώσεων με κοινωνική δράση, επαναπροσδιορίζονται. Κύριος στόχος είναι η καταπολέμηση του ανταγωνισμού και της εκμετάλλευσης υπέρ της κοινωνικής αλληλεγγύης.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΤΥΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΔΡΟΜΟΥ

Στο Διεθνές Δίκτυο Περιοδικών Δρόμου συμμετέχουν μέχρι σήμερα περισσότερες από 20 εφημερίδες και περιοδικά Δρόμου απ' όλο τον κόσμο. Κύριος στόχος του δικτύου είναι η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των μελών, η οργάνωση ετήσιων συναντήσεων όπου συζητούνται οι εξελίξεις και οι προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει το δυναμικό κίνημα κοινωνικής αλλαγής που προοθούν.

Το καταστατικό που υπογράφει ένα νέο μέλος καθορίζει ως κοινούς στόχους:

1. Την παροχή βοήθειας σε κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα με προσφορά των μέσων για την απόκτηση εισοδήματος, γεγονός που διευκολύνει την κοινωνικοποίησή τους.
2. Την χρησιμοποίηση των κερδών του περιοδικού για την κοινωνική υποστήριξη των πολιτών και των κοινωνικά αποκλεισμένων. Κάθε έντυπο υποβάλλει ετήσιο απολογισμό στην

ανεξάρτητη οργάνωση που έχει οριστεί για το σκοπό αυτό με στόχο την οικονομική διαφάνεια.

3. Την παροχή βήματος έκφρασης στους πωλητές.
4. Την επιδίωξη ποιοτικής δουλειάς στην έκδοση, ώστε οι πωλητές να αισθάνονται περίφανοι που πουλάνε το έντυπο και οι αναγνώστες να θέλουν να το αγοράσουν.
5. Την κοινωνική ευθύνη της εταιρείας η οποία θα πρέπει ν' αντανακλάται στην ύλη, στο προσωπικό, στους πωλητές και στις θέσεις που υιοθετεί στα περιβαλλοντικά ζητήματα.
6. Την ενθάρρυνση της κυκλοφορίας εντύπων δρόμου με την ίδια φιλοσοφία και παρόμοιους στόχους.
7. Την αυτοδέσμευση του εντύπου ότι δεν εκδίδεται σε περιοχή που προϋπάρχει άλλο παρόμοιο έντυπο, το οποίο είναι καταστατικό μέλος του Διεθνούς Δικτύου.

(Η ηλεκτρονική διεύθυνση του Διεθνούς Δικτύου είναι :

<http://WWW.bigissue.com/international/index.htm>).

Στις 27-29 Νοεμβρίου 1988 πραγματοποιείται στην Αγία Πετρούπολη η 4^η ετήσια διάσκεψη του Διεθνούς Δικτύου Περιοδικών του Δρόμου (ΔΔΠΔ) με θέμα: *''ανθρώπινα δικαιώματα και άστεγοι''*.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΡΟΜΟΥ

Τα Δρομολόγια, το μηνιαίο περιοδικό Δρόμου, εκδόθηκε στην Αθήνα το Σεπτέμβριο του 1998.

Η ιδέα για την πρωτοβουλία της έκδοσης έρχεται από τις *''εφημερίδες δρόμου''* διαφόρων πόλεων στην Ευρώπη, στον Καναδά, στις ΗΠΑ, στην Αφρική και στην Αυστραλία.

“Ο στόχος της ομάδας των 10-15 επαγγελματιών δημοσιογράφων, καλλιτεχνών, συγγραφέων, δικηγόρων, κατ’ αρχήν είναι ο μέσος αναγνώστης, εκείνος που κάθεται στη στάση και ευαισθητοποιείται σε προβλήματα εναλλακτικά, προβλήματα της πόλης που προσπερνάμε και που δεν περνούν στις σελίδες των εφημερίων. Τα δρομολόγια θέλουν να αντιστρέψουν κατά κάποιο τρόπο την πυραμίδα της πληροφόρησης”, λέει η Ε.Κολλιοπούλου, δημοσιογράφος του περιοδικού Αντί και υπεύθυνη έκδοσης.

“Το περιοδικό δεν περιορίζει τα ενδιαφέροντά του μόνο στο πρόβλημα των αστέγων, αλλά προσπαθεί να τα επικεντρώσει στις υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης και σ’ όλες εκείνες τις κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση”, εξηγεί η δημοσιογράφος της Καθημερινής Κ.Καπερναράκου, που βλέπει τη συμμετοχή της ως “μια έμπρακτη προσπάθεια να είσαι κοινωνικά αλληλέγγυος απέναντι σε κάποιους ανθρώπους”.

Τα Δρομολόγια κτίζουν ένα βήμα επικοινωνίας. Προτείνουν τη δημιουργία κοινωνικού ιστού και αλληλεγγύης στην πόλη.

Δεν περιορίζονται στην απλή επίδειξη φιλανθρωπίας. Προσφέρουν μια εναλλακτική πρόταση εργασίας σε ανθρώπους που έχουν άμεσο βιοποριστικό πρόβλημα, είναι άνεργοι ή άστεγοι στην πόλη. Όσοι απ’ αυτούς δέχονται να πωλούν το περιοδικό σε κεντρικά σημεία της Αθήνας και των προαστίων της κερδίζουν 200 δραχμές ανά τεύχος, (οι υπόλοιπες 200 δραχμές είναι για την έκδοση).

Το πρώτο τεύχος του περιοδικού πούλησε περισσότερα από 4.000 αντίτυπα, ένας αριθμός αρκετά ενθαρρυντικός, αν λάβουμε υπόψη ότι το δίκτυο πωλητών των αστέγων δεν ξεπερνά αυτή τη

στιγμή τα 6-7 άτομα.

(Πηγή : ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ,τεύχος 1 και 2,1988/ΕΨΙΛΟΝ της
Κυρ.ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ,Οκτώβριος 1988).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο V I I I

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΑΣΤΕΓΟΥΣ

Η αξιολόγηση των υπηρεσιών για άστεγους, θα επιχειρηθεί λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη στοιχείων καθώς και την ανεπάρκεια διαθέσιμων πληροφοριών αναφορικά με τα γνωρίσματα αρκετών στεγαστικών φορέων και υπηρεσιών.

Η ύπαρξη 650 περίπου κλινών (στοιχεία Σαπουνάκη) σε ξενώνες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για την προσωρινή κάλυψη αναγκών των αστέγων αποτελεί μια θετική συνεισφορά στην πρόσκαιρη έστω ανακούφιση των οξύτερων προβλημάτων του πληθυσμού αυτού,ωστόσο, η ύπαρξη και λειτουργία των ξενώνων αυτών δεν συνιστά πολιτική κοινωνικής προστασίας των αστέγων από πλευράς πολιτείας.

Η δημιουργία κρατικών κοινωνικών ξενώνων για άστεγους,στα μέσα της δεκαετίας του '80,σηματοδοτεί την επίσημη αναγνώριση, από την πλευρά της Πολιτείας, του προβλήματος της έλλειψης στέγης και της ανάγκης για τη θέσπιση δομών και υπηρεσιών για την αντιμετώπισή του.

Οι ξενώνες αυτοί μπορούν να συνδράμουν ουσιαστικά, αλλά όμως βραχυπρόθεσμα, σε άτομα που βρέθηκαν άστεγα λόγω συγκεκριμένης προσωπικής κρίσης, σε απόρους από την επαρχία που βρίσκονται προσωρινά στην Αθήνα ή σε άτομα που χρειάζονται χρόνο και υποστήριξη για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.

Οι ξενώνες προσφέρουν αρκετά καλές συνθήκες καθημερινής διαβίωσης, ως προς την υγιεινή και καθαριότητα, πρόσβαση σε άλ-

λες υπηρεσίες και σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, παροχή γευμάτων, υποστήριξη από Κοινωνικό Λειτουργό και περιστασιακά κάλυψη αναγκών ένδυσης.

''Αυτά μπορούμε να πούμε ότι ισχύουν στους περισσότερους ξενώνες, είτε κρατικοί είναι αυτοί είτε ιδιωτικοί '', σχολιάζει η Παπαγεωργίου (1988,σελ.12).

Η αποδοτικότητα στη λειτουργία τους παρεμποδίζεται συχνά από διοικητικά προβλήματα, γραφειοκρατικές διαδικασίες, προβλήματα χρηματοδότησης κ.α.με αποτέλεσμα οι ξενώνες, κάποιες φορές να υπολειτουργούν.

Το πολύπλοκο μέρος στη διαδικασία εισδοχής που απαιτεί την προσκόμιση, από τους ίδιους, πιστοποιητικών και δικαιολογητικών καθώς και κάποια περίοδο αναμονής, συχνά δυσχεραίνει ή και καταστά αδύνατη την πρόσβαση σε χρόνια άστεγα άτομα που είναι αποδιοργανωμένα ή σε άτομα σε κρίση που χρειάζονται άμεση περίθαλψη.

Η φιλοξενία που παρέχουν είναι προσωρινή και δεν είναι σε θέση να προσφέρουν μόνιμη στέγαση μετά το τέλος της φιλοξενίας.

Παρά τη βοήθεια που προσφέρουν οι ξενώνες,σε πολλές περιπτώσεις, η εύρεση εργασίας και ενοικιαζόμενης κατοικίας,κατά τη διάρκεια της ολιγόμηνης διαμονής των αστέγων εκεί,δεν αποτελεί ρεαλιστική προοπτική.

Σε γενικές γραμμές, αν και οι κοινωνικοί ξενώνες μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα εκείνα που είναι σε θέση να αξιοποιήσουν την παραμονή τους ώστε να επιδιώξουν λύσεις στα προβλήματά τους, εντούτοις, αδυνατούν ουσιαστικά ν' αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των πιο αποδιοργανωμένων χρόνια ανέργων και αστέγων, που αποτελούν το περισσότερο ευάλωτο τμήμα του πληθυσμού αυτού.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις ισχύουν και για τους μη κρατικούς ξενώνες/ιδρύματα που στεγάζουν διάφορες κατηγορίες ατόμων, ωστόσο, σε πολλά απ' αυτά παρατηρείται μεγαλύτερη ευελιξία ως προς τη διάρκεια παραμονής και την υποστήριξη που προσφέρουν στους χρήστες, διευκολύνοντας έτσι την εύρεση μιας πιο ικανοποιητικής λύσης στο πρόβλημα της μελλοντικής στέγασης.

Στα μη κρατικά ιδρύματα το επίπεδο διαβίωσης και οι παρεχόμενες υπηρεσίες ποικίλουν καθώς τα ιδρύματα αυτά είναι πολυάριθμα. Διαφέρουν ως προς τη φιλοσοφία και τους στόχους τους, τη διοίκηση και τις πηγές χρηματοδότησης σε βαθμό που πολλές φορές δεν είναι συγκρίσιμα μεταξύ τους. Πολλά απ' αυτά ανήκουν στην Εκκλησία ή σε φιλανθρωπικές οργανώσεις και χαρακτηρίζονται από μεγάλη αφοσίωση και φροντίδα από την πλευρά του προσωπικού.

''Η συλλογή ή εξακρίβωση πληροφοριών σε σχέση με ορισμένα απ' αυτά δεν είναι εύκολη καθώς επικρατεί μια νοοτροπία '' κλειστής κοινότητας'' και η εκδήλωση ενδιαφέροντος για ερευνητικούς σκοπούς αντιμετωπίζεται με καχυποψία από τη διεύθυνση και το προσωπικό. Το γεγονός ότι είναι αυτοδιοικούμενα δυσχεραίνει τον έλεγχο της ποιότητας της παρεχόμενης υπηρεσίας και της τήρησης της ιδεοντολογίας στην καθημερινή λειτουργία του κάθε στεγαστικού φορέα. Υπάρχουν συνεπώς περιθώρια για αυθαιρεσίες από την πλευρά του προσωπικού ή της διοίκησης....''

(Σαπουνάκης, 1996, σελ. 15).

Τέλος, τα προβλήματα που προκύπτουν από την παροχή υπηρεσιών των ξενώνων, του δημοσίου και ιδιωτικού φορέα και είναι ενδεικτικά της μη ύπαρξης ολοκληρωμένης πολιτικής, είναι

συνοπτικά τα εξής:

- Δεν υπάρχει συστηματική προσπάθεια ολοκληρωμένης αντιμετώπισης των αστέγων η οποία θα στοχεύει στην επανένταξή τους στην αγορά εργασίας αφενός (για όσους αυτό είναι δυνατό), και μέσω αυτής στην κοινωνική επανένταξη.
- Δεν υπάρχει,παράλληλα,προώθηση των αστέγων σε μονιμότερη αυτόνομη κατοικία.Η προσωρινή φιλοξενία έχει οδηγήσει στην υποτίμηση της ανάγκης για μονιμότερη κατοικία και έχει δημιουργήσει έναν πυρήνα χρόνια αστέγων οι οποίοι μετακινούνται από τον ένα ξενώνα στον άλλο χωρίς ελπίδα οριστικής αποκατάστασής τους.
- Δεν υπάρχει ένας Σταθμός Άμεσης Παρέμβασης για την υποδοχή και διανυκτέρευση ατόμων που αναγκάσθηκαν να εγκαταλείψουν τη στέγη τους για οποιονδήποτε λόγο.Η μόνη εξυπηρέτηση αυτού του τύπου είναι ο Ξενώνας Κακοποιημένων Γυναικών του Δ.Αθηναίων.
- Υπάρχουν συγκεκριμένες κατηγορίες αστέγων που δεν καλύπτονται από το ισχύον σύστημα και τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΠΩΦΕΛΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΑΡΧΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Από τα μέχρι σήμερα στοιχεία για τις διάφορες υπηρεσίες εύλογα βγαίνει το συμπέρασμα ότι, άτομα από μειονεκτικές ομάδες είναι πιθανόν να βρίσκουν τις υπηρεσίες λιγότερο προσιτέ ή λιγότερο κατάλληλες για τις ανάγκες τους απ' ότι ο υπόλοιπος πληθυσμός της χώρας,γεγονός που τους αποτρέπει από το να απευθύνουν σ' αυτές.

1. Ο πληθυσμός των χρόνια αστέγων

Μέρος των χρόνια στέγων οι οποίοι προσπαθούν να "ανακυκλώνονται" στις υπάρχουσες δομές.

Παρά το γεγονός ότι στην Αθήνα το πρόβλημα δεν έχει αποκτήσει τις διαστάσεις που έχει σ' άλλες Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, οι άστεγοι των δρόμων πληθαίνουν συνεχώς κατά τα τελευταία χρόνια και αποτελούν μια ξεχωριστή και ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα για την οποία δεν υπάρχει ουσιαστική και επαρκής μέριμνα μέσα στο ισχύον σύστημα υπηρεσιών.

2. Άτομα με ψυχιατρικά προβλήματα ή προβλήματα εξάρτησης

Η έλλειψη στέγης και των απαραίτητων υποστηρικτικών υπηρεσιών, και όχι τόσο η κατάσταση της ψυχικής υγείας αυτών των ατόμων, καθιστά αναγκαία την παράταση της παραμονής τους σε ψυχιατρεία.

Παρά τις κάποιες καλές και πρωτοποριακές, για τα ελληνικά δεδομένα, δομές στέγασης που έχουν δημιουργηθεί στα πλαίσια των προγραμμάτων από-ασυλοποίησης και κοινωνικής επανένταξης ασθενών ψυχιατρείων, που χρηματοδοτεί η Ε.Ε., η πρόσβαση σε υπηρεσίες που να τους προσφέρουν στέγαση, βασική περίθαλψη και υποστήριξη είναι δύσκολη ή και αδύνατη. Ένα μεγάλο ποσοστό των χρόνια αστέγων που ζουν στους δρόμους σε κατάσταση ακραίας εξαθλίωσης ανήκει σ' αυτή την κατηγορία.

3. Μονογονεϊκές οικογένειες και νεαρά άτομα που απο-ιδρυματοποιούνται

Στο ισχύον σύστημα υπηρεσιών για άστεγους δεν υπάρχει μέριμνα για τις ιδιαίτερες ανάγκες νεαρών αστέγων ατόμων. Λόγω έλλειψης κατάλληλων στεγαστικών δομών, ειδικών ξενώνων (με εξαίρεση αυτόν της ΑΡΣΙΣ), ανήλικα άστεγα άτομα συχνά καταλήγουν σε σωφρονιστικά ιδρύματα ή περιθωριοποιούνται και αποκλείονται από

την αγορά εργασίας.

Ελάχιστες είναι οι υπηρεσίες που απευθύνονται σε μονογονεϊκές οικογένειες, ανύπαντρες μητέρες ή γυναίκες που εγκατέλειψαν το συζυγικό σπίτι λόγω σοβαρών προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν προβλήματα στέγης και που εμφανώς χρειάζονται ιδιαίτερη υποστήριξη. Εξαιρέση αποτελούν ο ξενώνας κακοποιημένων γυναικών του Δ.Αθηναίων και το Κέντρο Βρεφών "Μητέρα" που προσφέρει σύντομη φιλοξενία σε ανύπαντρες εγκύους γυναίκες.

[Σχετικά πρόσφατες έρευνες στο Λονδίνο (O.Friedman & A.Pawson, 1989) δείχνουν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες (όπου ο γονέας είναι συνήθως γυναίκα) έχουν 8 φορές περισσότερες πιθανότητες να μείνουν άστεγες σε σχέση με τις οικογένειες με δύο γονείς .(Κομπότη, 1995, σελ.408).

Εκτιμάται ότι με μια μικρή καθυστέρηση, η Ελλάδα, που έχει το χαμηλότερο ποσοστό μονογονεϊκότητας στην Ε. Ένωση, θα προσεγγίσει την εικόνα των άλλων ευρωπαϊκών κρατών. (Eurostat, 1995)].

4. Οικονομικοί πρόσφυγες

Οι μετανάστες που βρίσκονται στη χώρα παράνομα δεν θεωρούνται επισήμως άστεγοι παρά το γεγονός ότι έχουν πολλά κοινά με τον υπόλοιπο άστεγο πληθυσμό ως προς τις συνθήκες διαβίωσης και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Δεν υπάρχει σαφής εικόνα του αριθμού τους, κάποιιοι μιλάνε για 200.000-400.000 άτομα. Πολλοί οικονομικοί πρόσφυγες δεν επιθυμούν να ενσωματωθούν κοινωνικά και κατά συνέπεια δεν τους ενδιαφέρει η εξασφάλιση μόνιμης κατοικίας. Άλλοι δουλεύουν στην Ελλάδα για σύντομα χρονικά διαστήματα με μόνο στόχο την εξοικονόμηση χρημάτων, για να γυρίσουν πάλι στην πατρίδα τους,

ξοδεύοντας όσα γίνεται λιγότερο σε έξοδα διαβίωσης.

Υπάρχουν όμως και πολλοί που επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα και να ενσωματωθούν στην κοινωνία της,κι είναι αυτοί που αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες πρόσβασης σε κατοικία.

5. Τσιγγάνοι και άλλες πληθυσμιακές ομάδες που ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές

Μια κατηγορία αστέγων που δεν καλύπτεται από τις υπάρχουσες υπηρεσίες αποτελείται από άτομα που ζουν σε αντίσκηνα, τροχόσπιτα, παράγκες κ.α. Αν και υπάρχει έλλειψη έρευνας στο πεδίο αυτό, εκτιμάται με βάση τις υπάρχουσες ενδείξεις ότι 50.000-100.000 άτομα στην Ελλάδα (στοιχεία Σαπουνάκη), πολλοί από τους οποίους είναι τσιγγάνοι, στεγάζονται σε τέτοιες συνθήκες.

Οι τσιγγάνοι όμως δεν θεωρούνται άστεγοι καθώς η στέγασή τους στους καταυλισμούς σχετίζεται μ' ένα τρόπο ζωής που συνδέεται με την παράδοσή τους.Ακριβώς σ' αυτό τον τρόπο ζωής,σ' αυτή την επιλογή, στηρίζεται και η απουσία κάθε ουσιαστικής παρέμβασης από την Πολιτεία για τη βελτίωση αυτών των συνθηκών.

(Πηγή: Πρακτικά Νυχτερίδας "ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΣΤΕΓΗ", 1995/Σαπουνάκης,1996/Παπαγεωργίου,1998).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Χ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΑΡΣΙΣ (ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ)

Η "ΑΡΣΙΣ" είναι ιδιωτικός κοινωνικός φορέας που δημιουργήθηκε το 1992 με τη μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και αντικείμενο την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την υποστήριξη των νέων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού, την πρόληψη της νεανικής περιθωριοποίησης και αποξένωσης, την ενίσχυση της συμμετοχής των νέων στην κοινωνική και οικονομική ζωή.

Ξεκίνησε το έργο της μέσα από επιστημονική έρευνα και επαφή με φορείς και οργανώσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η έδρα της βρίσκεται στην Αθήνα ενώ παραρτήματα υπάρχουν στη Θεσσαλονίκη και το Βόλο. Παράλληλα, αναπτύσσει δραστηριότητες στην Πάτρα, την Ξάνθη, τα Ιωάννινα, τη Λάρισα και την Καβάλα.

Το ενδιαφέρον της "άρσις" στρέφεται κυρίως σε νέους και νέες ηλικίας 14-21 χρόνων που βιώνουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην διαδικασία κοινωνικής ένταξης, που στερούνται πρόσβασης στα απαραίτητα για την ανάπτυξή τους αγαθά, που εισπράττουν την απόρριψη στο κοινωνικό ή εκπαιδευτικό σύστημα, που έρχονται σε ρίξη με τους νόμους και τους θεσμούς, που γίνονται θύματα της προκατάληψης τρίτων ή που εκδηλώνουν αδυναμία για συμμετοχή στην κοινωνική-οικονομική ζωή.

Η "άρσις" προσεγγίζει το πρόβλημα της νεανικής περιθωριοποίησης δίνοντας έμφαση στις ανάγκες και τις δυνατότητες των νέ-

ων, προσπερνώντας τυχόν χαρακτηρισμούς ή τις φαινομενικά προβληματικές συμπεριφορές τους.

Προτείνει την ενεργοποίηση των νέων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ανέχειας, ανεργίας, απομόνωσης, αδιαφορίας, στιγματισμού και προκατάληψης.

Προσφέρει ευκαιρίες επικοινωνίας, έκφρασης, ενημέρωσης, συμβουλευτικής, εκπαίδευσης, συνεργασίας, δημιουργίας, ψηχαγωγίας προσανατολισμού, προετοιμασίας για την εργασία και επαγγελματικής αποκατάστασης.

Υποστηρίζει τους νέους στην προσωπική τους ανασυγκρότηση, στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησής τους και τη βελτίωση δεξιοτήτων για λήψη αποφάσεων και ανάληψη δράσεων για να αντιμετωπίζουν οι ίδιοι τα ζητήματα της ζωής τους.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη στις δραστηριότητες της "άρσις" είναι η προσωπική επιλογή και η ανάληψη της ευθύνης για τη συμμετοχή αυτή.

Συμπερασματικά, στην "άρσις" ακολουθούν το σφαιρικό μοντέλο παρέμβασης και η δουλειά που γίνεται εδώ προσπαθεί ν' απαντήσει στο σύνολο των αναγκών των νέων δίνοντας έμφαση σε 3 τομείς:

- ψυχο-κοινωνική στήριξη και συμβουλευτική
- προετοιμασία για ένταξη στην αγορά εργασίας
- προτάσεις ελεύθερου χρόνου και κοινωνικής συμμετοχής.

Σκοπός της είναι:

- * να προτείνει παραδειγματικές εφαρμογές για την υποστήριξη των νέων που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό
- * να συμβάλλει στη δημιουργία πολιτικών για την αντιμετώπιση του ζητήματος νεανικής περιθωριοποίησης.

* να ενεργοποιήσει τους πολίτες και να βρει συνοδοιπόρους στην προσπάθειά της για την κοινωνική υποστήριξη των νέων.

Η *''ΑΡΣΙΣ''* είναι μέλος:

■ Της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας των οργανώσεων που δουλεύουν με άστεγους (FEANTSA) και μέλος του Διοικητικού της Συμβουλίου.

■ Του Ευρωπαϊκού Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού (EFCW).

Συνεργάζεται με:

Την Ευρωπαϊκή Ομάδα για την Απασχόληση των παραβατών (European Offender Employment Group).

Την Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα των Οργανώσεων Νέων (Youth Forum).

Την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Καταπολέμηση του Ρατσισμού, της Ξενοφοβίας, του Αντισημιτισμού και της Μη ανοχής.

Η *''ΑΡΣΙΣ''* συμμετέχει στα Διεθνή Δίκτυα:

_ *''ENTRANCE''*, δίκτυο στα πλαίσια του προγράμματος Leonardo Da Vinci .

_ *''LABORA 20''*, δίκτυο στα πλαίσια του προγράμματος YOU-STAR.

_ *''Creative Cooperations''*, δίκτυο οργανώσεων που δουλεύουν με την τέχνη ως καταλύτη κοινωνικής ενσωμάτωσης.

_ *''European Flagship Programme''*, τοποθέτηση εθελοντών σε προγράμματα που δουλεύουν για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού.

_ *''IRED''*, διεθνές δίκτυο για την προώθηση των καινοτομιών στο χώρο της εναλλακτικής οικονομίας και την ανάπτυξη περι-

φερειακών δικτύων.

— “UNIK BASE”, διεθνής βάση δεδομένων οργανώσεων που δουλεύουν με νέους.

— Ευρωπαϊκό Δίκτυο MOTO-Προγραμμάτων με έδρα το Λονδίνο.

Η “ ΑΡΣΙΣ ” πιστοποιήθηκε το 1995 από το Υπουργείο Εργασίας ως εξειδικευμένο κέντρο επαγγελματικής κατάρτισης και φορέας συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών.

Τα έσοδα της “ ΑΡΣΙΣ ” προέρχονται από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από επιδοτήσεις, από την Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, από χορηγίες και από συνδρομητές.

Η “ ΑΡΣΙΣ ” συνεργάζεται με τον Σύλλογο Μεριμνης Ανηλίκων (ΣΜΑ) που ιδρύθηκε το 1924, αρχικά, για την βοήθεια των κρατουμένων γυναικών και εν συνεχεία ως ξενώνας για την υποστήριξη των ανηλίκων που τελούν σε ηθικό κίνδυνο. Ο ΣΜΑ είναι φιλανθρωπικό σωματείο αναγνωρισμένο από το 1972 σύμφωνα με το νόμο 1111.

Αποτέλεσμα της συνεργασίας αυτής είναι η δημιουργία, τον Απρίλιο του 1995, του Κέντρου Υποστήριξης Νέων. Ύστερα από πειράματα 2 ετών άρχισε να λειτουργεί πάλι στις αρχές του 1997, ο Ξενώνας (ή αλλιώς Σταθμός Εφήβων) σ’ ένα κτίριο της οδού Ισαύρων.

Φιλοξένησε αρχικά νέες κοπέλες και από τον Οκτώβρη 1997 αγόρια 15-21 ετών. Έχει χωρητικότητα έως 10 άτομα και αυτή την στιγμή φιλοξενεί 5.

Στο χώρο αυτό ξεκίνησε , μεταξύ άλλων, και η ομάδα πρωτοβουλίας για τη στέγαση, που πήρε το όνομά της από το σύνθημα “ Ζητείται Στέγη ” για νέους.

Ο Ξενώνας της Ισαύρων αναφέρεται ως πρωτοποριακό πρόγραμμα στην ετήσια έκθεση (1997) του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την έλλειψη στέγης.

Η "ΑΡΣΙΣ" είναι αναγνωρισμένο κέντρο πρακτικής και εργαστηριακής άσκησης για σπουδαστές του Τ.Ε.Ι. Κοινωνικής Εργασίας

ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Η οργάνωση "Mèdecins du Monde" ιδρύθηκε το 1980 στη Γαλλία από τον Γάλλο γιατρό Bernard Coucher, μετέπειτα Υπουργό Υγείας και Ανθρωπιστικής Δράσης. Ο Coucher υπήρξε ένας από τους "Γάλλους Γιατρούς" που το 1968 αποφάσισαν να παρέμβουν οργανωμένα στο δράμα του λιμού της Μπιάφα. Πιστοί στον όρκο του Ιπποκράτη και οπαδοί της μεγάλης ιδέας της Ανθρωπιστικής Δράσης ήταν οι πρώτοι Γιατροί που προσέφεραν τις υπηρεσίες τους επιτόπου, δημοσιοποιώντας συγχρόνως και τη μαρτυρία - καταγγελία τους για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη βαρβαρότητα των οποίων υπήρξαν μάρτυρες.

Πάνω σ' αυτές τις αρχές στηρίχτηκε η ίδρυση της οργάνωσης "Mèdecins du Monde" που αργότερα, από το 1989, άρχισε να εξαπλώνεται και σ' άλλες χώρες - Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία, Ελβετία, Σουηδία, Κύπρο, Η.Π.Α. - δημιουργώντας ένα διεθνές δίκτυο Άμεσης Παρέμβασης.

Οι Γιατροί του Κόσμου συμπλήρωσαν (1998) οκτώ χρόνια παρουσίας και δράσης στην Ελλάδα. Από το 1990 πραγματοποίησαν δεκάδες αποστολών Ανθρωπιστικής Ιατρικής Βοήθειας, ανταποκρινόμενοι σε επείγουσες και σοβαρές ανάγκες, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Σήμερα, αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα του διεθνούς δικτύου της μεγάλης Γαλλικής οργάνωσης "Mèdecins du Monde" και συνεργάζονται με άλλες διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις Αρωγής που δρουν σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης.

Είναι η πρώτη Ελληνική μη κυβερνητική οργάνωση που παρέχει ιατρική ανθρωπιστική βοήθεια σε πρόσφυγες, μετανάστες, αστέγους,

ασθενείς και φτωχούς, όποιοι κι αν είναι αυτοί,όπου κι αν βρίσκονται.

Αυστηρά ανεξάρτητη και αυτο-χρηματοδοτούμενη με εκατοντάδες εθελοντές γιατρούς, νοσηλευτές, φοιτητές και άλλα μέλη που αναδεικνύουν την παραδοσιακή Ελληνική ευαισθησία και φιλοξενία ανεξάρτητα από φυλή,θρησκεία ή πολιτικές πεποιθήσεις.

Από τις υποβαθμισμένες γειτονιές της Αθήνας μέχρι την τελευταία ποντιακή οικογένεια της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν οι Γιατροί του Κόσμου προσφέρουν ιατρική βοήθεια,ελπίδα και παρηγοριά εκεί όπου πριν υπήρχε αρρώστεια και δυστυχία.

Οι αποστολές, των Γιατρών του Κόσμου,στην Ελλάδα είναι:

- Πρόσφυγες και Μετανάστες:εκτός από την άμεση ιατρική,κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη η οργάνωση προσφέρει και αγαθά απαραίτητα για την επιβίωση όπως ρουχισμό,κουβέρτες,τρόφιμα, γάλα.
- Σεισμοί και Φυσικές Καταστροφές
- Πρόγραμμα βοήθειας σε αστικά κέντρα: ένα πρόγραμμα πιλότος στην Αθήνα και σε καταυλισμούς τσιγγάνων και προσφύγων της Αττικής που,αργότερα,θα εφαρμοστεί και σ' άλλες ελληνικές πόλεις.

Οι στόχοι για την Ελλάδα είναι:

- _ Ανοιχτό Πολυιατρείο Αθηνών
- _ Κινητά ιατρεία :τακτικές επισκέψεις με κινητές μονάδες σε υποβαθμισμένες περιοχές και καταυλισμούς τσιγγάνων
- _ Ανταλλαγή συρίγγων: ένα πρωτοποριακό για την Ελλάδα πρόγραμμα,στην Ευρώπη λειτουργεί αποτελεσματικά εδώ και αρκετά χρόνια, σαν μέθοδος μείωσης του AIDS και της Ηπατίτιδας C, αλλά και σαν τρόπος προσέγγισης και σταδιακής κοινωνικής

επανένταξης εξαρτημένων ατόμων.

Οι πηγές χρηματοδότησης της οργάνωσης, που στηρίζεται στην εθελοντική προσφορά, ποικίλλουν:

- Συνδρομές μελών και δωρεές
- Ευρωπαϊκή Ένωση και Διεθνείς Οργανισμοί
- Εταιρείες και Ιδρύματα
- Κληροδοτήματα

ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΟΛΥΙΑΤΡΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Το Ανοιχτό Πολυϊατρείο, που ξεκίνησε στις αρχές του 1997, είναι ένα ιατρικό κέντρο υποδοχής και περίθαλψης ατόμων που δεν έχουν πρόσβαση στο Δημόσιο Σύστημα Υγείας.

Εργάζονται σ' αυτό εθελοντές επιστήμονες.

Προσφέρει ιατρική περίθαλψη από γιατρούς των περισσότερων βασικών ειδικοτήτων (παθολόγο, παιδίατρο, πνευμονιολόγο, δερματολόγο κ.α.). Λειτουργεί οδοντιατρείο καθώς και νοσηλευτική υπηρεσία για ενέσεις, αλλαγές φαρμάκων κ.α. Ορισμένα βασικά φάρμακα για το απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα παρέχονται εντελώς δωρεάν. Λειτουργεί, επίσης, ψυχοκοινωνική υπηρεσία όπου ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί και νομικοί παρέχουν ψυχολογική υποστήριξη και νομικές συμβουλές.

Άποροι, ανασφάλιστοι, άστεγοι, πρόσφυγες και μετανάστες με ή χωρίς άδεια παραμονής, όλοι μπορούν να βρουν δωρεάν περίθαλψη και προστασία. Όλα τα στοιχεία και οι πληροφορίες είναι εντελώς εμπιστευτικά και κανείς δεν έχει το δικαίωμα να πληροφορηθεί οτιδήποτε γι' αυτά.

Το ανοιχτό πολυϊατρείο καλύπτει μόνο την πρωτοβάθμια περίθαλψη. Όταν υπάρχει ανάγκη ειδικών εξετάσεων στέλνουν τους

ασθενείς σε εργαστήρια ή νοσοκομεία με τα οποία συνεργάζονται. Όταν υπάρχει ανάγκη νοσηλείας η κοινωνική υπηρεσία έρχεται σ' επαφή με τους αρμόδιους φορείς και στέλνει τους ασθενείς στα κατάλληλα νοσοκομεία.

Το ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΟΛΥΙΑΤΡΕΙΟ λειτουργεί κάθε μέρα από 10.00-20.30 μ.μ. εκτός από Σάββατα και Κυριακές.

ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

I

ΠΟΛΥΙΑΤΡΕΙΟ

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ

ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

(Από Απρίλη '98)

ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΑΣΤΕΓΟΙ

ΟΜΑΔΕΣ

ΜΟΝΑΧΙΚΟΙ

ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟΙ ΝΕΟΙ

ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΕΙΣ

ΙΕΡΟΔΟΥΛΕΣ

(από Ρωσία-

Πολωνία)

ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΣΥΡΙΓΓΩΝ

Το πρόγραμμα ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ υπάγεται σ' ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα για αποκλεισμένους πληθυσμούς που πραγματοποιείται σε 7 χώρες.

Ομάδες από εθελοντές επιστήμονες (γιατρούς-ψυχολόγους κ.α.) βγαίνουν κάθε Παρασκευή από τις 11:00-04:00 π.μ. περίπου στους δρόμους της Αθήνας (Ομόνοια-Παλαιό Δημαρχείο, Πλ.Κουμουνδούρου, σταθμός Λαρίσης) για να συναντήσουν και να μιλήσουν μ' αυτά τα άτομα δίνοντάς τους κυρίως ψυχοκοινωνική στήριξη αλλά και ιατρική φροντίδα, όταν αυτή παρουσιάζεται επιτακτική την παρούσα στιγμή.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ ΤΟΥ Δ.ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Η Δημοτική Αρχή διαπιστώνοντας ότι το πρόβλημα των αστέγων αρχίζει να γίνεται αισθητό στην περιοχή του Δήμου Αθηναίων και επειδή δεν υπήρχε ένας ιδιαίτερος φορέας που θα το παρακολουθούσε και θα φρόντιζε να το αντιμετωπίσει σταδιακά στο σύνολό του διατύπωσε την άποψη ότι ο Δ.Α.πρέπει να αναλάβει τη δημιουργία ενός φορέα για την αντιμετώπιση του υπαρκτού πλέον προβλήματος.

Σκοπός του προτεινόμενου φορέα είναι η λειτουργία ενός ανοικτού σταθμού κοινωνικής περίθαλψης που θα αποσκοπεί στην κάλυψη των πρωτογενών αναγκών ορισμένων κοινωνικο-οικονομικών αποκλεισμένων ομάδων που αντιμετωπίζουν ακραία υπαρξιακή κρίση και κινδυνεύουν να περιέλθουν σε κατάσταση περιθωριοποίησης.

Στόχος του φορέα θα είναι κυρίως η παροχή υπηρεσιών που θα υποβοηθήσουν τις προσπάθειες και τα προγράμματα επανένταξης.

Έτσι, λοιπόν, δημιουργήθηκε το Γραφείο Αστέγων στην Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας του Δήμου.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1996 αρχικά ως κέντρο υποδοχής αστέγων (Α΄ΦΑΣΗ).Οι υπηρεσίες που παρέχονται αφορούν:

1. Λειτουργία εστιατορίου

λειτουργεί εστιατόριο σε μια μεγάλη ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα στο Σαράφειο Κολυμβητήριο (Πειραιώς και Πέτρου Ράλλη) και προσφέρεται καθημερινά γεύμα σε περίπου 200 άτομα-μέλη.

2. Δυνατότητα καθαριότητας

σε ειδικά διαμορφωμένα λουτρά παρέχεται η δυνατότητα καθαριότη-

τας των αστέγων και των ρούχων τους.

3. Πληροφόρηση

οι Κοινωνικοί Λειτουργοί έχουν δημιουργήσει αρχείο μελών και παρέχουν στα μέλη πληροφορίες και κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων τους.

4. Περίθαλψη

οι ασθενείς μπορούν να εξετάζονται δωρεάν στα 7 Δημοτικά Ιατρεία που λειτουργούν στα 7 Δημοτικά Διαμερίσματα του Δ.Α.

5. Ιματισμός

η χορήγηση ρουχισμού γίνεται σε περιπτώσεις που χρήζουν άμεσης βοήθειας και καλύπτεται από χορηγίες διαφόρων φορέων αλλά και ιδιωτών.

Η Β΄ΦΑΣΗ του προγράμματος αφορά την κάλυψη στέγης.

Ο Δήμος προχώρησε στην ενοικίαση του ξενοδοχείου ΟΡΦΕΑΣ (στην οδό Χαλκοκονδύλη) τον Οκτώβριο του 1997, όπου δίνεται η δυνατότητα σε 100 περίπου άτομα για μεταβατική στέγαση.

Ο ΟΡΦΕΑΣ έχει μίσθωση για 3 χρόνια και στη συνέχεια αυτή θα ανανεωθεί ή θα νοικιαστεί κι άλλος χώρος. Τον Μάρτιο του 1998, νοικιάστηκε όντως, και δεύτερο ξενοδοχείο, το Carpi (στην πλατεία Κουμουνδούρου).

Το Πιλοτικό Πρόγραμμα Δράσης του Δήμου της Αθήνας για την επανένταξη αστέγων-μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας, που εντάσσεται στον άξονα INTEGRA της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, περιέχει τις εξής ενέργειες (οι οποίες αποτελούν και τις επόμενες ΦΑΣΕΙΣ ή ΣΤΟΧΟΥΣ του προγράμματος):

➔ την διενέργεια έρευνας για την εκτίμηση του πλήθους και την αποτύπωση των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών των αστέ-

γων της Αθήνας, με επικέντρωση στον πληθυσμό που χρησιμοποιεί τις εξυπηρετήσεις του Δήμου, την σε βάθος διερεύνηση των αιτίων που οδήγησαν τα άτομα αυτά στην κατάσταση του άστεγου και την αποτίμηση των δυνατοτήτων τους για επανένταξη στην αγορά εργασίας.

➤ την καταγραφή και καταχώρηση των στοιχείων αυτών σε βάση δεδομένων

➤ την δημιουργία εργαλείου διάγνωσης των αναγκών και δεξιοτήτων των αστεγών, το οποίο θα χρησιμοποιείται σε σταθερή βάση από τη Λέσχη Εργασίας για την "ενημέρωση" της βάσης δεδομένων, τον σχεδιασμό και τη αξιολόγηση των ενεργειών κατάρτισης και προώθησης της απασχόλησης.

➤ την διενέργεια έρευνας για την αποτίμηση της "ζήτησης" εργασίας από εργοδότες του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε σχέση με την "προσφορά" εργασίας από τον πληθυσμό-στόχο, στη βάση των δεξιοτήτων που ήδη κατέχουν τα άτομα αυτά ή αυτών (των δεξιοτήτων) που μπορούν να αναπτύξουν μέσω κατάρτισης

➤ την δημιουργία Λέσχης Εργασίας, από την Αναπτυξιακή Εταιρεία του Δήμου, με στόχο την ενεργό επανένταξη των αστεγών που επιθυμούν και έχουν τη δυνατότητα να ενταχθούν στην αγορά εργασίας

Η Λέσχη θα παρέχει υπηρεσίες όπως:

- επαγγελματικό προσανατολισμό και συμβουλευτική στις τεχνικές εξεύρεσης εργασίας
- υποστήριξη στην αναζήτηση εργασίας και στήριξη στη διάρκεια της απασχόλησης
- ενέργειες προώθησης στην απασχόληση
- υπηρεσίας υποδοχής και ενημέρωσης των αστεγών

- κέντρο διημέρευσης και δημιουργικής απασχόλησης
  - την κατάρτιση ομάδας αστεγών με στόχο την άμεση απασχόλησή τους στις εξυπηρετήσεις του Δήμου και συγκεκριμένα:
    - μιας ομάδας 8 ατόμων που θα απασχοληθεί στην Παρασκευή και προσφορά φαγητού στο Σαράφειο
    - μιας ομάδας 5 ατόμων που θα απασχοληθούν στη Λέσχη Εργασίας ως προσωπικό υποδοχής και ενημέρωσης
  - την έκδοση περιοδικού εντύπου απλής μορφής που θα έχει τη λειτουργία "εφημερίδας" και θα απευθύνεται στους άστεγους και σε όσους ενδιαφέρονται για τα ζητήματά τους. Το έντυπο θα συντάσσεται από την ομάδα των καταρτιζομένων αστεγών που θα απασχοληθούν στη Λέσχη Εργασίας
  - την γενικότερη ενημέρωση του κοινού και την διάδοση των αποτελεσμάτων του Προγράμματος Δράσης
- Το σκεπτικό γύρω από το οποίο κινείται το προτεινόμενο πρόγραμμα είναι:
- # να δώσει τη δυνατότητα ολοκληρωμένης παρέμβασης μέσα από πιλοτικές δράσεις ώστε να πάψει πλέον το πρόβλημα να αντιμετωπίζεται με τυχαίες και αποσπασματικές αντιδράσεις
  - # να δώσει τη δυνατότητα να αναπτυχθούν κομβικές υπηρεσίες, απαραίτητες για την αντιμετώπιση των βασικών αναγκών των αστεγών
  - # να δώσει την ευκαιρία να διερευνηθούν οι δυνατότητες για την περαιτέρω δράση που χρειάζεται να αναπτυχθεί
  - # να δώσει τη δυνατότητα στους ίδιους τους άστεγους να επανενταχθούν στην κοινωνία, αρχικά μέσα από ένα προστατευμένο περιβάλλον (δουλεύοντας στις υπηρεσίες που θα στηθούν για την ε

ξυπηρέτηση των ίδιων) που θα τους παρέχει την ευκαιρία να επανακτήσουν τις χαμένες δεξιότητες

να προετοιμάσει τους άστεγους για ανάληψη εργασίας με όρους ελεύθερης αγοράς.

Το Πρόγραμμα Δράσης υλοποιείται από εταιρική σχέση στην οποία συμμετέχουν:

- Ο Δήμος της Αθήνας
- Η Αναπτυξιακή Εταιρεία του Δήμου Αθήνας
- Η Εταιρεία PRISMA
- Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης

ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Το πρόγραμμα στέγασης είναι τμήμα του γενικότερου προγράμματος του Δήμου Αθηναίων για την *“παρέμβαση στο πρόβλημα των αστέγων”* της πόλης της Αθήνας. Υπάγεται στις αρμοδιότητες του Γραφείου Αστέγων της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας.

Τη λειτουργία του αναλαμβάνει το Γραφείο Αστέγων αποκλειστικά από Επιτροπή που αποτελείται από τους:

1. Αντιδήμαρχο
2. Το/ην Διευθυντή της Δ/σης Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας
3. Την υπεύθυνη Κοινωνική Λειτουργό του Γραφείου Αστέγων.

Η επιτροπή εγκρίνει την εισαγωγή ή την απομάκρυνση των φιλοξενουμένων, εισηγείται τροποποιήσεις του παρόντος κανονισμού κατόπιν εισήγησης Κοινωνικού Λειτουργού.

Οι υπηρεσίες που παρέχονται στο πρόγραμμα στέγασης είναι δωρεάν και ίδιες ανεξαιρέτως για όλα τα άτομα. Η διάρκεια παραμονής αρχί-

ζει από ένα μήνα μέχρι 6,έτσι ώστε να αποφευχθεί η μονιμότητα της παραμονής και η ασυλοποίηση των ατόμων,η οποία αντίκειται στους σκοπούς του προγράμματος.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Για να γίνει η εισαγωγή του φιλοξενούμενου απαιτείται:

- 1.Αίτηση τού ενδιαφερομένου
- 2.Να έχει κάρτα μέλους Αστέγων
- 3.Να είναι αυτοεξυπηρετούμενος
- 4.Να έχει ιατρική γνωμάτευση από Δημόσιο νοσοκομείο ή τα Δημοτικά Ιατρεία ότι δεν πάσχει από χρόνια ανίατη πάθηση,μεταδοτικό και ψυχικό νόσημα
- 5.Να μην έχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε κατοικία ιδιόκτητη ή ενοικιαζόμενη
- 6.Να μην έχει εισοδήματα ανάλογα με τον αριθμό των μελών της οικογένειάς του και την κατάσταση της υγείας του ίδιου και των μελών τέτοια που να του επιτρέπουν να ζήσει ο ίδιος και η οικογένειά του
- 7.Κοινωνικό ιστορικό από Κοινωνικό Λειτουργό του Γραφείου Αστέγων
- 8.Ειδικές περιπτώσεις από τον Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών του Δήμου
- 9.Να ενημερώσει ότι πληροφόρηθηκε,συμφωνεί και αποδέχεται τον παρόντα κανονισμό και θα συμμορφώνεται με τις υποδείξεις της υπηρεσίας.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ

“ΑΡΤΟΣ - ΔΡΑΣΗ”

Η ιδέα του Σωματείου ξεκίνησε απλά και αθόρυβα. Γεννήθηκε από μια άτυπη “ομάδα πρωτοβουλίας πολιτών” που το 1997 έλαβε τη μορφή της αστικής, μη κερδοσκοπικής εταιρείας, μη κυβερνητικού οργανισμού.

Στο Σωματείο υπηρετούν την ιδέα της Φιλανθρωπίας Εθελοντικά, χωρίς ερασιτεχνισμούς, συνεργάζονται με κάθε κυβερνητικό φορέα ή μη κυβερνητική οργάνωση που έχει στόχο την εξάλειψη ή απάλυνση του πόνου, της βίας, της δυστυχίας, της αμάθειας και της αδυναμίας.

Η οργάνωση του ‘Αρτος-Δράση έχει γίνει στα πρότυπα οργάνωσης μιας Ιδιωτικής Εταιρείας (Σωματείο).

Υπάρχει η Ομάδα Διοίκησης με επικεφαλής το Διοικητικό Συμβούλιο, οι Ομάδες Επιχειρήσεων με Επικεφαλής τους Υπεύθυνους Δράσης και η Ομάδα Ελέγχου Διαχείρισης Πόρων.

Ο “ΑΡΤΟΣ-ΔΡΑΣΗ” γεννήθηκε από τη συνένωση των δυνάμεων μερικών ανθρώπων, στην πλειοψηφία τους Στελεχών Επιχειρήσεων (Μηχανικοί, Επιχειρηματίες, Διευθυντές Δημοσίων Σχέσεων, Εμπορικοί Διευθυντές, Γιατροί, Ψυχολόγοι), που αισθάνθηκαν ότι παρέχοντας τα οργανωτικά τους ταλέντα και σε άλλους σκοπούς εκτός εκείνων που αφορούν οικονομικούς σκοπούς, θα βοηθούσαν στη βελτίωση της ζωής συνανθρώπων μας χρησιμοποιώντας λίγα μέσα και επιτυγχάνοντας αξιόλογα αποτελέσματα.

Οι στόχοι τους έχουν επικεντρωθεί σήμερα:

1. Στον τομέα Σίτισης, με την αναζήτηση, συγκέντρωση και διανομή σε κέντρα εξυπηρέτησης απόρων, των μεγάλων περισσευμάτων καθα-

ρών και ποιοτικά αποδεκτών τροφών.

Η Σίτιση αποσκοπεί στη συγκέντρωση τροφίμων, άρτου και αρτοσκευασμάτων καθώς και μαγειρευμένης τροφής και προώθησής της σε Ιδρύματα που φροντίζουν τους *''φτωχότερους των φτωχών''*, όπως:

- Ιερούς Ναούς που σιτίζουν απόρους
- Δήμο Αθηναίων (Σαράφειο Κολυμβητήριο)
- Ιδρύματα Μεριμνης Ανηλίκων
- Τάγμα Μητέρας Τερέζας
- Ίδρυμα *''Κάριτας Ελλάς''*
- Φίλοι των Αστέγων
- Κούρδους της πλατείας Κουμουνδούρου.

2. Στην Ανθρώπινη Υποστήριξη των άτυχων συνανθρώπων μας που βρέθηκαν στο περιθώριο της αποστεγνωμένης από ανθρωπιά κοινωνίας μας. Η ανθρώπινη υποστήριξη αποβλέπει στην αποτελεσματική πρόληψη, συμπαράσταση και ανακούφιση κάθε ανθρώπου δοκιμαζόμενου από τον πόνο, την πείνα, την αρρώστεια, το φόβο, τη δυστυχία, την αμάθεια και την αδικία.

Ο *''Άρτος-Δράση''* πρόκειται σύντομα να κυκλοφορήσει ένα Περιοδικό Φιλανθρωπίας καθώς επίσης και έναν Οδηγό-Κατάλογο των Εθελοντικών Οργανώσεων της Ελλάδας (σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν 1.500-2.000 Εθελοντικά Σωματεία (Οργανώσεις που αφορούν είτε ανθρώπινη συμπαράσταση, είτε πολιτιστικούς σκοπούς, είτε προστασία περιβάλλοντος, είτε θρησκευτικούς σκοπούς. Από αυτά μόνο 200-300 έχουν ενεργό δράση).

Είναι επίσης έτοιμοι, σε συνεργασία με άλλο γνωστό Σωματείο, να

δημιουργήσουν το πρώτο κέντρο Διανυκτερεύσεως Αστέγων για 200-300 Αστέγους στο κέντρο της Αθήνας.

“ ΦΙΛΟΙ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ”

Είναι ένα σωματείο μη κερδοσκοπικό και σκοπός του είναι η ανάδειξη του κοινωνικού προβλήματος των αστέγων και η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης πάνω σ’ αυτό το θέμα.

Το σωματείο ιδρύθηκε επίσημα το 1995, έχει όμως προσφέρει στο χώρο των αστέγων εθελοντικές υπηρεσίες από το 1992.

Οι εθελοντικές αυτές υπηρεσίες προσφέρονται από 40 περίπου εθελοντές και είναι οι ακόλουθες:

- 1.Μια φορά την εβδομάδα οργανώνουν συσσίτιο στο Πεδίο του Άρεως.Το συσσίτιο ετοιμάζεται σε σπίτια εθελοντών και διανέμεται ύστερα στον παραπάνω χώρο.Κάθε βδομάδα σιτίζονται περίπου 100 άτομα.
- 2.Συλλέγουν ενδύματα, υποδήματα, κουβέρτες και υπνόσακκους από ιδιώτες και τα μοιράζουν σε άτομα που έχουν ανάγκη.
- 3.Φροντίζουν για την περίθαλψη ατόμων που χρήζουν νοσηλείας ή ιατρικής φροντίδας.
- 4.Προβαίνουν στις απαραίτητες ενέργειες για την είσοδό τους σε ιδρύματα ή γηροκομεία, τους στηρίζουν ψυχολογικά σε ώρες κρίσης και οικονομικά για τυχόν μικρά τους έξοδα.
- 5.Αναζητούν θέσεις εργασίας για όσους έχουν τη δυνατότητα να εργαστούν.
- 6.Καλύπτουν έξοδα διανυκτέρευσης σε ξενοδοχεία για όσους έχουν άμεση ανάγκη ύπνου και καθαριότητας.
- 7.Προσφέρουν μικρά δώρα στις ονομαστικές τους εορτές καθώς και

στις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα.

Για όλους αυτούς τους λόγους έχουν ζητήσει από το Δήμο Αθηναίων να τους παραχωρηθεί ένας χώρος ο οποίος θα στεγάσει τις παρακάτω δραστηριότητες:

1. Μαγειρείο
2. Πλυντήρια
3. Λουτρά
4. Βεστιάριο
5. Εστιατόριο
6. Εργαστήριο Χειροτεχνίας
7. Ξενώνα.

Όλα τα έξοδα του σωματείου καλύπτονται από τα μέλη του, εκτός μόνο από τη σύλλεξη ειδών ρουχισμού, συνεργάζονται επίσης, με άλλους μη κυβερνητικούς φορείς.

Ένας αριθμός αστεγών που σιτίζονται από το σωματείο έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα του Δ.Αθηναίων, ενώ κάποιοι άλλοι αποχώρησαν θεωρώντας τους όρους λειτουργίας του πολύ περιοριστικούς.

C A R I T A S

Caritas, είναι λατινική λέξη και σημαίνει φιλανθρωπία, αγάπη προς τον πλησίον.

Η CARITAS Ελλάς, που ξεκίνησε το 1983, είναι μέλος της CARITAS Ευρώπης με έδρα τις Βρυξέλλες και ένα από τα 196 κράτη-μέλη που απαρτίζουν τη Διεθνή CARITAS με έδρα το Βατικανό. Βάση της όλης πυραμίδας είναι η ενοριακή CARITAS στην Αθήνα υπάρχουν 12 τέτοιες.

Η CARITAS που ξεκίνησε το 1880 από τη γερμανία, επεκτάθηκε στην Ολλανδία και στη συνέχεια και στις άλλες χώρες, αποτελεί έκφραση της οργανωμένης φιλανθρωπίας της Καθολικής Εκκλησίας.

Οι κεντρικές της αξίες είναι: η προτιμητέα εκλογή για τους φτωχούς, η υποστήριξη της αξιοπρέπειας της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα στο πνεύμα της κατανόησης και της αμοιβαίας αγάπης, η αλληλεγγύη και η κοινωνική δικαιοσύνη.

Ασχολείται με πρόσφυγες από Ζαϊρ-Κουρδιστάν-Γεωργία κ.α., καθώς και με οιονδήποτε άλλον ζητάει τη βοήθειά της ανεξάρτητα από φύλο, φυλή ή θρήσκευμα.

Η CARITAS παρέχει φαγητό 3 φορές την εβδομάδα με την προοπτική να γίνουν 5. Μια φορά το μήνα δίνεται σε όλους μια σακούλα με ξηρά τροφή. Ο μέσος όρος των ατόμων που σιτίζονται στο εστιατόριο είναι 300.

Ιατρική περίθαλψη τους παρέχεται σε συνεργασία με τους ΓΙΑΤΡΟΥΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Τα παιδιά κάνουν εξετάσεις ανά 15 ημέρες στο Ν.Παίδων " Αγλαΐα Κυριακού" ενώ κάθε καλοκαίρι κάνουν τις διακοπές τους στη Σύρο, στην εκεί τοπική CARITAS.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις δίνουν φάρμακα μέσω χρημάτων και καλύπτουν το ενοίκιο και άλλους λογαριασμούς.Ρουχισμός παρέχεται κάθε μέρα ανάλογα με την εθνικότητα.Επίσης, μαθήματα Ελληνικών και Αγγλικών γίνονται γι' αυτούς και τα παιδιά τους σε καθημερινή βάση.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ CARITAS ΕΛΛΑΣ

Υπό την εποπτεία και συνεργασία της Κοινωνικής Υπηρεσίας τα προγράμματα που λειτουργούν υπέρ των μεταναστών και προσφύγων είναι πιο συγκεκριμένα τα εξής:

1. Συμβουλευτική και υποστηρικτική βοήθεια
σε περιστατικά κυρίως νεοαφιχθέντων στην Ελλάδα προκειμένου να βοηθηθούν να αντιμετωπίσουν το πολιτισμικό σοκ και να προσαρμοστούν αποτελεσματικότερα στη δική μας κοινωνία.
2. Διανομή φαγητού και πρόγραμμα ζεστού φαγητού
3. Διανομή ρουχισμού
4. Παράδοση οικιακού εξοπλισμού
5. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα
που συμβάλλει στη διαδικασία κοινωνικοποίησής τους.Εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας για την προσαρμογή τους στην Ελλάδα και εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας απαραίτητο εφόδιο για την μελλοντική μετανάστευσή τους.
6. Ψυχαγωγικές δραστηριότητες
7. Ιατροφαρμακευτική κάλυψη
περιστατικά με προβλήματα υγείας παραπέμπονται σε δημόσια νοσοκομεία μετά από συνενόηση των κοινωνικών υπηρεσιών. Άριστη συνεργασία υπάρχει με τις υπηρεσίες του Πολυϊατρείου

“ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ” και του Ιατρικού Κέντρου Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων.

8. Συμμετοχή για πληρωμή λογαριασμών ΔΕΗ και ΕΥΔΑΠ

9. Συνεργασία με τον Εθνικό Οργανισμό Πρόνοιας

Συζητείται, με την Κ.Υ. του Κέντρου Φροντίδας Οικογένειας (ΚΕ.ΦΟ) Περιστερίου, η έναρξη προγραμμάτων εκμάθησης κοπτικής - ραπτικής, δακτυλογραφίας, εκμάθησης ελληνικής γλώσσας και ημερήσιας απασχόλησης παιδιών για περιστατικά μεταναστών. Παρόμοιες δραστηριότητες θα συζητηθούν με τις Κ.Υ. των ΚΕ.ΦΟ Αγ.Σώστη, Καρέα, Περάματος.

10. Εποπτεία Σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας

Η Κοινωνική Υπηρεσία λειτουργεί σαν κέντρο πρακτικής άσκησης για σπουδαστές Κοινωνικούς Λειτουργούς στα πλαίσια του προγράμματος Erasmus. Οι πρώτοι δύο σπουδαστές είναι από τη Φιλανδία.

Η CARITAS συνεργάζεται στενά με την οργάνωση Αδελφή Τερέζα η οποία λειτουργεί δύο ξενώνες προσφύγων προσφέροντας στέγη και υποστήριξη σε γυναίκες-πρόσφυγες και τα παιδιά τους, κυρίως σ' αυτούς αλλά όχι μόνο.

Το 1982 η Σύνοδος της Καθολικής Ιεραρχίας καθιέρωσε στην Ελλάδα την ΗΜΕΡΑ ΚΑΡΙΤΑΣ που εορτάζεται πάντα τη δεύτερη Κυριακή της Σαρακοστής.

Η ΗΜΕΡΑ ΚΑΡΙΤΑΣ είναι η ημέρα Των πεινασμένων Των αστέγων Των ορφανών Των άγαμων μητέρων Των φτωχών Των περιθωριακών Των ηλικιωμένων Των αρρώστων Των αδυνάτων και Των περιφρονημένων.

Η υλοποίηση των προγραμμάτων της CARITAS ΕΛΛΑΣ γίνεται χάρη στη συνεργασία των εθελοντών της που πλαισιώνουν τις δραστηριότητες της οργάνωσης και χωρίς αυτούς δε θα μπορούσε να λειτουργήσει κανένα από τα προγράμματα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Χ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση είναι η διερεύνηση του κοινωνικού προβλήματος των αστέγων της Ελλάδας και ειδικότερα της πόλης των Αθηνών.

Συγκεκριμένα μας ενδιαφέρουν οι εξής παράμετροι:

- Ύπαρξη ή όχι προβλήματος αστέγων
- Χρονική εμφάνιση του φαινομένου, αίτια και έκτασή του
- Ποια η κοινωνική πολιτική και ποιοί ασχολούνται με το θέμα
- Τι είδους προγράμματα εφαρμόζουν οι υπηρεσίες για αστέγους
- Τι διαστάσεις θα προσλάβει το φαινόμενο στο μέλλον.

2.ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ

α.Δείγμα

Το δείγμα αποτελείται από έξι (6) επαγγελματίες που έχουν εργαστεί πάνω σε θέματα αστέγων την δεκαετία του '90 και κυρίως από το 1995 και μετά.

Το σκεπτικό για την επιλογή του δείγματος ήταν ότι δεν θα έπρεπε οι άνθρωποι αυτοί να είναι απαραίτητα επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί αλλά να είναι, ωστόσο, οι κύριοι εκπρόσωποι των οργανώσεών τους ή και ακόμα καλύτερα από τα ιδρυτικά τους μέλη. Και αυτό για να έχουμε πιο σφαιρικές και εμπειριστατωμένες απόψεις.

β. Κατάρτιση πλαισίου

Αξιοποιώντας τις διαθέσιμες πηγές πληροφόρησης (Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Εκθέσεις Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου, Οργανώσεις) προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε αυτούς που ασχολούνται με το θέμα των αστέγων.

Ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία και μετά από προσωπικές επαφές καταλήξαμε σε έξι (6) οργανώσεις. Το δείγμα αποτέλεσαν έξι (6) ειδικοί,από τους οποίους οι 3 είναι Κοινωνικοί Λειτουργοί, 1 ψυχολόγος, 1 νοσηλεύτρια και 1 επιχειρηματίας.

γ. Απόφαση για τη φύση και τον τρόπο συλλογής πληροφοριών.

Το είδος των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν, βασίσθηκε στους σκοπούς της έρευνας που είχαν διατυπωθεί.

Η συνέντευξη γινόταν κατόπιν ραντεβού που κλείναμε μαζί τους τηλεφωνικά. Ο τόπος που πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις ήταν, σε όλες τις περιπτώσεις το γραφείο τους.

Σαν εργαλείο για τον τρόπο συλλογής πληροφοριών, επιλέχθηκε η συνέντευξη (δομημένη) γιατί μ' αυτόν τον τρόπο η επικοινωνία είναι άμεση, οι απαντήσεις δίνονται αυθόρμητα, υπάρχει η δυνατότητα να διευκρινιστούν σημεία που μπορούμε πάντα να έχουμε προσωπική γνώμη για το τι ειπώθηκε και με ποιο τρόπο και για το τι αποσιωπήθηκε.

Με τις ημικατευθυνόμενες ερωτήσεις που επιλέχθηκαν, επιδιώξαμε να λάβουμε συγκεκριμένες πληροφορίες, σχετικά με τις παραμέτρους που τέθηκαν, χωρίς να αποκλείσουμε τη δυνατότητα για εκτενέστερη ανάπτυξη των συγκεκριμένων θεμάτων.

γ. Δυσκολίες - Προβλήματα

Η μόνη δυσκολία που μπορούμε να πούμε ότι συναντήσαμε ήταν στο να βρεθεί τελικά μια άκρη για το ποιοί ασχολούνται με αστέγους. Κι αυτό γιατί, αρχικά, φαινόταν να υπάρχει μόνο μια οργάνωση γι' αυτούς, η οποία ήταν και η μόνη που μας καθυστέρησε στο κλείσιμο ραντεβού και μας δυσκόλεψε κάπως.

Με όλες τις οργανώσεις επιδιώξαμε και δεύτερη συνάντηση, με μικρή χρονική απόσταση μεταξύ τους, για την περίπτωση που θα είχαν προκύψει νέα δεδομένα αλλά, επίσης, και με δική μας ή και δική τους παράκληση.

3. ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

- Πιστεύετε ότι τίθεται, όντως, πρόβλημα αστέγων στην Ελλάδα;
- Ποια χρονική στιγμή έκαναν την εμφάνισή τους. Για ποιους λόγους βρέθηκαν άστεγοι και ποια είναι η έκταση του φαινομένου τώρα;
- Υπάρχει πολιτική πάνω στο ζήτημα των αστέγων και ποιόι φορείς/οργανώσεις ασχολούνται μ' αυτούς;
- Τί προγράμματα/υπηρεσίες παρέχουν αυτές οι οργανώσεις;
- Είναι αποτελεσματική η μέχρι τώρα δράση και τί προβλέπεται μελλοντικά;

4. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

- **ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΣΤΕΓΩΝ;**

Πράγματι, είμαστε αναγκασμένοι πια να παραδεχτούμε ότι και στην Ελλάδα αντιμετωπίζουμε πρόβλημα με τους άστεγους.

Στην Αθήνα, την πόλη με το μισό περίπου πληθυσμό της χώρας, το φαινόμενο γίνεται αντιληπτό καθημερινά.

Όμως, η σοβαρότητα ή όχι της κατάστασης δεν εκτιμάται το ίδιο απ' όλους. Ο λόγος πηγάζει, θα λέγαμε, από τη σχέση του κάθε φορέα με το πρόβλημα. Οι οργανώσεις, για παράδειγμα, που δημιουργήθηκαν απ' αυτήν ακριβώς την ύπαρξη των αστέγων αναφέρουν ότι το πρόβλημα είναι ήδη έντονο.

Η κρατική πλευρά είναι αυτή που, κυρίως, δείχνει να μην ανησυχεί.

- **ΕΜΦΑΝΙΣΗ - ΑΙΤΙΑ - ΕΚΤΑΣΗ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ;**

Για τους πιο "παρατηρητικούς" οι άστεγοι έρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους μεμονωμένα στις αρχές της δεκαετίας, ενώ, κατά ομάδες εμφανίζονται από το 1995 και μετά.

Οι παράγοντες που όλοι αναφέρουν ότι τους οδήγησαν σ' αυτή την θέση είναι η ανεργία, οι καταχρήσεις σε ναρκωτικά και φάρμακα, η ρήξη με την οικογένεια και η έλλειψη υποστήριξης απ' αυτήν. Επιμέρους λόγοι προκύπτουν ανάλογα με τον πληθυσμό που εξυπηρετεί κάθε οργάνωση αλλά και από το ενδιαφέρον κάθε φορέα να φτάσει στη ρίζα του προβλήματος. Οι πιο "ψαγμένοι" αν μας επιτραπεί η έκφραση, πιστεύουν, για παράδειγμα, ότι το

πρόβλημα ξενικά από την έλλειψη πολιτικής για τα άτομα που έχουν περιέλθει σε μειονεκτική θέση.

Η μεγάλη διάσταση απόψεων εντοπίζεται στον αριθμό που αποτελεί τον πληθυσμό των αστέγων. Ο οποίος αριθμός ξεκινά από 360-400 άτομα και φτάνει τα 15.000 άτομα. Αυτή η διαφορετική εκτίμηση δικαιολογείται από το γεγονός ότι δεν υπάρχει μια επίσημη και έγκυρη αριθμητική καταμέτρηση με αποτέλεσμα κάθε οργάνωση να καταλήγει σε συμπεράσματα αναφορικά με τα άτομα που εξυπηρετεί. Δεν δικαιολογείται, όμως, ο εφησυχασμός και η αδυναμία εκτίμησης της πραγματικής κατάστασης. Το κράτος και κάποιες οργανώσεις βασιζόμενες στο γεγονός ότι ο αριθμός αστέγων στην Ελλάδα, σε αναλογία με την Ευρώπη, είναι πολύ χαμηλός, θεωρούν ότι δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας, άρα δεν είναι και απαραίτητο να ληφθούν επιπλέον μέτρα.

Κατά την επαφή μας με οργανώσεις ήταν πραγματικά πολύ παράδοξο αυτό το συναίσθημα. Από τη μια, δηλαδή, είναι οι οργανώσεις που κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου, που πιέζουν για δράση και βιάζονται να προλάβουν τα χειρότερα και από την άλλη είναι η κρατική αναληψία, δημόσιες ή όχι υπηρεσίες που απαντούν ότι οι άστεγοι μπορούν να εξυπηρετηθούν από τα προγράμματα και τις παροχές άλλων κοινωνικών ομάδων. Είναι σαν να μιλάμε για δύο διαφορετικά θέματα ή για δύο χώρες.

• ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΣΤΕΓΟΥΣ;

Ασφαλώς και δεν υπάρχει κρατική πολιτική για άστεγους. Η αντίληψη ότι το πρόβλημα είναι θέμα υποστέγασης και όχι κλασιμό ζήτημα αστέγων, ότι ο θεσμός της οικογένειας είναι ακόμη ισχυρός,

ότι υπάρχουν πολλά προγράμματα κοινωνικής προστασίας, και ότι η Εκκλησία και η ιδιωτική πρωτοβουλία με τις φιλανθρωπίες, συντελούν στο να μη μείνει κάποιος άστεγος οδηγούν σε εσφαλμένη εκτίμηση της πραγματικότητας και στην απουσία εκπόνησης σχεδίου δράσης.

Από τις οργανώσεις που υπάρχουν για αστέγους, μόνο οι δύο (Γραφείο Αστέγων Δ.Αθηναίων - Φίλοι των Αστέγων) δημιουργήθηκαν αποκλειστικά γι' αυτούς. Οι άλλες ασχολούνται και με αστέγους αφού η έλλειψη στέγης μπορεί να είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού πολλών προβλημάτων μαζί αλλά και συγκεκριμένων συνθηκών.

• ΤΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΕΧΟΥΝ ΟΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ;

Τα προγράμματα των οργανώσεων παρέχουν: ψυχο-κοινωνική υποστήριξη, συμβουλευτική βοήθεια για να ξεπεράσουν αυτή την κατάσταση στην οποία βρίσκονται, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ανάλογα με την οργάνωση δίνεται η δυνατότητα για προσωρινή στέγαση σε ξενώνα, φαγητό, ιματισμό και υγιεινή, μικρή χρηματική βοήθεια σε κάποιες περιπτώσεις. Οι περισσότερες οργανώσεις στοχεύουν να τους προωθήσουν σε μόνιμη κατοικία κι αυτό μέσα από την εξεύρεση εργασίας. Οι περισσότερες οργανώσεις συνεργάζονται σε συχνή βάση μεταξύ τους ή και με άλλους φορείς που μπορούν να προσφέρουν βοήθεια.

Ωστόσο, το να βρεθεί μια μόνιμη λύση δεν είναι εύκολα εφικτό γι' αυτό και οι άστεγοι " ανακυκλώνονται " ανάμεσα στις οργανώσεις κι αυτές με τη σειρά τους εξυπηρετούν τους ίδιους ανθρώπους για αρκετό διάστημα.

- **ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ - ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ;**

Είναι τέτοια η μορφή του προβλήματος ώστε τα αποτελέσματα να μην μπορούν να είναι άμεσα ορατά. Πρόκειται περισσότερο για ανακούφιση από το πρόβλημα που βιώνεται παρά για οριστική αντιμετώπισή του. Γι' αυτό χρειάζεται χρόνος, λήψη σοβαρών μέτρων, ολοκληρωμένη παρέμβαση, συνεργασία μεταξύ φορέων, υλικοτεχνική υποδομή και προσωπικό ευαισθητοποιημένο και έμπειρο για ν' ασχοληθεί μ' αυτά τα άτομα.

Όλες οι προβλέψεις για το ζήτημα των αστέγων οδηγούν στο ότι αυτό μελλοντικά θα πάρει μεγάλες διαστάσεις, παγκοσμίως, γι' αυτό και όσοι ασχολούνται συνειδητά με τους αστέγους κάνουν λόγο για εγρήγορση στη δράση αντιμετώπισής του.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Χ Ι

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στις χώρες της Ε. Ένωσης τα φαινόμενα της φτώχειας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης έχουν λάβει εκρηκτικές διαστάσεις. Ευρύτατα στρώματα του πληθυσμού ωθούνται διαρκώς *“κάτω από τη γραμμή της φτώχειας”*.

Το σύγχρονο πρόβλημα των αστέγων έχει καταστεί τόσο οφθαλμοφανές ώστε η *“εικόνα των αστέγων”* να αποτελεί το σήμα κατατεθέν των μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων.

Οι άνθρωποι που κοιμούνται μέσα σε κουτιά στους δρόμους είναι η ορατή μόνο πλευρά του προβλήματος κι αυτό διότι, όπως υποστηρίζει η FEANTSA, άστεγοι δεν θεωρούνται μόνο όσοι δεν έχουν κάποιο κεραμίδι πάνω από το κεφάλι τους αλλά και όσοι δεν έχουν καμία πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες και ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες διαβίωσης.

Το προφίλ, λοιπόν, των λεγόμενων αστέγων έχει αλλάξει σημαντικά. Για να γίνει κάποιος άστεγος σήμερα πρέπει να συνυπάρχουν παραπάνω από ένα προβλήματα. Οι άστεγοι, δηλαδή, δεν προέρχονται, σήμερα πλέον, από μια κοινωνική κατηγορία ή πολιτιστική ομάδα. Είναι μάλλον μια σύνθεση από άτομα και οικογένειες με μόνο κοινό σημείο την έλλειψη οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αγαθών.

ΟΙ ΑΣΤΕΓΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η αύξηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, η έλλειψη φτηνής στέγης, η κρίση στο θεσμό της οικογένειας, η εξάπλωση της

χρήσης ναρκωτικών ουσιών και η γενικότερη χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής επέβαλαν με κάποια καθυστέρηση την εξοικείωση των Ελλήνων με την εικόνα των ανθρώπων που ζουν και κοιμούνται στο δρόμο. Το φαινόμενο επιδεινώθηκε με την εισροή εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών και προσφύγων. Παρά την ευαισθητοποίηση του κόσμου και ορισμένων αρμοδίων, ο τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου παραμένει ανεπαρκής και αποσπασματικός.

Ο ακριβής ορισμός της λέξης "άστεγος" στην Ελλάδα παραμένει προβληματικός. Η ιθαγένεια κυρίως των ατόμων που χαρακτηρίζονται ως άστεγοι περιπλέκει ακόμα περισσότερο το όποιο εγχείρημα ορισμού.

Ο συνδυασμός πολλών προβλημάτων παράλληλα, έσπρωξε ομάδες από τα όρια της οικονομικής εξαθλίωσης που βρίσκονταν ήδη, στην απόλυτη φτώχεια. Στο δρόμο. Στην Ελλάδα δεν εφαρμόζεται ο θεσμός της "κοινωνικής κατοικίας", δηλαδή, ένα κρατικό επίδομα που να καλύπτει είτε ένα βασικό ενοίκιο είτε κάποια μορφή στέγασης για ανθρώπους χωρίς δουλειά ή με πολύ χαμηλά εισοδήματα, όπως στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Η πιο τυπική εικόνα αστέγου που αναγνωρίζεται από τους περισσότερους είναι ενός ανθρώπου που δεν έχει κανένα περιουσιακό στοιχείο, την ημέρα περιπλανιέται και το βράδυ κοιμάται σε παγκάκια, κατώφλια και πεζοδρόμια.

Τα πράγματα όμως είναι στην πραγματικότητα πιο περίπλοκα.

Δεν έχει μέχρι στιγμής πραγματοποιηθεί μια ολοκληρωμένη και σοβαρή καταγραφή των κοινωνικών χαρακτηριστικών αυτής της ομάδας, καθώς και έρευνες βάσει των οποίων θα είχαμε μια ρεαλιστική και επιστημονικά τεκμηριωμένη εικόνα των αστέγων

στην Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν στοιχεία τα οποία μας επιτρέπουν να πλησιάσουμε το αντικείμενο αυτό.

Στην Αθήνα, όπως άλλωστε και σε κάθε άλλη ευρωπαϊκή πρωτεύουσα, το φαινόμενο των αστέγων είναι ιδιαίτερα οξύ.

Σύμφωνα με στοιχεία έρευνας που έγινε για το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την Έλλειψη Στέγης, σε ολόκληρη την Ελλάδα οι άστεγοι φθάνουν τους 15.000. Εκτός αυτών υπάρχουν περίπου 100.000 οικονομικοί πρόσφυγες που δεν χαρακτηρίζονται επίσημα άστεγοι. Από τον συνολικό αριθμό των 15.000 Ελλήνων αστέγων, οι περισσότεροι ζουν στην Αθήνα, αλλά μόνο 2.500 βρίσκουν κατάλυμα, έστω και προσωρινό, σε διάφορους ξενώνες και ιδρύματα. Ο Δήμος Αθηναίων έχει εγγράψει περίπου 350 άστεγους, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι ο αριθμός παραμένει σταθερός. Από αυτούς κάποιοι φιλοξενούνται προσωρινά σε ξενώνες, αλλά οι λίστες αναμονής μεγαλώνουν συνεχώς.

Άτομα με ψυχολογικά προβλήματα, μεταδοτικές ή ανίατες αρρώστειες, τοξικομανείς ή αλκοολικοί και αποφυλακισμένοι απλώς αποκλείονται από αυτές τις λίστες χωρίς να υπάρχει πραγματική μέριμνα για τις ανάγκες τους. Και όλοι ζητούν δύο πράγματα: δουλειά και στέγη. Κάποιοι έχουν στέγη, έστω και σαν φιλοξενούμενοι, κάποιοι όχι. Κάποιοι περιμένουν το καλοκαίρι για κάποιο μεροκάματο, άλλοι έχουν παραιτηθεί εντελώς.

Οι χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, οι μη ευνοούμενες, είναι και οι πιο ευάλωτες στο να βρεθούν στο δρόμο. Θα συνεχίσουν να βρίσκονται στην κορυφή των στατιστικών μετρήσεων για το πρόβλημα των αστέγων και η ανεργία θα συνεχίσει αν τις κτυπά όλο και πιο σκληρά.

Οι προβλέψεις για αύξηση των αστέγων στο άμεσο μέλλον, εντός

και εκτός Αθηνών, μάλλον θα επαληθευτούν. Άλλωστε, οι γενικότερες οικονομικό-κοινωνικές συνθήκες, ευρωπαϊκές και διεθνείς, σ' αυτό το συμπέρασμα οδηγούν.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μια σειρά προτάσεων , από ιδιώτες, φορείς, οργανώσεις, για δράση προς αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων περιλαμβάνει τα εξής:

- Επίσημη αναγνώριση του προβλήματος. Η FEANTSA έχει κάνει έκκληση στις χώρες-μέλη της Ε. Ένωσης να *''αναγνωρίσουν επίσημα''* τη σοβαρότητα του προβλήματος των αστέγων. Η FEANTSA επιμένει ότι η Ε. Ένωση πρέπει να έρθει κοντά στις καθημερινές ανάγκες των πολιτών της.
- Επαναπροσδιορισμός της λέξης άστεγος έτσι ώστε να γίνει κατανοητό για ποιά κατηγορία πληθυσμού μιλάμε και να μην αποκλείονται έτσι άλλες μειονοτικές ομάδες. Αυτό θα οδηγήσει και στην σωστή κατεύθυνση λήψης μέτρων για την συνολική επίλυση του προβλήματος.
- Αναθεώρηση της κυβερνητική πολιτικής πάνω στο θέμα της στέγασης.
- Εφόσον η πρόσβαση στην κατοικία είναι προαπαιτούμενο για πρόσβαση σ' όλες τις βασικές κοινωνικές λειτουργίας και δικαιώματα, το δικαίωμα της κατοικίας πρέπει ν' αναγνωρισθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως τομέας γενικού ενδιαφέροντος, να προστατευθεί, να αξιολογηθεί και ν' αναπτυχθεί μέσω όλων των διαθέσιμων μέσων της Ε. Ένωσης και οπωσδήποτε σε κάθε πολιτικό επίπεδο.
- Απαιτείται πρόσβαση σε κανονική κατοικία και όχι σε ξενώνες στους οποίους κοιμούνται όλοι μαζί.

Χρειάζονται στεγαστικά προγράμματα που να στοχεύουν στη μόνιμη

στεγαστική αποκατάσταση ατόμων που δεν έχουν σταθερή εργασία και τα απαραίτητα ένσημα και που αντιμετωπίζουν το φάσμα του χρόνιου κοινωνικού αποκλεισμού.

- Ο σχεδιασμός μιας προληπτικής πολιτικής η οποία μέσα από μια ποικιλία μέτρων, τόσο παθητικών (π.χ. επιδόματα, κοινωνική κατοικία) όσο και ενεργητικών (κατάρτιση και επαγγελματικός προσανατολισμός, εύρεση εργασίας), θα επιδιώξει ν' αντιμετωπίσει τους παράγοντες εκείνους που οδηγούν στην απώλεια στέγης και στην οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση.
- Η δημιουργία ενός ενιαίου φορέα εθνικής εμβέλειας με ειδική αρμοδιότητα για την έλλειψη στέγης και την καταμέτρηση των αστέγων καθώς και τη συλλογή στοιχείων όπως χαρακτηριστικά, ανάγκες, προβλήματα κ.α.
- Για την κάλυψη των άμεσων στεγαστικών αναγκών, η επιδιόρθωση των αδειών ή/και παλαιών σπιτιών φαίνεται απαραίτητη, με την παροχή αναλόγων δανείων στους ιδιοκτήτες τους.

Εντοπισμός αναξιοποίητων δημοσίων και δημοτικών οικημάτων που μπορούν να διατεθούν για προγράμματα στέγασης. Τροποποίηση πολλών εγκαταλελειμμένων κτιρίων, αχρησιμοποίητων για μεγάλα διαστήματα θα μπορούσαν έτσι να χρησιμοποιηθούν ως μεταβατικές κατοικίες πέρα των 3 μηνών μέχρι να βρουν μόνιμη κατοικία, ίσως, και με την εργασία των ίδιων των αστέγων.

Επίσης, δημιουργία ενός αρχείου οικημάτων που θα μπορέσει να διευκολύνει τη μελέτη για προτάσεις αξιοποίησής τους. (Η ΑΡΣΙΣ έχει ήδη καταγράψει 60 περίπου τέτοια κτίρια στην περιφέ

ρεια πρωτευούσης).

- Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αστέγων προτείνονται η δημιουργία υπηρεσιών 24ωρης βάσης για την παροχή υπηρεσιών προς τους άστεγους, η εκπαίδευση του προσωπικού των δήμων σε θέματα σχετικά μ' αυτούς (νομοθεσία, επιδόματα) και η δημιουργία συμβουλευτικών σταθμών για τους άστεγους.

Πολλοί άστεγοι έχουν ελάχιστες ή και καθόλου πληροφορίες για τα δικαιώματά τους ή για υπηρεσίες στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν. Η έκδοση ενός πρακτικού οδηγού με πληροφορίες για τα δικαιώματα και τις υπηρεσίες που μπορούν να τους βοηθήσουν με επεξήγηση της λειτουργίας τους και με δωρεάν διανομή σ' όσους τον χρειάζονται , θα διευκόλυνε την πρόσβαση πολλών ατόμων στις υπάρχουσες υπηρεσίες και θα ενίσχυε την αποδοτικότητα των υπηρεσιών αυτών.

- Η δημιουργία ενός περιοδικού γι' άστεγους, το οποίο θα αναφέρεται μεν στα προβλήματά τους και στο τι μπορούν να κάνουν, αλλά, επί πλέον, θα είναι κι ένας τρόπος ενημέρωσης /πληροφόρησης της κοινής γνώμης.

Στην Αθήνα κυκλοφορούν ήδη από τον Σεπτέμβριο του 1998 τα "ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ", ενώ, παρόμοιο έντυπο βρίσκεται και στα σχέδια του Δ.Αθηναίων.

- Να υπάρξει, επί της ουσίας, συνεργασία / σύνδεση όλων των αρμοδίων υπηρεσιών για την πληρέστερη και σφαιρικότερη ενίσχυση των αστέγων στη διαδικασία κοινωνικής ένταξης.

Μια ιδέα που έρχεται με στοιχεία εφαρμογών από την Ευρώπη είναι αυτή της συγκρότησης εταιρικών σχημάτων στα οποία καλούνται να συμμετέχουν:

φορείς στέγασης

φορείς κοινωνικής πρόνοιας
φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης
κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης
εργατικά συνδικάτα
σύνδεσμοι εργοδοτών
οικοδομικές επιχειρήσεις και άλλοι ιδιώτες χορηγοί.

- Οργανωμένη πρόσκληση προς ιδιώτες που μπορεί ν' αποφέρει σημαντικά οφέλη σε προσφορά οικημάτων, χρημάτων ή ειδών απαραίτητων για ξενώνες αστέγων.
- Τέλος, να εκμεταλλευτούμε την εμπειρία των χωρών της Δ.Ευρώπης, ώστε ν' αποφύγουμε τα λάθη που έχουν γίνει. Να χρησιμοποιήσουμε τους πόρους που έχουμε και να τοποθετούμε το κατάλληλο πρόσωπο στην κατάλληλη θέση. Να παραμείνουμε σ'επαφή με τον πληθυσμό στον οποίο αναφερόμαστε, ν' αποκτήσουμε εμπειρίες. Να επαγρυπνούμε, να τους βοηθούμε, να προτείνουμε λύσεις.

Θα σταθούμε εδώ, σε δύο σημεία, σε δύο ακόμα προτάσεις που, κατά τη γνώμη μας, είναι πρωταρχικής σημασία.

- Πρώτον, θα πρέπει να δράσουμε για την αντιμετώπιση της κρίσης στο ζήτημα στέγης και αστέγων ΤΩΡΑ, πριν βρεθούμε αντιμέτωποι με τις επιπτώσεις της αδιαφορίας μας.
- Δεύτερον, κρίνουμε απαραίτητη τη δημιουργία ενός Κέντρου Άμεσης Υποδοχής Αστέγων (τουλάχιστον στέγαση και φαγητό) έτσι ώστε κανείς και για κανένα λόγο να μην κοιμάται στο δρόμο. Ταυτόχρονα, θ' αρχίζει η διαδικασία για την παράπεμψή τους - μέσα σε πολύ λίγες μέρες, ακόμα και ώρες - σ' άλλους ξενώνες ή υπηρεσίες ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες, τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες κάθε άστεγου.

Όσα προηγήθηκαν αφορούν μια σειρά μόνο προτάσεων - ανάμεσα σ' ένα πλήθος άλλων - που θα μπορούσαν να προσφέρουν λύση/βοήθεια στον άστεγο πληθυσμό.

Για την υλοποίηση αυτών των προτάσεων, πιστεύουμε, ότι απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο οραματισμός/το όραμα τόσο αυτών που προτείνουν όσο και αυτών που θα κληθούν να τις κάνουν πράξεις. Αν λείπει το όραμα/η ευαισθησία από τους ανθρώπους που θα δουλέψουν με αστέγους και οποιαδήποτε άλλη μειονοτική ομάδα, όσο ορθά διατυπωμένες κι αν είναι οι προτάσεις, θα μείνουν μόνο εκεί όπου γεννήθηκαν, στο μυαλό και τα χαρτιά κάποιων και δεν θα φτάσουν στο στόχο τους. Δεν αρκεί δηλαδή, να προτείνεις μια λύση θα πρέπει να μπορείς και να την κάνεις πράξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- Θωμόπουλος Γ.Ε.: *''Η ιστορία της Κοινωνικής Προστασίας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα ''*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1977
- Καλλινικάκη Θ.: *''Κοινωνική Εργασία: Εισαγωγή στη Θεωρία και την Πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας ''*, έκδ.Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1988
- Σταθόπουλος Π.: *''Κοινωνική Πρόνοια ''*, έκδ. ΕΛΛΗΝ, Αθήνα, 1995, 2^η έκδοση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Room G.: *''Ο ορισμός και η μέτρηση της φτώχειας''*, ΕΚΛΟΓΗ αρ.83/84, 1989-1990,σελ.188, 191
- Δρομολόγια, 1988, τ.1 και 2/1999, τ.7.
- Επιτροπή σύνδεσης Κοινωνικών Λειτουργών στην Ε.Ο.Κ.: *''Η φτώχεια στα πλούτη των εθνών''*, ΕΚΛΟΓΗ, αρ.83/84, 1989-1990,σελ.224,225,228,237.
- ΚΑΡΑΒΑΝ: *''Οι άστεγοι''*, Αυγ.-Σεπτ.1997, τ.2,σελ.7
- Κομπότη Δ.: *''Τα στεγαστικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στη Μ.Βρετανία στο κατώφλι του 2000''*, ΕΚΛΟΓΗ, 4/1995, τ.107,σελ.408.

- Μπαλούρδος Δ.: *“Χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα”*, ΕΚΛΟΓΗ, 2/1995, τ.105, σελ.85,86.
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ε.Ο.Κ.: *“Πρόταση για μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοουμένων ομάδων”*, ΕΚΛΟΓΗ, 1989-1990, αρ.83/84, σελ.212,213.
- Χρυσάκης Μ.: *“Φτώχεια και εκπαίδευση: Η φτωχογόνος δράση και ο φτωχογενής χαρακτήρας του χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου”*, ΕΚΛΟΓΗ, 1989-1990, αρ.83/84, σελ.254.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- Σαπουνάκης Α.: *“Ετήσια Έκθεση για την Έλλειψη Στέγης στην Ελλάδα”*, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την Έλλειψη Στέγης, 1994.
- Σαπουνάκης Α.: *“Ετήσια Έκθεση για την Έλλειψη Στέγης στην Ελλάδα”*, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την Έλλειψη Στέγης, 1995.
- Σαπουνάκης Α.: *“Ετήσια Έκθεση για την Έλλειψη Στέγης στην Ελλάδα”*, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την Έλλειψη Στέγης, 1996.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- Παπαγεωργίου Φ.: *''Το πλαίσιο κοινωνικής προστασίας των αστέγων. Πολιτικές υπηρεσίες και αποδέκτες''*, Αθήνα, Απρίλης 1988,
- Παπαφλέσσα Θ.: *''Βασικά Προγράμματα Κοινωνικής Προστασίας''* σημειώσεις από το μάθημα, Α' εξαμήνο, Αθήνα, 1984.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

- Αμίτσης Γ.-Κατρούγκαλος Γ.: *''Κανονιστικές διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1988.
- Βρυχέα Α.: *''Κρίση '' κατοίκησης '' / χωρικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός ''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.
- *''Ζητείται Στέγη: Η μέριμνα για τους άστεγους νέους στην Ελλάδα''*, Άρσις - Σύλλογος Μεριμνης Ανηλίκων, Αθήνα, 3 Νοεμβρίου 1995.
- Καβουνίδη Τζ.: *''Κοινωνικός αποκλεισμός, ιδιότητα του πολίτη και φύλο''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998.

- Κογκίδου Δ.: *''Σε αναζήτηση μιας νέας κοινωνικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των μονογονεϊκών οικογενειών ''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.
- Νούτσος Π.: *''Κοινωνικός αποκλεισμός και Ανθρώπινα δικαιώματα''*, Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.
- Παϊδούση Χ.: *''Η '' φωνή '' των κοινωνικά αποκλεισμένων στα μέσα μαζικής επικοινωνίας-Η περίπτωση των τηλεοπτικών ειδήσεων ''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.
- Παπαδόπουλος Α.Γ.-Σερεμέτης Δ.: *''Η διάρκεια της ανεργίας στην περιφέρεια Αττικής 1988-1995 ''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.
- Πετράκη Γ.: *''Κοινωνικός αποκλεισμός: Παλαιές και νέες '' αναγνώσεις'' του κοινωνικού προβλήματος''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.
- Συμεωνίδου Χ.: *''Μορφές έμμεσου κοινωνικού αποκλεισμού: Απασχόληση και ανεργία των γυναικών στην Ελλάδα ''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.

- *''Υγεία και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ευρωπαϊκή διάσταση''*, Γιατροί του Κόσμου - INSTITUT DE L' UMANITAIRE-FRANCE, Αθήνα, 19-20 Ιουνίου 1998.
- Χατζηπαντελής Θ.: *''Διαστάσεις της ''φτώχειας'' και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες ''*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο (27-30 Νοεμβρίου 1996), Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1988.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- *''Παιδιά ενός κατώτερου Θεού...''*, ΕΘΝΟΣ, 5 Ιουλίου 1995.
- Βαγενά Ντ.: *'' Όσο 5 Ελλάδες οι φτωχοί στην Ε.Ε. ''*, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 17 Οκτωβρίου 1998.
- Μιχαηλίδης Χρ.: *''Το προφίλ των 8.00''* , ΕΨΙΛΟΝ της Κυρ.ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ, 13 Δεκεμβρίου 1998.
- Τσίτσας Θ.: *''Το Ελληνικό BIG ISSUE ''*, ΕΨΙΛΟΝ της Κυρ.ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ, Οκτώβριος 1988.
- Β.Κ.: *''Διεθνής φόρος κατά της φτώχειας''*, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ - Οικονομία, 14 Ιουνίου 1988.
- Γιογιάκας Π.: *''Οι '' κλοσάρ'' της Αθήνας ''*, ΤΑ ΝΕΑ, 13 Ιανουαρίου 1993.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

- *“Η Κοινότητα καταπολεμά την κοινωνική απομόνωση”*, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 4/1992.
- *“Τελική Έκθεση για το “ΦΤΩΧΕΙΑ 3”*”, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες 27 Μαρτίου 1995.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

- ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Συμπλήρωμα, Τόμος Δ΄.
- ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΙΚΑ, Τόμος 51, 1992

ΛΕΞΙΚΑ

- ΗΛΙΟΥ: *“Νεώτερο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό”*, Τόμος ΙΣΤ΄.
- Τσαούση Δ.Γ.: *“Χρηστικό λεξικό Κοινωνιολογίας”*, GUTENBERG Αθήνα, 1989, 3^η ανατύπωση.

ΕΝΤΥΠΟ ΥΛΙΚΟ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

- ΑΡΣΙΣ
- Γιατροί του Κόσμου
- Γραφείο Αστέγων του Δήμου Αθηναίων

- Πανελλήνιο Φιλανθρωπικό Σωματείο " ΑΡΤΟΣ - ΔΡΑΣΗ "
- Φίλοι των Αστέγων
- Caritas
- PRISMA (Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών)

